

ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร
AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHIST DISCIPLINE
AS APPEARED IN MANGALASUTTA

พระมหาวิมลคุณากร กิตติโสภโณ (สอนศรี)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร

พระมหาวันต์ กิตติโสภโณ (สอนศรี)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

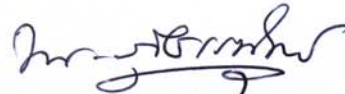
An Analytical Study of Buddhist Discipline as
Appeared in Mangalasutta

Phramaha Wasan Kittisophano (Sonsri)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็น ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระเทพปริยัติเมธี, ผศ. ดร.)

กรรมการ

(พระโสภณวราภรณ์, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ไพศาล สรรสรวิสุทธิ)

กรรมการ

(นายวิমনะ กัลยาณพัฒน์กุล)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระเทพปริยัติเมธี, ผศ. ดร.

ประธานกรรมการ

พระโสภณวราภรณ์, ดร.

กรรมการ

นายวิমনะ กัลยาณพัฒน์กุล

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร

ผู้วิจัย : พระมหาหรรษา กิตติโสภโณ (สอนศรี)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร., ป.ธ. ๙, กศ.ม., พธ.ด. รพ.ด.(กิตติมศักดิ์)

: พระโสภณวราภรณ์ ดร.,ป.ธ. ๙, พธ.บ. กศ.ม., Ph.D.

: นายวัฒน์ กัลยณ์พัฒนกุล , ป.ธ. ๙, กศ.ม.,

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๒ มีนาคม ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑.) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร ๒.) เพื่อศึกษาอิทธิพลความคิดเรื่องความมีวินัยที่มีต่อสังคมไทย ๓.) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้ความมีวินัยกับสังคมไทย การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือมังคลัตถปิณี ตำราทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า

๑) แนวคิดเรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร สรุปได้ว่า ความมีวินัยนั้นเป็นอุปนิสัยเครื่องรักษาตน และหมู่คณะให้อยู่เป็นปกติสุขทั่วถึงกัน เป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบายไม่กระทบกระทั่งกัน และให้ห่างไกลจากความชั่วทั้งหลาย วินัยที่ตนฝึกฝน รักษา ปฏิบัติ และศึกษาดีแล้ว ย่อมให้ประโยชน์ ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ บรรพชิตผู้มีศีลบริสุทธิย่อมได้รับความสุข มีใจมั่นคงแน่วแน่ อันจะเป็นฐานของสมาธิและปัญญา ในส่วนของคฤหัสถ์นั้นจะดีได้ เพราะกฎข้อบังคับ และระเบียบวินัย ดังนั้น ผู้มีวินัยศึกษาดีแล้ว จึงเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามหลักของวินัยทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างถูกต้องไม่บกพร่องตกหล่นและอย่างเคร่งครัด เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม เพื่อประโยชน์เฉพาะบุคคล เพื่อประโยชน์แก่มวลชนที่เคารพนับถือ เพราะว่าเป็นหลักของการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต คือ พระนิพพาน

๒) อิทธิพลความคิดเรื่องความมีวินัยที่มีต่อสังคมไทย จากการศึกษาพบว่า ความสำคัญของการมีวินัยมีอิทธิพลต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในด้านของคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม ถ้าไม่เข้าใจในความสำคัญของการมีวินัยที่มีต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ก็

จะไม่มีทางแก้ปัญหาสังคมได้ ความมีระเบียบวินัย ถือว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาสังคมมนุษยชาติอีกประการหนึ่ง ในการแก้ปัญหาสังคมปัจจุบันตามหลักพุทธธรรม หรือการใช้เสรีภาพตามหลักคุณธรรม และจริยธรรมทางพุทธศาสนา จึงเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติที่ทำให้เกิดความสุขที่แท้จริงในโลกมนุษย์ได้

๓) การประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องความมีวินัยตามแนวทางของมงคลสูตรกับสังคมไทย ในส่วนนี้ จากการศึกษาพบว่า วินัยเป็นเครื่องฝึกฝนกายและใจให้มีคุณภาพขึ้น การมีคุณภาพจะทำให้ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมั่นคง ชาติก็มั่นคง วินัยช่วยถ่ายถอนความโหดเหี้ยมดุร้ายของคน วินัยช่วยให้คนดีกว่า ประเสริฐกว่าสัตว์และคนด้วยกัน สังคมจะอยู่ได้โดยสงบก็ต่อเมื่อมีกฎเกณฑ์และ กติกาในสังคม และผู้คนในสังคมต้องให้ความเคารพหลักการ กฎเกณฑ์ และกติกาของสังคมนั้น ๆ การควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์ ต้องอาศัยวินัยสงฆ์ หรือ พระวินัย เป็นกฎหมายของพระภิกษุ เป็นเครื่องควบคุมความประพฤติ การควบคุมพฤติกรรมของคฤหัสถ์ ต้องปฏิบัติตนตามหลักวินัยหรือกฎระเบียบของสังคม กฎหมายบ้านเมือง ย่อมมีความราบเรียบสงบสุข โดยประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างให้สังคมเกิดความร่มเย็นเป็นสุข

Thesis Title : An Analytical Study of Buddhist Discipline as Appeared in Mangalasutta

Researcher : Phramaha Wasan Kittisophano (Sonsri)

Degree : Master of Arts (Buddhism)

Thesis Supervisory Committee

: Phratheppariyattimedee, Assistant Professor, Pali IX., M.A., Ph.D.

: Phrasophonwaraphon , Pali VII., B.A., M.A.,

: Mr.watthana Kanrayaphatthanakul Pali, IX., M.A.,

Date of Graduation : March 22, 2011

ABSTRACT

This study had 3 main objectives: 1) to study and analyze the concept of Buddhist discipline as appeared in Mangalasutta; 2) to study the influence on thinking of discipline towards Thai society and 3) to study the application of discipline in Thai society. This study was the Documentary Research. Data collecting was gathered from the Buddhist scripture of the Three Baskets, commentaries, Monkaludthibhane Book, academic textbooks and related research papers. The results of this study could be concluded as follows:

1. The concept of Buddhist discipline as appeared in Mangalasutta, it showed that discipline was the strategy to protect oneself and his companions for living with happiness. Moreover, discipline was also the regulations and rules to control the physical behavior of the people within the society to be the good ones and went on the same pattern so that everyone could live together with happiness without any affectation and far away from all evils. The one who had practiced, followed, behaved and studied well on discipline, he should receive the benefits, no matter for monks and laymen. Monks who had pure morality should deserve happiness with certain and strong hearts which would be the basis of Concentration and Wisdom. For laymen, they would become good persons because they followed the regulations and had discipline. Therefore, the discipline-trained person who behaved correctly and strictly on the

principles of discipline of both mundane and moral world for benefits to most people in the society, individual and respected persons since the discipline was the principle of practice leading to the highest goal of life that was Phra Nibbāna (the extinction of the fires of greed, of hatred and of ignorance).

2. Influence on thinking of discipline towards Thai society, it appeared from the study that the importance of having discipline was greatly influenced towards Thai society, no matter for monks or laymen. Without the understanding on the importance of having discipline towards human's way of life, no one could solve the problems of the society. Having the discipline assumed that it was another way of solving the problems of mankind's society. At present, to solve the problems within the society by applying the Dharma principle or providing freedom according to the principle of virtue and morality in Buddhism was the practical Dharma principle which causing the real happiness in the human's world.

3. The application of discipline as appeared in Mangalasutta in Thai society, for this part of the study, it was found that discipline was the instrument to practice both physical and mind to be higher quality which would bring happiness and warmth to the family, energetic community, prosperous society and the nation became firmness. Discipline helped to reduce human's cruel and fierce, it also made a person become better and glorious than animal or even an ordinary man as well. The society could be existed peacefully because of the regulations and rules within it and the people had to respect and follow them strictly. To control the monks' behavior, it was necessary to depend on the monastic discipline as the law for the monks in order to be the instrument to control the behaviors. For the laymen, to control their behaviors, they needed to behave themselves according to the discipline or the regulations of the society and the law of the country. The country would be in peace and calm because the people behaved themselves by applying Dharma principle in Buddhism, followed the religious precepts, practiced according to the Dharma teachings which all helped to create happiness to the society.

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบน้อมต่อคุณพระศรีรัตนตรัย มีคุณพระพุทธเจ้า คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ เป็นเครื่องสักการบูชาขอขอบน้อมรำลึกถึงคุณบิดามารดาผู้ให้กำเนิดต่อชีวิตและคุณครูบาอาจารย์ ผู้ให้ความรู้ ความสว่างในการดำเนินชีวิต

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จเรียบร้อยได้ก็ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ตลอดจน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้โอกาสในการศึกษาและการทำวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในการกรุณาของทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ทุกท่าน คือ พระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติเมธี ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ประธานคณะกรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ พระโสภณวราภรณ์ และอาจารย์วัฒน์ กัลยาณพัฒน์กุล คณะกรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา ให้แนวคิด และช่วยตรวจแก้ไขในส่วนที่บกพร่องต่าง ๆ ตั้งแต่ เริ่มต้น จนกระทั่งเขียนวิทยานิพนธ์สำเร็จเป็นรูปเล่ม

ขอขอบคุณอาจารย์ดิเรก ต้วงลอย เลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ที่ช่วยตรวจรูปแบบวิทยานิพนธ์และช่วยให้คำแนะนำ แก้ไขในส่วนที่บกพร่องต่าง ๆ จนกระทั่ง บรรลุผลสำเร็จเป็นอย่างดี ขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์ และอาจารย์ทุก ๆ ท่าน ที่ร่วมให้ คำแนะนำ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างมาก

ท้ายที่สุดนี้ คุณความดีและกุศลที่พึงบังเกิดมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นผลมาจากการให้ กำลังใจของคุณโยมพ่อทองผล สอนศรี คุณโยมแม่ไมล์ บุญยอ พระครูนิยุตฺตคุณิธรรม พระอุปัชฌาย์ พระครูนิกรธรรมนาถ พระกรรมวาจาจารย์ พระครูนิทานกิจจานุยุต พระอนุสาวนาจารย์ พระมหาโยธิน ธมฺมานนฺโท และคณาจารย์ทุกท่าน ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่ผู้วิจัย จึงขอยกคุณความดี เหล่านั้น เป็นเครื่องบูชาพระคุณ ด้วยความเคารพและสักการะยิ่ง

พระมหาหรรณฺต์ กิตฺติโสภโณ (สอนศรี)

๙ มีนาคม ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย	๗
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๘
บทที่ ๒ แนวคิดเรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร	
๒.๑ ความหมายของความมีวินัย	๙
๒.๑.๑ ความหมายตามศัพท์	๙
๒.๑.๒ ความหมายตามอรรถ	๑๐
๒.๒ ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร	๑๒
๒.๓ ประเภทของความมีวินัยในมงคลสูตร	๑๕
๒.๓.๑ อนาคาริยวินัย (วินัยของบรรพชิต)	๑๕
๒.๓.๒ อากาจริยวินัย (วินัยของคฤหัสถ์)	๒๑
๒.๔ การวิเคราะห์ลักษณะความมีวินัยในมงคลสูตร	๒๗
๒.๔.๑ ความสำคัญของความมีวินัย	๒๗
๒.๔.๒ หลักการพัฒนาวินัย	๒๙
๒.๔.๓ แนวทางการพัฒนาวินัยของบุคคลและสังคม	๓๑

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ อิทธิพลของควมมีวินัยในมงคลสูตรที่มีต่อสังคมไทย	
๓.๑ ลักษณะของควมมีวินัยที่มีต่อสังคมไทย	๔๔
๓.๒ อิทธิพลของควมมีวินัยที่มีต่อคณะสงฆ์ไทย	๔๘
๓.๓ อิทธิพลของควมมีวินัยที่มีต่อคฤหัสถ์	๕๔
๓.๔ การวิเคราะห์อิทธิพลของควมมีวินัยที่มีต่อสังคมไทย	๖๐
บทที่ ๔ การประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องควมมีวินัยตามแนวทางของมงคลสูตรกับสังคมไทย	
๔.๑ ความจำเป็นของควมมีวินัยในการพัฒนาชีวิตและสังคม	๖๖
๔.๒ สภาพปัญหาของการขาดควมมีวินัยในสังคมไทย	๖๘
๔.๓ การประยุกต์ควมมีวินัยของพระสงฆ์	๖๘
๔.๓.๑ การควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์	๖๙
๔.๓.๒ การตั้งกฎระเบียบที่เื้อต่อวินัย	๗๐
๔.๓.๓ การใช้วินัยเพื่อพัฒนาพระสงฆ์	๗๓
๔.๔ การประยุกต์ควมมีวินัยของคฤหัสถ์	๗๕
๔.๔.๑ การควบคุมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล	๗๖
๔.๔.๒ การส่งเสริมความดีงามของหมู่คณะ	๗๗
๔.๕ หลักการพัฒนาให้เกิดควมมีวินัยในสังคมไทย	๘๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๖
๕.๑.๑ วิเคราะห์แนวคิดเรื่องควมมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร	๘๖
๕.๑.๒ อิทธิพลความคิดเรื่องควมมีวินัยที่มีต่อสังคมไทย	๘๗
๕.๑.๓ การประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องควมมีวินัยตามแนวทางของมงคลสูตรกับสังคมไทย	๘๘
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๙
บรรณานุกรม	๙๐
ประวัติผู้วิจัย	๙๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยเรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มูลปัณฑนาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย อุปริปัณฑนาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อ.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ฉก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.สตตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.นวก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ข.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ข.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.สตุตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สัตตนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อฏฺฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อฏฺฐกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทส	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิทส	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สั.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.ปุ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

คำชี้แจงในการใช้หมายเลขในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้หมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก จะแจ้งเล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๘๐/๑๘๗. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๑ ข้อ ๑๘๐ หน้า ๑๘๗.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสมัยพุทธกาล ตั้งแต่พระบรมศาสดายังทรงพระชนม์อยู่เมื่อแรกตรัสรู้ยังมีผู้นับถือพระพุทธศาสนาไม่มาก พระองค์ยังไม่ทรงบัญญัติพระวินัยที่เป็นข้อบังคับ เป็นแต่ทรงแสดงธรรมแนะนำให้ปฏิบัติเท่านั้น เพราะบุคคลเหล่านั้นเคยเล่าเรียนมีความรู้สูงมาแล้ว ทั้งเป็นผู้เพื่อนำในทางโลกมาแล้วก็มี เช่น กษัตริย์ พราหมณ์ อมาตย์ เศรษฐี คฤหบดี เป็นต้น เมื่อได้ฟังธรรมแล้วเกิดศรัทธา ความเชื่อ และ มีความเลื่อมใสในคำสอนของพระองค์ แล้วก็ตั้งใจปฏิบัติตามคำสั่งสอนและตามจรรยาที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำสั่งสอน ซึ่งในครั้งพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงส่งภิกษุทั้งหลายให้ไปเที่ยวประกาศพระศาสนาในทิศต่าง ๆ เมื่อมีผู้เชื่อและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากขึ้น และเมื่อมีผู้ที่ศรัทธาเข้ามาสู่พระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ต่อมาจึงเริ่มมีผู้ประพฤติไม่ดีเข้ามาบวชในศาสนาของพระองค์ ซึ่งได้กระทำในสิ่งที่ไม่สมควรขึ้น พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงได้บัญญัติพระวินัยขึ้น เพื่อป้องกันความเสื่อมเสียอันจะปรากฏแก่พระศาสนา และเป็นแบบอย่างแห่งการประพฤติพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา การบัญญัติสิกขาบทจึงเป็นปฐมบทของพระวินัย^๒

คำว่า“วินัย” ที่นำมาใช้ในพระพุทธศาสนาช่วงต้น หมายถึง พุทธบัญญัติเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการหน้าที่ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ ต่อมาคำว่าวินัยได้มีความหมายที่กว้างขวางออกไปมาก กล่าวคือ คำว่า “วินัย” มิใช่เป็นเพียงพุทธบัญญัติเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการหน้าที่ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์เท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบ ความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคน และกิจกรรมของหมู่ชนที่นอกเหนือไปจากภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ได้อีกด้วย ดังนั้น ความหมายของวินัยจึงมีอยู่ ๒ อย่างคือ ๑) การฝึกให้มีความประพฤติและความ

---

^๑ แสง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า ๒๙.

^๒ พระรังสรรค์ คุณสาโร (ตุ้มม่วง) , “ศึกษาเปรียบเทียบอาคิรยวินัยกับอนาคิรยวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท” , วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙. หน้า ๒.

เป็นอยู่เป็นระเบียบแบบแผน หรือ การบังคับควบคุมตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผน รวมทั้งการใช้ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เป็นเครื่องจัดระเบียบ ความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคน และกิจกรรมของหมู่ชน ๒) ระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่วางลงไว้เป็นหลักหรือเป็นมาตรฐานสำหรับใช้ฝึกคน หรือใช้บังคับควบคุมตน ตลอดจนเป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคนและกิจการของหมู่ชนให้เรียบร้อยดีงาม” สำหรับวินัยนี้ จัดแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ วินัยของคฤหัสถ์เรียกว่า “อาคาริยวินัย” และวินัยของบรรพชิตเรียกว่า “อนาคาริยวินัย” คำว่า วินัย สำหรับบรรพชิตมีความหมายครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ด้านนอกของพระภิกษุทั้งหมดเริ่มตั้งแต่การกำหนดคุณสมบัติ สิทธิ หน้าที่ วิธีรับและวิธีฝึกอบรมสมาธิใหม่เป็นต้น กล่าวโดยสรุปวินัยมีความหมายครอบคลุม ระบบแบบแผนเกี่ยวกับการปกครอง การบริหาร การศาลนิติบัญญัติ การเศรษฐกิจ การศึกษา เป็นต้น วินัย สำหรับภิกษุสงฆ์ที่เป็นส่วนเกินของสังคมาสน์ พระพุทธเจ้าได้บัญญัติวางสำเร็จรูปไว้แล้ว ส่วนวินัยแบบพุทธชนิตขยายเต็มรูปสำหรับสังคมาสน์นอก เป็นเรื่องที่ยังนำเอาเจตนารมณ์ของวินัยนั้นมาบัญญัติวางไว้ให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ตามยุคสมัย วินัยมีความสำคัญต่อการจัดระเบียบสังคมาสน์ไม่ว่าจะเป็นสังคมาสน์ของคฤหัสถ์หรือสังคมาสน์ โดยเฉพาะสังคมาสน์นั้นถือว่าเป็นสังคมาสน์ตัวอย่างที่นำเอาหลักของวินัยมาใช้อย่างได้ผลทำให้มองเห็นว่า กฎ ระเบียบ กติกา เป็นเครื่องมือสนับสนุนการดำเนินไปสู่จุดหมายสูงสุดสำหรับชีวิตได้ วินัย จะแยกสังคมาสน์ออกเป็น ๒ แบบ คือ สังคมาสน์อนาคาริยวินัย และสังคมาสน์อาคาริยวินัย สำหรับอนาคาริยวินัย คือ วินัยของนักบวช มุ่งไปที่ตัวสิกขาบท ทั้งที่มาในพระปาติโมกข์และที่ไม่ได้มาในพระปาติโมกข์ ส่วนอาคาริยวินัย คือ วินัยของผู้ครองเรือนเป็นโครงสร้างของสังคมาสน์ซึ่งไม่เข้มงวดเหมือนกับสังคมาสน์แต่ก็มีสิ่งที่เป็นแกนหลักอย่างเช่นอาเจียดเอาศีล ๕ หลักกุตสกรรรมบถ ๑๐ เป็นแกนหลัก ก็ได้ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติหลักธรรมคำสอนที่ได้สะท้อนถึงระเบียบ ข้อบังคับที่ไม่ควรประพฤติ ไว้ให้แก่พุทธบริษัทของพระองค์ อันเป็นเกณฑ์ในการปฏิบัติที่เหมาะสมตามสมควรแก่ภาวะของบุคคลอีกด้วย^๗ ความมีวินัย แม้ไม่ใช่หลักธรรมที่ถือว่าสูงสุดในพระพุทธศาสนา แต่ก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นหลักธรรมอันเป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่ง ดังพระพุทธพจน์ว่า วินโย จ สุสิกฺขิตฺโต เอตมฺมงฺคฺลฺมุตฺตมํ แปล

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๔๔๙-๔๕๐. หน้า ๕๙.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **วินัย เรื่องใหญ่กว่าที่คิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕.

ความว่า วินัยที่ศึกษาดีแล้ว นี่เป็นมงคลอันสูงสุด^๕ เพื่อให้พุทธบริษัททั้งหลายได้มีวินัย มีระเบียบ กฎเกณฑ์ สำหรับควบคุมความประพฤติทางกายวาจา ให้เรียบร้อยดีงามของหมู่คณะในการอยู่ ร่วมกัน วินัยจึงช่วยให้คนห่างจากความชั่วร้ายทั้งหลาย แต่ถ้าขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำ ตามใจตน ก็จะทำให้ไม่มีความสุข การงานก็จะเสียผล เป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมศรัทธา มากขึ้น เพราะสภาพความประพฤติผิดพระธรรมวินัยของพระสงฆ์นั้น เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความ เสื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน อันเป็นตัวชี้วัดความรุ่งเรืองและความเสื่อมถอย ที่เกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา^๖

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเรื่อง ความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร ซึ่งถือว่าเป็นหลัก ของศีลเป็นหลักปกครองตนเองซึ่งเป็นกฎ แห่งความเป็นมนุษย์ ที่สามารถนำมาควบคุมตนเองใน การฝึกหัดกายวาจาของตนให้เรียบร้อย อันเป็นข้อประพฤติปฏิบัติของฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้ให้เห็นคุณค่าและลักษณะของ ความมีวินัย ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่อง ความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาอิทธิพลความคิดเรื่องความมีวินัยที่มีต่อสังคมไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องความมีวินัยตามแนวทางของมงคลสูตร

๑.๓ คำจำกัดความที่ใช้ในการ วิจัย

๑.๓.๑ **พระวินัย** หมายถึง ระเบียบหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติและความ ประพฤติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้เป็นแบบแผนอันเดียวกัน

๑.๓.๒ **ความมีวินัย** หมายถึง การควบคุมความประพฤติให้ถูกต้องและเหมาะสม กับจรรยา มารยาท ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม การรู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติ ปฏิบัติตามข้อตกลง ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕.

^๖ พระมหาจตุฏฐ จรณธมฺโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องศีลสิกขาในพระวินัยปิฎก”, วิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๓๓.

๑.๓.๓. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันและละเอียดรอบคอบ

๑.๓.๔. อาศาจารย์วินัย หมายถึง บทบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นวินัยขึ้นสำหรับคฤหัสถ์

๑.๓.๕. อนาจารย์วินัย หมายถึง บทบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นวินัยขึ้นสำหรับบรรพชิตในพระพุทธศาสนา

๑.๓.๖. ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การเป็นผู้รู้และปฏิบัติตามแบบแผนของตนเอง ครอบครวั และสังคมกำหนดไว้ ต้องปฏิบัติสม่ำเสมอ โดยที่จะปฏิเสธไม่รับรู้กฎเกณฑ์หรือกติกาต่าง ๆ ของสังคมนั้น ๆ ไม่ได้

๑.๓.๗. การมีระเบียบวินัย หมายถึง ข้อบังคับตลอดจนถึงจารีตประเพณีของสังคม หรือบ้านเมือง ซึ่งบัญญัติไว้เพื่อป้องกันความวุ่นวายของสังคม

๑.๔. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัย พบว่ายังไม่มีผู้ใดเคยศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตรโดยตรง มีเพียงเอกสารงานวิจัยที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดขอบเขต กรอบความคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงนำมาประมวลกล่าว ดังต่อไปนี้

๑.๔.๑. พระมหาจรรุญ จรณธมฺโม^๗ ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องศีลสิกขาในพระวินัยปิฎก จากการศึกษาพบว่า ศีลเมื่อศึกษาวิเคราะห์ทั้งในพระวินัยและพระสุตตันตปิฎกแล้วทำให้พบว่า แม้ศีลจะมีชื่อต่างกัน เช่นปาราชิก สังฆาทิเสส เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นศีลของบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็ตาม ต่างมีความมุ่งหมายในการตั้งเป็นกฎข้อบังคับเพื่อควบคุมพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ให้อยู่ในสภาวะปรกติ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่นด้วยกันทั้งนั้น ให้คุณและโทษแก่ผู้สมาทานรักษาทั้งในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันและหลังสิ้นชีวิตไปแล้วพร้อมกันนั้นศีลยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นบันไดเพื่อก้าวขึ้นสู่คุณธรรมขั้นสูง คือสมาธิและปัญญา อันจะนำพาไปสู่จุดหมายสูงสุดของลพระพุทธศาสนาคือพระนิพพานในโอกาสต่อไป

^๗ พระมหาจรรุญ จรณธมฺโม, เรื่องเดียวกัน อ้างแล้ว หน้า ๕๕ - ๕๗

๑.๔.๒. พระรังสรรค์ คุณสาโร (ตุ้มม่วง)^{๙๖} ได้ศึกษาเปรียบเทียบอาคาริยวินัยกับอนาคาริยวินัย ในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า อาคาริยวินัยกับอนาคาริยวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักของการประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีล คือข้อห้ามนำมาประพฤติปฏิบัติเพราะจะทำให้เกิดความเดือดร้อน ในสังคมพร้อมทั้งเป็นการสร้างปัญหาให้แก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคม

๑.๔.๓. อธิเทพ ผาธา ได้ศึกษาการศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอิทธิกรณสมถะ ๗ และ กฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ จากการศึกษาว่าวินัย โดยทั่วไปมีความหมาย อยู่ ๒ นัย คือ (๑) หมายถึง ระเบียบสำหรับกำกับความประพฤติให้เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน, ประมวลสิกขาบทของพระสงฆ์ทั้งส่วนอาทิพรหมจรรย์และอภิธมาจาร (๒) หมายถึง ระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝนควบคุมความประพฤติของบุคคลให้มีชีวิตที่ดีงาม เจริญก้าวหน้าและควบคุมหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม แต่ถ้าความหมายของพระวินัย ในพระวินัยปิฎก วินัยโดยนัยดังกล่าวก็มีอยู่ ๒ ประการคือ

๑. อนาคาริยวินัย ได้แก่ วินัยของผู้ไม่ครองเรือน คือ วินัยของบรรพชิต หรือ วินัยของพระสงฆ์ ได้แก่ การไม่ต้องอาบัติทั้ง ๗ กอง หรือปาริสุทธิศีล ๔

๒. อาคาริยวินัย ได้แก่ วินัยของผู้ครองเรือน คือวินัยของชาวบ้าน ได้แก่ การงดเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ หรือ ประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐^{๙๗}

๑.๔.๔. สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร)^{๑๐} กล่าวไว้ในหนังสือ มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์ว่า ความมีวินัยว่าเป็นมงคลสูงสุด สรุปได้ว่า คนเราจะมีชีวิตอยู่เป็นระเบียบเรียบร้อย ดำเนินสะดวกราบรื่น และอยู่สงบสุข ชื่นบานสำราญใจ ก็เพราะได้อาศัยอำนาจดึงดูดของความสามัคคีและความเคารพที่มีต่อกัน ถ้าอยู่กันอย่างไม่มีความเคารพเป็นระเบียบวินัยแล้ว ก็จะต่างอะไรกับกองโจร และจะประพฤติตัวเลอะเทอะเหลวไหลไปตามอำเภอใจ

^{๙๖} พระรังสรรค์ คุณสาโร (ตุ้มม่วง), เรื่องเดียวกัน อ้างแล้ว หน้า ๗๐ - ๗๒

^{๙๗} อธิเทพ ผาธา, “การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนา เถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอิทธิกรณสมถะ ๗ และ กฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙. หน้า ๙

^{๑๐} สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร)มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๙. หน้า

ความเคารพนี้เป็นคุณสมบัติทั่วไปแก่ทุกเพศทุกวัย จำเป็นต้องปฏิบัติร่วมกันเพราะมารยาทที่ดีงามนับเป็นจริยวัตรทั้งของผู้ใหญ่และผู้เฒ่าเมื่อผู้เฒ่าและผู้ใหญ่มีความเคารพต่อกัน ชื่อว่าได้แสดงออกซึ่งกิริยาวิภาจใจที่สุภาพต่อสังคม ประกาศให้มวลชนรู้ว่า เป็นผู้ที่มีมารยาทชั้นสูง การสร้างนิสัยเคารพนั้นส่งผลให้สังคมมีความระลึกถึงกัน มีความจงรักภักดีต่อกัน มีความเอื้อเพื่อ เชื้อถือต่อกัน มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและมีความสุขในชีวิต

๑.๔.๕. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๑} ได้ให้ทัศนคติไว้ในหนังสือนิติศาสตร์แนวพุทธ ว่า วินัย คือระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์แบบต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยอาศัยหลักธรรมคำสอนนั้น และเพื่อ ทำให้คำสอนหรือหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้นั้น ให้เกิดผลเป็นจริงเป็นจังขึ้นมาแล้วก็ เกื้อกูลการนำสู่จุดหมายของพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า^{๑๒} และวินัย คือการจัดตั้งวางระบบ และระเบียบแบบแผน กับทั้งบทกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์กติกากา ที่เป็นข้อกำหนดในการจัดตั้ง รวมทั้งการจัดการให้คนประพฤติปฏิบัติ หรือให้กิจการดำเนินไปตามตวับทกฎหมาย เมื่อคนตั้งอยู่ในวินัยโดยปฏิบัติตามสิกขาบทก็เป็นผู้มีศีล ศีลจึงเป็นคุณสมบัติของคน เป็นสภาพการฝึกฝน พัฒนาที่อยู่ในตัวคน

๑.๔.๖. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๓} กล่าวไว้ในหนังสือ วินัย เรื่องใหญ่กว่าที่คิด กล่าวถึง ความมีวินัย ไว้ว่าในหมู่มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว การปฏิบัติตามวินัย ก็คือการเอาประโยชน์ จากธรรมมาใช้นั่นเอง เมื่อเราปฏิบัติตามวินัยได้อย่างดีบนพื้นฐานแห่งธรรมแล้ว ก็จะทำให้สังคม มนุษย์เป็นไปด้วยดี หลักการนี้จึงแสดงถึงความหมายหลายอย่างในความสัมพันธ์ระหว่างธรรม กับวินัย เช่น

๑) วินัยที่ถูกต้อง จะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความจริงในธรรมชาติ ถ้ามีฉะนั้นวินัย (ระบบการจัดตั้งในสังคมมนุษย์) ก็จะไม่จริงจัง ไม่ได้ผล ไม่มีมั่นคง

๒) วินัยต้องมีความมุ่งหมายเพื่อธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความชอบธรรม ความเป็นธรรม ความดีงามของสังคม

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, หน้า ๖๑.

^{๑๒} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต) ดร.ระวี ภาวิไล, **พุทธบริษัท กับ พระธรรมวินัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญา, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **วินัย เรื่องใหญ่กว่าที่คิด** อ่างแล้ว หน้า ๑๘.

๑.๔.๗. พระโสมภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ)^{๑๔} ได้กล่าวถึง วินัยไว้ในหนังสือ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาไว้ว่า วินัย เป็นหลักการที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงให้เห็นในรูปของ ประโยชน์ของศีล และโทษของความไม่มีศีล แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) อาศาปริยวินัย ได้แก่ วินัย สำหรับคนที่เป็นชาวบ้านทั่วไป คนผู้อยู่ครองเรือน จำต้องประพฤติปฏิบัติฝ่ายวิชาการ

๒) อนาศาปริยวินัย ได้แก่ วินัย สำหรับนักบวชหรือบรรพชิต คนผู้ไม่อยู่ครองเรือน คือ บรรพชิต จำต้องปฏิบัติ

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานศึกษาที่ใช้เอกสารเป็นหลัก มีข้อมูลเบื้องต้นดังต่อไปนี้

๑.๕.๑ ศึกษาเฉพาะความมีวินัยที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถาของ พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

๑.๕.๒ ศึกษาวิทยานิพนธ์ งานวิจัย พร้อมทั้งตำราหรือเอกสารทางวิชาการอื่นๆ

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่พิมพ์ ๒๕๓๙ และตำราทางวิชาการต่างๆ ประกอบการวิจัยโดยมีลำดับขั้นตอนการวิจัยดังนี้

๑.) ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.) ชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ เอกสารสิ่งตีพิมพ์ ที่เกี่ยวกับความมีวินัย เช่น วารสาร อินเทอร์เน็ต และอีกทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๒ ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

๑.) เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดนั้นตามจุดประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

๓.) สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

^{๑๔} พระโสมภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙),

๑. ๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่อง ความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบอิทธิพลความคิดเรื่องความมีวินัยที่มีต่อสังคมไทย
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องความมีวินัยตามแนวทางของมงคลสูตรกับสังคมไทย

บทที่ ๒ แนวคิดเรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร

๒.๑ ความหมายของความมีวินัย

๒.๑.๑ ความหมายตามศัพท์

คำว่า วินัย^{๑๔} นั้น มาจากศัพท์ วิ + ณี วิ แปลว่า วิเศษ ส่วน ณี แปลว่า นำไป เมื่อนำมารวมกันเข้าจึงได้ความหมายตามรูปศัพท์ว่า การนำไปให้วิเศษ คือ การที่วินัยนั้นสามารถทำให้คนมีชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้น และทำให้กิจการต่างๆ ดำเนินไปด้วยดี เป็นความหมายทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม เป็นได้ทั้งกฎหมายในเชิงการปกครอง จะเห็นว่ากรทำให้ความหมายเช่นนี้เป็นการให้ความหมายในมิติของภาพรวม ซึ่งมุ่งอธิบายให้เห็นกรอบของวินัยในแง่ของกฎหมายและการปกครอง ซึ่งหากมองในรายละเอียดก็จะพบว่าเฉพาะคำว่าวินัยนั้นมีความหมายค่อนข้างหลากหลาย แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะวินัยที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและการปกครอง หรือรูปแบบสำหรับการฝึกปฏิบัติของสมาชิกในสังคม เพื่อความผาสุกแก่สังคม

วินัย ก็คือ อุบายเครื่องแนะนำ วินัย นี้เป็นคำบาลี ๒ ศัพท์ คือ วิ และ ณะ

วิ แปลว่า วิเศษ แจ่ม ต่าง ณะ แปลว่า นำไป

ดังนั้น วินัย จึงแปลรวมกันว่า

๑. นำไปดี (วิเศษ)

๒. นำไปแจ่ม

๓. นำไปต่าง^{๑๕}

นำไปดี คือ คนที่มีศีลมีวินัย มีระเบียบ เมื่อไปที่ใดก็ดีทั้งนั้น เช่น พระที่มีศีล มีวินัย หรือบุคคลที่มีศีลมีวินัย ไปที่ใดก็ดี นำสู่ความดี ไปสู่สุคติ ไปสู่ที่ดี อย่างนี้เรียกว่าวินัยนำไปดี คือ นำไปวิเศษหรือพิเศษ ต่างจากคนที่ไม่มีวินัย

นำไปแจ่ม คือ คนที่มีวินัยนี้ สามารถรู้ได้ง่ายว่าเป็นคนดีแน่ เพราะเป็นการบอกแจ่มให้ทราบว่าเป็นคนดี ถ้าของใดอยู่ในที่มืด เราไม่รู้ก็แยกไม่ออกกว่าของนั้นดีหรือไม่ดี แต่เมื่อนำไปสู่ที่แจ่ม เรารู้ทันทีว่าสิ่งนี้ดีหรือไม่ดี คนเราก็เช่นกัน ถ้าจะดูว่าเป็นคนดีหรือไม่ดีให้ดูที่วินัย ถ้าหากว่า

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตตโต) นิติศาสตร์เชิงพุทธ, หน้า ๓๙ - ๔๐

^{๑๕} พ. สติธรรม (พิจิตร จิตตคุณ), อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๙๑.

มีระเบียบวินัยแล้ว ก็แสดงว่าเป็นคนดีแล้ว เพราะนำไปสู่ที่แจ้ง ให้อู่แล้วว่าเป็นคนดี ในทางตรงข้าม ถ้าเป็นคนที่ไม่ระเบียบวินัย ก็ถือว่าเป็นอัมมกแล้ว ดังนั้น วินัยจึงนำไปแจ้ง ให้เห็นชัดขึ้นว่าเป็นคนดีหรือไม่ดี

นำไปต่าง คือ ให้ต่างจากบุคคลที่ไม่มีระเบียบวินัยระหว่างคนดีและคนไม่ดี จะมีสัญลักษณ์บอก สัญลักษณ์ที่ทำให้คนดีต่างจากคนไม่ดี ก็คือการมีวินัย ดังนั้น วินัยจึง แปลว่านำไปต่าง จากมงคล ๓๘ ประการจะเห็นได้ว่า เรื่องมีวินัย อยู่ในหัวข้อที่ ๙ มีความสัมพันธ์กับมงคลที่ ๗ คือ ต้องเป็นผู้คงแก่เรียน มีความรู้ดี และข้อที่ ๘ คือ ต้องเป็นผู้มีศิลปะ ดังนั้น มงคลที่ว่าด้วยวินัยนี้ ต้องมีวินัยดี คนเราถ้ามีความรู้ดี และมีศิลปะดีแต่ถ้านำไปใช้ทางที่ผิดก็เกิดโทษได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีมงคลข้อที่ ๙ นี้กำกับไว้ว่ามีความรู้ดีและศิลปะดี จะก่อคุณค่าได้นั้น ต้องมีวินัยดีด้วย เช่น คนที่เป็นนักวิทยาศาสตร์สามารถคิดค้นผลิตสิ่งต่างๆ ที่เกื้อกูลช่วยเหลือมนุษย์มาก แต่บางอย่างก็ผลิตออกมา เพื่อให้ทำลายล้างกัน ฆ่ากัน เช่น ประดิษฐ์อาวุธและระเบิดขึ้นมา คนเหล่านี้มีความรู้ มีศิลปะ แต่ขาดวินัย ดังนั้น โลกจึงเกิดความสับสนวุ่นวาย เดือดร้อน เพราะคนขาดวินัย

๒.๑.๒ ความหมายตามอรรถ

การเป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อยหรือมีวินัยในตนเองนี้ได้มีท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวนิยามไว้ดังนี้

พระเทพปริยัติโมลี กล่าวว่า “วินัย คือ กฎเกณฑ์หรือระเบียบสำหรับฝึกกาย วาจา ใจ ป้องกันก็ดกันมิให้ล่วงละเมิดศีลหรือล่วงละเมิดกุศลธรรมเป็นแบบแผนหรือข้อบังคับที่บัญญัติไว้หรือกำหนดไว้สำหรับกำกับความประพฤติของสมาชิกในหมู่คณะนั้น”^{๒๐}

ชมพู มิภาพ กล่าวว่า วินัยเป็นความสามารถในการบังคับตนเองให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์นั้นๆ เห็นว่าการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ นั้นมีโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมโดยส่วนร่วม มิใช่ปฏิบัติตามระเบียบและกฎเกณฑ์เพราะกลัวถูกลงโทษ กลัวถูกตำหนิติเตียน กลัวถูกคนมอง แต่สิ่งที่บังคับให้ทำตามกฎเกณฑ์และระเบียบ คือจิตใจของผู้กระทำเอง มิใช่จะอยู่ต่อหน้าหรือลับหลังผู้อื่น ซึ่งเรียกว่า เป็นวินัยในตนเอง^{๒๑}

^{๒๐} พระเทพปริยัติโมลี, **หลักการพัฒนาคณ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, ม.ป.ป.), หน้า ๑๗.

^{๒๑} ชม ภูมิกาศ , **บทความวิทยุกระจายเสียงของสมาคม การศึกษาแห่งชาติ ชุดการศึกษาเพื่อคุณธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทยุการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓๔.

ปัญญา สดสง่า กล่าวว่า วินัย หมายถึง การที่นักเรียนปฏิบัติด้วยความเรียบร้อยอยู่ในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติขึ้นใช้ในโรงเรียน^{๒๒}

อดุลศักดิ์ ทองดี ให้ความหมายว่า วินัย หมายถึง วินัยเป็นข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติส่วนรวมของคนในชาติที่จะต้องประพฤติตามเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม^{๒๓}

วินัย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หมายถึง ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ, ข้อปฏิบัติ เช่น วินัยทหาร, ลีลาของพระสงฆ์^{๒๔}

กล่าวโดยสรุป วินัย หมายถึง อุบายเครื่องรักษาตน และหมู่คณะให้อยู่เป็นปกติสุขทั่วถึงกัน ไม่มีใครประพฤติอะไรให้เป็นที่เดือดร้อนเสียหายแก่ใคร เป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบายไม่กระทบกระทั่งกัน และให้ห่างไกลจากความชั่วทั้งหลาย ดังนั้น ผู้มีวินัยศึกษาดีแล้ว จึงเป็นผู้รักษาและปฏิบัติตามวินัยทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างถูกต้องไม่บกพร่องตกหล่นและอย่างเคร่งครัด

๒.๒ ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร

การมีวินัย (วินโย จ สุลิกุชิต) ถือว่าเป็นอุดมมงคลข้อหนึ่งในบรรดามงคล ๓๘ ประการ^{๒๕} ในพระพุทธศาสนา มงคล จึงเป็นหลักการ วิธีการ และหนทางแห่งความเจริญก้าวหน้าของชีวิต พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในมงคลสูตร แห่งขุททกนิกาย ธรรมบท ซึ่งเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงหลักธรรม เพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้บุคคล รอดพ้นจากความทุกข์ยาก รอดพ้นจากความชั่วร้ายต่างๆ และประสบความสุข ตั้งแต่ชั้นโลกิยะ จนถึงชั้นโลกุตตระ ซึ่งถือได้ว่า เป็นคู่มือสำหรับใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จากความไม่ดีงาม ไปสู่ความดีงาม ได้อย่างสิ้นเชิง เพื่อความเจริญสติปัญญา และหลักการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ซึ่งได้ทรงแสดงมงคลสูตรนี้แก่

^{๒๒} ปัญญา สดสง่า, “วินัยของนักเรียน การประพฤตินิสัย การป้องกันและการแก้ไขตามทัศนะของผู้บริหาร และครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร”, **ปริญญาณิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๓๑.

^{๒๓} อดุลศักดิ์ ทองดี, “การพัฒนาวินัยในด้านการแต่งกายของนักเรียนโรงเรียนบ้านกลาง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน”, **ปริญญาณิพนธ์**, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๖.

^{๒๔} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๗๗.

^{๒๕} ชู.ชู. (ไทย) ๒๕/๕-๖/๒-๓.

พระอานนทีกครั้งหนึ่งซึ่งพระอานนทีกี้ได้จดจำไว้ แล้วได้มาทอให้ฟังในที่ประชุมสงฆ์ในการทำสังคายนาครั้งที่หนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้านิพพานแล้ว ๓ เดือน เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงมาได้ประมาณ ๔๕๒ ปี ได้มีการบันทึกพระไตรปิฎกลงในใบลาน ที่อาโลกวิหาร อันเป็นสังคายนาครั้งที่ ๕ ในประเทศศรีลังกา ซึ่งในพระสูตรนี้เราก็ได้ศึกษากันสืบมาว่า พระพุทธเจ้าตรัสมงคลไว้ถึง ๓๘ ประการ^{๒๖} ไว้ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. การไม่คบคนพาล (คนชั่ว)
๒. สماعคมกับบัณฑิต (คนดี)
๓. บูชาบุคคลที่ควรบูชา
๔. อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม มีสิ่งแวดล้อมดี
๕. เป็นคนที่เคยทำความดีไว้ในชาติปางก่อน
๖. ประกอบเหตุปัจจัยเพื่อความรุ่งเรืองในอนาคตต่ออยู่ไม่ขาดสาย
๗. เป็นผู้คงแก่เรียน
๘. เป็นผู้มีความคิดปะ มีวิชาความรู้
๙. เป็นผู้มีความระเบียบวินัยดี
๑๐. เป็นผู้ใช้วาจาสุภาพเสถียร พูดคำจริง น่ารัก ละเป็นคำที่มีประโยชน์
๑๑. เป็นผู้เลี้ยงดูมารดาบิดา
๑๒. เป็นผู้เลี้ยงดูบุตรธิดา
๑๓. เป็นผู้เลี้ยงดูภรรยา
๑๔. เป็นผู้ทำงานไม่คั่งค้าง (เป็นผู้รับผิดชอบในหน้าที่การงาน)
๑๕. เป็นผู้บำเพ็ญทาน
๑๖. เป็นผู้ประพฤติธรรม
๑๗. เป็นผู้สงเคราะห์ญาติ
๑๘. เป็นผู้ทำงานไม่มีโทษ
๑๙. เป็นผู้งดเว้นจากบาปกรรม
๒๐. เป็นผู้สำรวจมาจากการดื่มน้ำเมา
๒๑. เป็นผู้ไม่ประมาท
๒๒. เป็นผู้สัจมาคารวะ
๒๓. เป็นผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน

^{๒๖} พ.สถิตยวรรณ (พิจิตร จิตตวณฺโณ), *อุตมมงคลในพระพุทธศาสนา เล่ม ๑*, อ้างแล้ว, หน้า ๘.

- ๒๔. เป็นผู้มีความสันโดษ
- ๒๕. เป็นผู้มีความกตัญญู
- ๒๖. เป็นผู้ฟังธรรมตามกาลอันสมควร
- ๒๗. เป็นผู้มีความอดทน
- ๒๘. เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย
- ๒๙. เป็นผู้ได้พบปะสนทนากับสมณะ
- ๓๐. เป็นผู้สนทนาธรรม
- ๓๑. เป็นผู้บำเพ็ญตบะ
- ๓๒. เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์
- ๓๓. เป็นผู้เห็นอริยสัจ
- ๓๔. เป็นผู้ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน
- ๓๕. เป็นผู้มึนจิตไม่หวั่นไหว
- ๓๖. เป็นผู้มึนจิตไม่โสก
- ๓๗. เป็นผู้มึนจิตไม่กำหนัด
- ๓๘. เป็นผู้มึนจิตหลุดพ้น (เกษม)

ธรรมะในมงคลสูตรทั้ง ๓๘ ประการดังกล่าวนี้ เป็นขบวนการช่วยให้บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากไม่ดีไปสู่พฤติกรรมที่ดีได้แน่นอน เพราะเป็นหลักคำสอนที่สอนให้บุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ตั้งแต่ระดับขั้นต่ำ จนถึงขั้นสูงสุด บรรลุถึงโลกุตตรธรรม หมดทุกข์โดยสิ้นเชิง จึงนับได้ว่า เป็นหลักธรรมสำหรับกลับตนของบุคคลที่ประพฤติดีพลาดได้อย่างยอดเยี่ยม และไม่ต้องกลับมาได้รับความทุกข์ความทรมานอีกต่อไป

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า มงคล คือ หนทางแห่งความเจริญความก้าวหน้าของชีวิตด้วยเหตุนี้เองพระพุทธเจ้า ผู้ทรงรู้ เห็นสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริงจากการตรัสรู้ของพระองค์ จึงได้ตรัสมงคล ๓๘ ประการ ในพระพุทธศาสนาอันเปรียบเสมือนบันไดที่ขี้นไปสู่ความก้าวหน้าของชีวิตตามลำดับถึง ๓๘ ขั้น วินัย จึงเป็นข้อหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงวินัย หรือ วินัยมี ๒ อย่าง^{๒๗} คือ อนาคตวินัย วินัยของบรรพชิตหรือวินัยผู้ที่ไม่ได้อยู่ครองเรือน บัญญัติปาริสุทธิศีล ๔ เป็นเครื่องกำกับ โดยประการที่ตนดำรงอยู่ในเพศบรรพชิตศึกษาอยู่บรรลุความเป็นพระอรหันต์ ชื่อว่าศึกษาดีแล้ว เพราะมงคลเป็นเหตุให้บรรลุโลกียสุข และโลกุตตรสุข

^{๒๗} มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, **มงคลตถปิณีแปล เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๘.

และ อาคาริยวินัย วินัยของผู้ครองเรือน บัญญัติวินัยข้อนี้ให้มีความสำคัญด้วยการกำหนดคุณแห่งความประพฤติ เพราะนำมาซึ่งประโยชน์เกื้อกูล และความสุขในโลกทั้งสอง

จะเห็นได้ว่าความสำคัญของวินัยที่ ตนฝึกฝน รักษา ปฏิบัติ และศึกษาดีแล้ว ย่อมให้ประโยชน์ทั้งแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ กล่าวคือ บรรพชิตผู้มีศีลบริสุทธิย่อมได้รับความสุข มีใจมั่นคงแน่วแน่ อันจะเป็นฐานของสมาธิและปัญญา ในส่วนของคฤหัสถ์นั้นจะดีได้ เพราะกฎข้อบังคับและคนดี คือ คนอยู่ในกฎข้อบังคับ คนอยู่นอกกฎข้อบังคับ คนอยู่นอกกฎข้อบังคับนั้น คือ คนป่าและคนตายหรือไม่ปกติ ดังนั้น วินัยของบรรพชิตและของคฤหัสถ์จึงเป็น กฎข้อบังคับคุ้มครองหมู่คณะให้ดีงาม คือมีอาญาคอยกำกับจะลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนและมีระเบียบทำให้ผู้กระทำผิดได้กลับตัวกลับใจทำให้ถูกต้องเมื่อคฤหัสถ์และบรรพชิตปฏิบัติวินัยถูกต้องแล้ว เชื่อว่าได้ศึกษาวินัยมาดี เป็นผู้ที่มีระเบียบอันดีงามประพฤติสงบเสงี่ยมเรียบร้อย ชวนให้หมู่คณะเกิดศรัทธาเลื่อมใส ร่วมกันจรจรโลงพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นคุณประโยชน์แก่ชาวโลก มีชีวิตเจริญด้วยคุณธรรม

๒.๓ ประเภทของความมีวินัยในมงคลสูตร

วินัย คือ ระเบียบข้อบังคับ สำหรับควบคุมความประพฤติของคนในหมู่คณะให้มีความเรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน วินัยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ^{๒๘}

๑) อนาคาริยวินัย วินัยของผู้ไม่ครองเรือน คือ บรรพชิต ได้แก่ การไม่ทำตนให้เศร้าหมองด้วยอาบัติ ๗ และระวางรักษาปาริสุทธิศีล ๔

๒) อาคาริยวินัย วินัยของผู้ครองเรือน คือ คฤหัสถ์ ได้แก่ การเว้นจากอกุศลกรรมมถ ๑๐ ประการ

๒.๓.๑ อนาคาริยวินัย (วินัยของบรรพชิต)

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร) กล่าวไว้ใน มงคลยถาปิฎก ว่า “อนาคาริยวินัย คือ วินัยของบรรพชิตคือนักบวช แต่ในพระพุทธศาสนามี ๒ ประเภท คือ สามเณรกับพระภิกษุ”^{๒๙}

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ) กล่าวไว้ใน พระธรรมวินัย ว่า “อนาคาริยวินัย ได้แก่ วินัยของนักบวชหรือบรรพชิต เช่น ศีล ๑๐ ของสามเณร และศีล ๒๒๗ ของพระภิกษุ”^{๓๐}

^{๒๘} ชู.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๑๗-๓๑๘/๒๕๘-๒๕๙.

^{๒๙} สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร), **มงคลยถาปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๒.

^{๓๐} พระเทพดิลก (ระแบบ (ระแบบ จิตตภาโณ), **พระธรรมวินัย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิบาลวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๐.

พ.อ. ปิ่น มุกข์นิตย์ กล่าวไว้ใน มงคลชีวิต ว่า “อนาคาเรียวินัย หมายถึง วินัยทางศาสนามี อยู่อีกแขนงหนึ่ง คือวินัยของบรรพชิต คือ พวกนักบวช ได้แก่ คีล ๑๐ และคีล ๒๒๗”^{๓๑}

พ.ท. ประสาร ทองภักดี กล่าวไว้ใน กฎหมายมหาชนตามแนวพุทธศาสตร์ ว่า “อนาคาเรีย วินัย คือ วินัยของผู้ไม่ครองเรือน ได้แก่ พุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิต คือ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี”^{๓๒}

รศ.ดร. ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา กล่าวไว้ใน ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์ ว่า “อนาคาเรียวินัย หมายถึง วินัยสำหรับบรรพชิต หรือนักบวชในพระพุทธศาสนา ได้แก่ คีล ๑๐ คีล ๒๒๗ และ คีล ๓๑๑”^{๓๓}

สรุปว่า อนาคาเรียวินัย หมายถึง วินัยสำหรับบรรพชิตหรือนักบวชในพระพุทธศาสนา ได้แก่ คีลสามเณร คีล ๑๐ คีลของพระภิกษุ คีล ๒๒๗ และ คีลของภิกษุณี คีล ๓๑๑

๑) องค์ประกอบของอนาคาเรียวินัย

ดังได้ทราบความหมายของ อนาคาเรียวินัยแล้วว่า หมายถึง วินัยของบรรพชิตคือนักบวช ในพระพุทธศาสนา มี ๒ ประเภท คือ สามเณร พระภิกษุ และภิกษุณี ในกรณีของภิกษุณี ซึ่งใน ปัจจุบันนี้ไม่มีในพระพุทธศาสนา ดังนั้น องค์ประกอบของอนาคาเรียวินัยของบรรพชิตหรือนักบวช ในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงประกอบด้วยวินัยของนักบวชหรือบรรพชิต ได้แก่ คีล ๑๐ ของ สามเณร และคีล ๒๒๗ ของพระภิกษุ ซึ่งเป็นวินัยของผู้ไม่ครองเรือน

(๑) คีลของสามเณร

วินัยของสามเณร ได้แก่ คีล ๑๐ เรียกว่า สิกขาบท ๑๐ ประการ^{๓๔} คือ

- ๑.) เว้นจากฆ่าสัตว์
- ๒.) เว้นจากลักทรัพย์
- ๓.) เว้นจากการเสพกาม
- ๔.) เว้นจากการพูดเท็จ
- ๕.) เว้นจากการดื่มน้ำเมา

^{๓๑} ปิ่น มุกข์นิตย์, **มงคลชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๗๑.

^{๓๒} ประสาร ทองภักดี, **กฎหมายมหาชนตามแนวพุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๙๐.

^{๓๓} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙๘.

^{๓๔} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๒/๑-๒.

- ๖.) เว้นจากการฉันอาหารในยามวิกาล
- ๗.) เว้นจากการฟ้อนรำขับร้อง ประโคมดนตรีและดูการเล่น
- ๘.) เว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด คือ ทัดทรง ประดับ
- ๙.) เว้นจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่
- ๑๐.) เว้นจากการรับเงินและทอง

(๒) ศิลของพระภิกษุ

ศิลปะของพระภิกษุที่ปรากฏในอนาการยวินัย ได้แก่ ศิลของพระภิกษุในพุทธศาสนาซึ่งเป็นมูลเหตุสำหรับชำระกาย วาจาให้บริสุทธิ์ผ่องใส เรียกว่า ปาวิสุทธิศิลปะ เป็นศิลปะที่ตั้งมั่นอยู่ใน ความบริสุทธิ์ คือ “ปาฏิโมกข์สังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวะปาวิสุทธิศีล และปัจฉัยสันนิสิตศีล”^{๓๕} ซึ่งเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของพระภิกษุ ดังนี้

(๑) ปาฏิโมกข์สังวรศีล เป็นผู้มีความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ละเว้นจากข้อห้ามทำตามข้อปฏิบัติ การละเว้นจากข้อห้าม คือ พระวินัยและพระธรรม พระวินัยเป็นข้อห้ามซึ่งประกอบด้วยอาบัติอย่างหนัก อาบัติอย่างกลางและอาบัติอย่างเบา คือ ศิล เป็นเหตุสำรวมในพระปาฏิโมกข์ คอยระวังสกัดกั้นโทษที่พึงจะละเมิดอาบัติ ๗ กอง ทางกาย ทางวาจา คือ ปาราชิก ๔ มีโทษ อย่างหนัก สังฆาทิเสส ๑๓ มีโทษอย่างกลาง อนียต ๒ นิสัคคีย์ปาจิตติย ๓๐ สุทธิกปาจิตติย ๙๒ ปาฏิเทศนียะ ๔ เสขิยวัตร ๗๕ และอธิกรณสมณะ ๗ พระปาฏิโมกข์ที่ใช้สวดในปัจจุบันนี้มาจากบาลี ๑๕๐ ข้อ และจากอภิธมมาจารย์ ๗๗ ข้อรวม ๒๒๗ ข้อ ซึ่งเป็นข้อห้ามเพื่อให้พระภิกษุได้ตั้งใจสำรวมในวินัยบัญญัติ เว้นจากข้อห้ามที่ทรงห้าม ปฏิบัติตามข้อที่ทรงอนุญาตไม่ให้ต้องอาบัติ กองใดกองหนึ่ง เมื่อต้องเข้าแล้ว ถ้าอย่างหนักผู้ต้องขาดจากความเป็นภิกษุก็พึงสละเพศเสีย ถ้าอย่างกลางผู้ต้องแล้วพึงอยู่กรรม ถ้าอย่างเบาผู้ต้องแล้วก็พึงประจําตนต่อหน้าภิกษุด้วยกัน เมื่อทำดังนี้จึงจะพ้นโทษ อาบัติอย่างหนักประกอบด้วยปาราชิก ๔ มี เสพเมถุน ลักทรัพย์ที่เป็นของหลวงหรือของพระราชานับตั้งแต่ ๑ บาทหรือ ๕ มาสกค่าเงินของอินเดีย การฆ่ามนุษย์ให้ตายรวมถึงการฆ่าตัวตายก็ถือว่าเป็นปาราชิกและการอดคุณพิเศษที่ไม่มีในตัว ซึ่งเป็นการแสดงออกให้เห็นในลักษณะการพูดให้ฟัง การแสดงทำต่างๆ เช่น การนั่ง ลอกเลียนแบบจากการเรียนรู้

(๒) อินทริยสังวรศีล เป็นการสำรวมในอายตน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ^{๓๖} เป็นการสำรวมทางสายตา เมื่อมองเห็นรูปก็เข้าใจว่าเป็นเพียงรูปที่จะตั้งอยู่ได้ชั่วคราวเท่านั้น

^{๓๕} มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, *วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑*, อ่างแล้ว, หน้า ๓๓-๓๔.

^{๓๖} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๖๑๙/๓๐๑.

เป็นสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน การสำรวมทางหู เป็นการสำรวมทางการได้ยินเสียงที่จะเข้ามากระทบทางหู ซึ่งมีทั้งเสียงที่น่ายินดีและเสียงไม่น่ายินดี สำรวมทางจมูก เป็นการสำรวมทางกลิ่นที่จะมาสัมผัสประสาท ทางจมูก การสำรวมทางลิ้น เป็นการสำรวมในการสัมผัสรสชาติของอาหาร การสำรวมทางกาย เป็นการสัมผัสทางกายด้วยมีรสสัมผัสต่างๆ และการสำรวมทางใจ เป็นการสัมผัสทางธรรมารมณ์หรือความรู้ทางอารมณ์เพื่อให้เกิดความฉลาดรู้เท่าทันอารมณ์ เอาชนะตาในขณะที่เห็นรูป เอาชนะหูในขณะที่ฟังเสียง เอาชนะจมูกในขณะที่ดมกลิ่น เอาชนะลิ้นในขณะที่ลิ้มรส เอาชนะกายในขณะที่ ถูกสัมผัส เอาชนะใจขณะรับอารมณ์ ไม่ให้เกิดความยินดียินร้ายอันเป็นเหตุทำให้ใจเศร้าหมองเสีย เมื่อภิกษุทำได้อย่างนี้ ชื่อว่ามีอินทริยสังวรศีล

(๓) อาชีวกปาริสุทธิศีล คือเป็นเครื่องบริสุทธิแห่งการเลี้ยงชีพ งดเว้นการเลี้ยงชีพที่ผิดเพศของนักบวชเสีย เช่นทำมาหากินอย่างชาวบ้าน เป็นวิถีการลวงโลก เลี้ยงชีพด้วยการพนัน เช่น เป็นหมอยาเพื่อการอาชีพ มีเงินกู้เอาดอกเบี้ย เป็นหมอเสน่ห์ยาแฝด ชักสื่อชายหญิงให้เป็นสามีภรรยา กัน เมื่อภิกษุงดเว้นจากอาชีพที่ผิดเสีย สำเร็จการเลี้ยงชีพตามสมณวิสัย ไม่สะสมทรัพย์สมบัติ ถือว่าพระจนสมบัติและมั่งมีคุณสมบัติ เป็นผู้งามในพระศาสนาเช่นนี้ ชื่อว่ามีอาชีวกปาริสุทธิศีล นอกจากนี้ยังถือหลักของอริยวงศ์ ๔ ประการ ซึ่งเป็นหลักของปฏิบัติที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย ปฏิบัติกันมาแต่โบราณไม่ขาดสายประเพณี คือ จีวรสันโดษ ปิณฑปาตสันโดษ เสนาสนสันโดษ และปะทานภาวนารามตา^{๓๗} คือ จีวรสันโดษ เป็นผู้มีความสันโดษในเรื่องของเครื่องนุ่งห่มหรือไตรจีวร ซึ่งมีไตรจีวรใช้สอยไม่ควรเกิดหนึ่งไตรจีวร ปิณฑปาตสันโดษ เป็นผู้มีความบาตรไว้ใช้สอยได้ไม่เกินหนึ่งในเวลาออกธำบิณฑบาตก็ไม่ให้รับบาตรได้ไม่เกิดสามบาตรหรือเทบาตร ได้ไม่เกิดสามครั้ง เสนาสนสันโดษ เป็นผู้ชอบเสนาสนะที่มีความสงบเงียบเพื่อทำการพิจารณากาย วาจา และใจให้มีความสงบและปะทานภาวนารามตา เป็นผู้มีความยินดีในการละอกุศล คือความโลภ ความโกรธ และความหลงพร้อมทั้งประกอบกรรมดี คือ สัมมาทิฎฐิ

(๔) ปัจจัยสันนิสิตศีล เป็นการพิจารณาปัจจัยสี่ คือ ไตรจีวร อาหาร ปิณฑปาต เสนาสนะคิลานเภสัช^{๓๘} โดยพิจารณาปัจจัยสี่ คือไตรจีวร เป็นสิ่งที่ได้รับอนุญาตจากพระพุทธเจ้าแล้วจึงสามารถที่จะนุ่งห่มได้ จึงควรมีการพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงความต้องการของร่างกายเพื่อป้องกันความร้อนหนาว เหลือบยุ่ง เท่านั้น การรับอาหาร ปิณฑปาต การฉันอาหาร ซึ่งเป็นการพิจารณาอย่างแยบคายแล้วจึงลงมือบริโภคอาหารและหลังจากบริโภคอาหารเสร็จจึงพิจารณาอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เห็นจริงตามที่ร่างกายต้องการเท่านั้น

^{๓๗} อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๑/๒๘/๒๘.

^{๓๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๗/๑๐๖.

เสนาสนะ เป็นการพิจารณาที่สงบห่างไกลจากฝูงชน เป็นที่ร่มรื่นเพื่อการพิจารณาธรรมที่จะเกิดขึ้นภายในร่างกายและจิตใจ และการพิจารณาคิลานเภสัช ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในปัจจุบันี้ เพราะการทำให้ร่างกายเกิดโรคนั้นส่วนใหญ่มาจากการบริโภคอาหาร เครื่องนุ่งห่มและที่อยู่อาศัย เพราะฉะนั้นถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นได้ว่า การบริโภคปัจจัยสี่อย่างพิจารณาแล้วจะสามารถทำให้ชีวิตมีความสุขได้ ดังนั้น การพิจารณาปัจจัยสี่นั้นจะต้องพิจารณาทั้งในขณะรับและขณะบริโภคและภายหลังบริโภคแล้ว ให้เห็นประโยชน์ของการบริโภคเท่าที่จำเป็น ไม่บริโภคด้วยตัณหาอันเป็นเหตุให้ติดอยู่ในปัจจัยสี่ เมื่อภิกษุมาพิจารณาปัจจัยสี่ให้เห็นเหตุผลข้อเท็จจริงในการบริโภคเช่นนี้แล้วชื่อว่ามียปัจจัยสันนิสสิตศีล

๒) ลักษณะของอนาคาริกวินัย

ลักษณะของอนาคาริกวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาทเปรียบเสมือนกับกฎหมายเพราะใช้บังคับพระภิกษุ ภิกษุณี สามเณรี และสามเณร ได้อย่างสมบูรณ์อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) อาทิพรหมจริยกาสิกขา เป็นพุทธบัญญัติ มีลักษณะบังคับเด็ดขาด เป็นพุทธบัญญัติสำคัญ เรียกว่า พุทธอาณาน มีอยู่ ๒๒๗ ข้อ ซึ่งพระภิกษุสงฆ์จะต้องสวดประกาศทบทวนให้พระสงฆ์อื่น ๆ ทราบทั่วกัน ทุก ๑๕ วัน เรียกว่า สวดปาฏิโมกข์ ถือเป็นกิจสงฆ์ หรือกิจกรรมที่สำคัญไม่ทำไม่ได้

(๒) อภิสมจาริกสิกขา เป็นลักษณะพุทธบัญญัติ เนื่องด้วยอภิสมจาริก คือ มารยาทอันดีงาม หรือขนบธรรมเนียมอันดีงามของสงฆ์ อภิสมจาริกสิกขา มีอยู่จำนวนมากแต่ไม่ได้รวมอยู่ในพระปาฏิโมกข์

๓) จุดมุ่งหมายของอนาคาริกวินัย

พระภิกษุหรือบรรพชิตในพระพุทธศาสนาควรนำไปประพฤติปฏิบัติ เพราะว่าเป็นหลักของการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต คือ พระนิพพาน ดังกล่าว การบัญญัติพระวินัย โดยอาศัยประโยชน์ ๑๐ ประการคือ

- (๑) สงฺขมฺมฺจฺจฺตาย เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
- (๒) สงฺขมฺมฺจฺจฺตาย เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
- (๓) ทุมฺมฺงฺกฺนํ ปุคฺคฺลนํ นิคฺคฺหาย เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
- (๔) เปสฺลนํ ภิกฺขุณฺณํ ผาสุกฺวิหาราย เพื่อการอยู่ผาสุกแห่งเหล่าพระภิกษุผู้มีศีลดีงาม
- (๕) ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อาสวณํ สํวราย เพื่อปิดกั้นอาสวรทั้งหลาย อันจะบังเกิดในปัจจุบัน

(๖) สมุปรายิกานัน อาสวานัน ปฏิฆาตตาย เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลาย อันจะบังเกิดในอนาคต

(๗) อปฺปสนฺนนานิ ปสาทาย เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส

(๘) ปสนฺนนานิ ภิกฺขุโยภาวาย เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ยังไม่เลื่อมใสแล้ว

(๙) สทฺถมฺมุญฺญิตฺติยา เพื่อความตั้งมั่นแห่งสัตถธรรม

(๑๐) วินยานุคฺคหยา เพื่อเอื้อเพื่อวินัย^{๓๙}

ในอังกุตตรนิกาย พระพุทธเจ้าทรงแสดงวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัยเพิ่มขึ้นอีก ๒ ประการ เห็นสมควรที่นำมากล่าวไว้ในที่ด้วย คือ

๑. เพื่ออนุเคราะห์แก่ภคฺยทั้งหลาย

๒. เพื่อตัดรอนฝักฝายของภิกษุผู้ มีความปรารถนาชั่วร้ายเกี่ยวกับเรื่องนี้ พระราชวรมณีได้จัดไว้เป็นหมวดๆ ดังนี้

ก. หมวดว่าด้วยประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม

๑. สงฺขมฺมสุจฺจตาย เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ ซึ่งได้ทรงชี้แจงให้มองเห็นคุณและโทษแห่งความประพฤตินั้นๆ

๒. สงฺขมฺมผาสฺสตาย เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์

ข. หมวดว่าด้วยประโยชน์แก่บุคคล

๑. ทุมฺมงฺกฺขนํ ปุคฺคคฺคานํ นิคฺคหยา เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อ คือ เพื่อกำราบบุคคลผู้หน้าด้านประพฤติทราวม

๒. เปสฺลานํ ภิกฺขุณฺนิ ผาสฺสุวิหาราย เพื่อความผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม

ค. หมวดว่าด้วยประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์

สรุปได้ว่า วินัยสำหรับบรรพชิตที่ควรนำมาประพฤติปฏิบัติ คือ โภธิปักขิยธรรม ๓๗ เป็นองค์ธรรมที่นำไปสู่ความตรัสรู้ที่ประกอบด้วย สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๔ โภชณงค์ ๗ และมรรคมีองค์ ๘ ดังนี้ เป็นที่พระภิกษุหรือบรรพชิตในพระพุทธศาสนาควรนำไปประพฤติปฏิบัติ เพราะว่าเป็นหลักของการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต คือ พระนิพพานสมดังพระพุทธประสงค์ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสสั่งแก่เหล่าภิกษุพุทธสาวก ให้จาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งเป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้
เธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยว

^{๓๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๕๒๓/๒๑๓.

จาริกไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกัน จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนสัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรมฯ^{๔๐}

ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลายบำรุงเธอด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานะปัจจัยเภสัชบริวาร แม้เธอทั้งหลายก็จะเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศการครองชีวิตอันประเสริฐพร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะอันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่พรหมณ์และคฤหบดีนั้นเถิดฯ^{๔๑}

๒.๓.๒ อคารยวินัย (วินัยของคฤหัสถ์)

อคารยวินัย หมายถึง วินัยสำหรับคฤหัสถ์ หรือประชาชนทั่วไป คนผู้ครองเรือนจำต้องประพฤติปฏิบัติ เป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ สำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจาของ คนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน วินัยช่วยให้คนในสังคมห่างไกลจากความชั่วทั้งหลาย การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ถ้าขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจ ความขัดแย้งและดักลั่นก็จะเกิดขึ้น ไม่มีความสุขสงบ การงานที่ทำก็ทำให้เสียผล เพื่อควบคุมรักษาอาการที่แสดงออกทางกาย ทางวาจาให้เป็นปกติ เรียบร้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง และสังคมส่วนรวม คือไม่ทำตัวเป็นพิษเป็นภัยต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นคนมีศีลธรรมหรือมนุษยธรรม มีธรรมคือคุณสมบัติ ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ และกุศลกรรมบถ ๑๐^{๔๒}

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะได้แสดงอคารยวินัยวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร ในด้านองค์ประกอบ ลักษณะ และจุดมุ่งหมายของอารยวินัย ดังต่อไปนี้

^{๔๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๒.

^{๔๑} ชุ.อติ. (ไทย) ๒๕/๒๘๗/๒๘๗.

^{๔๒} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), **พระธรรมวินัย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๐.

๑) องค์ประกอบของอาศารยวินัย

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นที่กล่าวมาแล้วถึงความหมายของวินัยซึ่งเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ สำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจาของคนในสังฆการอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่เหล่า หากขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจความขัดแย้งก็เกิดขึ้นไม่มีความสุข การงานที่ทำก็จะเสียผล ดังนั้น วินัยจึงเป็นสิ่งที่ใช้ควบคุมคน ให้คนเราใช้ความรู้ ความสามารถไปในทางที่ถูกที่ควร องค์ประกอบสำคัญของอาศารยวินัย จึงประกอบด้วย ศีล ๕ ศีล ๘ หรือ ศีลอุโบสถและกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ดังนี้

๑.๑) องค์ประกอบของศีล ๕

ศีล หมายถึง การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย เป็นการรักษาปกติตาม ระเบียบวินัย หรือข้อปฏิบัติในการเว้น จากความชั่ว เดิม เรียกว่า “สิกขาบท ๕” เป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตนใครปฏิบัติตามนี้เรียกว่า “มีศีลเบื้องต้น” ^{๔๓} องค์ประกอบของศีล ๕ ได้แก่

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี แปลว่า เจตนางดเว้นการทำลายชีวิตสัตว์ รวมไปถึงการฆ่า การทำร้ายร่างกายและการทรมาน คำว่า “สัตว์” ในที่นี้ ประสงค์เอาทั้งมนุษย์ และสัตว์เดรัจฉาน ที่ยังเป็นอยู่ มนุษย์ไม่เลือกว่าผู้ชายหรือผู้หญิง จะอยู่ในวัยใดก็ตาม จนถึงที่ยัง อยู่ในครรภ์ก็ตาม จะใหญ่หรือจะเล็กก็ตาม ได้ชื่อว่าสัตว์ในที่นี้ทั้งหมด และเกณฑ์การกระทำที่จะ กำหนดว่าละเมิดศีลข้อที่ ๑ ได้นั้น พระอรชกถาจารย์ ได้จัดองค์ประกอบการละเมิดไว้ใน มังคลัตถที่ปนี^{๔๔} ดังนี้

- ๑.) ปาโณ สัตว์นั้นมีชีวิต
- ๒.) ปาณสณฺณิตา รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต
- ๓.) วรกจิตต์ มีเจตนาจะฆ่า
- ๔.) อุปกุกโม พยายามฆ่า
- ๕.) เตน มรณํ สัตว์นั้นตายเพราะถูกฆ่า

๒. อทินนาทานา เวรมณี แปลว่า เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขา

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพฯพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐๖- ๒๐๗.

^{๔๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย, **มังคลัตถที่ปนีแปล เล่ม ๒**, อ้างแล้ว, หน้า ๙๗.

ไม่ได้ให้ด้วยอาการขโมย คือ ไม่เปียดบังดำเนินการเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของผู้อื่นไม่อนุญาตด้วยทางกาย หรือทางวาจา อันเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาด องค์ประกอบที่ทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้น ต้องประกอบองค์ ๕ คือ

๑.) ปรปรีคหิต	ของนั้นมีเจ้าของหวงแหน
๒.) ปรปรีคหิตสญญิตา	รู้ว่าของนั้นเจ้าของหวงแหน
๓.) เถยฺยจิตฺตํ	ตั้งใจรักของสิ่งนั้น
๔.) อุปกุโม	พยายามลักของสิ่งนั้น
๕.) เตนฺ หรณํ	ได้สิ่งของนั้นมา ด้วยความพยายามนั้น ^{๔๕}

๓. กาเมสุมิฉจจาจรา เวมณิ หมายถึง การงดเว้นจากประพฤตินิดในกามทั้งหลาย กาม ในที่นี้ หมายถึง กิริยาที่รักใคร่กันในทางประเวณี หมายถึง ความว่างงดเว้นจากความประพฤตินในการที่จะล่วงละเมิดคุ้มครองของผู้อื่น เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกร้างกัน รักษาสายโลหิตวงศ์ตระกูลของตน ไม่ส่ำส่อนกันเยี่ยงอย่างสัตว์เดรัจฉาน หรือผู้มักมากในกาม องค์ที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

- ๑.) อคมนียวตฺตุ วัตถุอันไม่ควรถึง (หญิงชายต้องห้าม)
- ๒.) ตสุมี เสวนจิตฺตํ มีจิตคิดที่จะเสพในวัตถุอันไม่ควรถึงนั้น (คือมีเจตนาจะเสพ)
- ๓.) เสวนปฺปโยโค มีความพยายามในอันเสพ
- ๔.) มคฺเคน มคฺคปฺปฏิปตฺติอธิวาสนํ ร่วมสังวาสกัน^{๔๖}

๔. มุสาวาทา เวมณิ แปลว่า การงดเว้นจากการพูดเท็จ คือ การงดเว้นจากการพูดที่บิดเบือนจากความจริง โดยจงใจให้ผู้อื่นเข้าใจผิดว่าเป็นเช่นนั้น เช่น แสดงพยานหลักฐานเท็จ องค์ประกอบที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. อตถิ วตฺตุ เรื่องไม่จริง
๒. วิสฺวาทนจิตฺตํ เจตนาจะพูดเรื่องนั้น
๓. ตชฺโช วายาโม พูดหรือแสดงออกไป
๔. ปรสฺสุส ตทตฺตวิชานนํ ผู้ฟังเข้าใจเนื้อความนั้น^{๔๗}

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๙.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗.

๕. สุราเมรัยมีชัชปมาทัญฐานา เวรมณี แปลว่า การงดเว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่ น้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นสิ่งที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะไป พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษแห่งการดื่มสุราเมรัยไว้ ๖ ประการไว้ในทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สิงคาลสูตร^{๔๘}ว่า

“คฤหบดีบุตร การหมกมุ่น เสพของมีนเมาอันเป็นเหตุแห่งความประมาท มีโทษ ๖ ประการ” คือ

- ๑.) เสียทรัพย์ทันตาเห็น
- ๒.) ก่อการทะเลาะวิวาท
- ๓.) เป็นปอเกิดแห่งโรค
- ๔.) เป็นสาเหตุเสื่อมเสียชื่อเสียง
- ๕.) เป็นเหตุไม่รู้จักอาย
- ๖.) เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา^{๔๙}

องค์ที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. มทนีย	ของนั้นเป็นของมีนเมา
๒. ปาตุกมุขมยตาจิตตัม	มีเจตนาจะดื่มน้ำเมาเหล่านั้น
๓. ตชฺโช วายาโม	มีความพยายามจะดื่มน้ำเอนั้น
๔. ปิตปฺปเสวนัม	น้ำเอนั้นล่องล่ำคองไป ^{๕๐}

๑.๒.) องค์ประกอบของอุโบสถศีล หรือ ศีล ๘

อุโบสถศีล หรือ ศีลอุโบสถ ซึ่งคฤหัสถ์ชายหญิง บางท่านรักษาในวันอุโบสถสมัยก่อนท่านกำหนดวันรักษาอุโบสถศีลไว้มากกว่าวันนี้ แต่ปัจจุบันเหลือวันรักษาอุโบสถศีลเพียงเดือนละ ๔ ครั้ง ในวันพระ คือ ในวันแรม ๘ ค่ำ แรม ๑๔ ค่ำหรือ ๑๕ ค่ำ ขึ้น ๘ ค่ำ และขึ้น ๑๕ ค่ำ แต่บางท่านก็ประพฤติยิ่งกว่านั้น โดยอาศัยแนวที่ท่านกล่าวไว้อุโบสถว่ามี ๓ อย่าง ได้แก่

๑.) ปกติอุโบสถ คือ อุโบสถที่รักษากันเฉพาะวันที่กำหนดไว้ในปัจจุบันนี้กำหนดเอาวันพระ คือ วัน ๘ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ ทั้งข้างขึ้น และข้างแรม

^{๔๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๙/๑๔๐.

^{๔๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/ ๒๔ ๘/๒๐๒

^{๕๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘๔-๑๘๕.

๒.) ปฏิภาครอุโบสถ คือ อุโบสถที่รักษากันครั้งละ ๓ วัน คือถือเอาวันที่กำหนดไว้ในปกติอุโบสถเป็นหลัก แล้วเพิ่มรักษาก่อนกำหนด ๑ วัน เรียกว่า วันรับ และหลังวันกำหนดอีก ๑ วัน เรียกว่า วันส่ง เช่น วัน ๘ ค่ำ เป็นวันรักษาปกติอุโบสถ ผู้ที่จะรักษาปฏิภาครอุโบสถ ก็เริ่มรักษาตั้งแต่วันที่ ๗ ค่ำ ไปสิ้นสุดเอาเมื่อสิ้นวัน ๙ ค่ำ คือรักษาในวัน ๗ ค่ำ ๘ ค่ำ และ ๙ ค่ำ รวม ๓ วัน ๓ คืน

๓.) ปาฏิหาริย์ปักขอุโบสถ คือ อุโบสถที่รักษากันเป็นประจำทุกวันตลอดพรรษา ๓ เดือน อย่างหนึ่ง ถ้าไม่อาจรักษาได้ตลอด ๓ เดือน ก็รักษาให้ตลอด ๑ เดือน หลังจากออกพรรษาแล้วคือรักษาในกฐินกาล ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาตไว้ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ อย่างหนึ่ง ถ้ายังไม่อาจรักษาได้ตลอด ๑ เดือน ก็รักษาเพียงครั้งละครั้งเดือน หลังจากออกพรรษาแล้วคือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงสิ้นเดือน ๑๑ อีกอย่างหนึ่ง ทั้ง ๓ อย่างนี้เรียกว่า ปาฏิหาริย์ปักขอุโบสถ ศีลอุโบสถนั้นเป็น ศีลรวม หรือ ศีลพวง คือ มีองค์ประกอบถึง ๘ องค์ ถ้าขาดไปองค์ใดองค์หนึ่งก็ไม่เรียกว่า ศีลอุโบสถ ตามพุทธบัญญัติ เพราะฉะนั้นการล่วง ศีลอุโบสถเพียงข้อใดข้อเดียว ก็ถือว่าขาดศีลอุโบสถ เพราะเหลือศีลไม่ครบองค์ของอุโบสถศีล พุดง่าย ๆ ว่าขาดศีลองค์เดียว ขาดหมดทั้ง ๘ องค์ ผู้ที่รักษาอุโบสถศีลจึงต้องสำรวมระวัง ภาว วาจา เป็นพิเศษ

อุโบสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ ๘ มี (สังฆิตตสูตร) ดังนี้

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี งดเว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป
๒. อทินนาทานา เวรมณี งดเว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้
๓. อพฺรหฺมจฺริยา เวรมณี งดเว้นจากการประพฤตินิดพรหมจรรยา
๔. มุสสาวาทา เวรมณี งดเว้นจากการกล่าวเท็จ
๕. สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวรมณี งดเว้นจากการดื่มสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
๖. วิกาลโภชนา เวรมณี งดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
๗. นจฺจคีตุวาทิตฺตวิสุทฺถสฺสณฺมาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑปนวิภูสณฺญานา เวรมณี งดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกต่ออกุศล ลูบทาทัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องย้อม เครื่องทาอันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัว
๘. อุจฺจาสยนมหาสยนา เวรมณี งดเว้นจากการนั่ง และการนอนที่นอนสูงใหญ่^{๕๐}

^{๕๐} อัง.อุฎฺฐก. (ไทย) ๒๓/๑๓๑/๑๙๕-๑๙๗.

๑.๓) องค์ประกอบของกุศลกรรมบถ ๑๐

กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ เป็นบุญเป็นกุศล และเป็นทางให้เกิดความสุขทั้งในภพนี้และภพหน้า ซึ่งถือว่ากุศลกรรมบถมีอยู่ ๑๐ ประการ โดยจำแนกเป็นกายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ และมโนกรรม ๓ ได้แก่ทางในการสร้างความคิด หรือวิถีทางที่ควรประพฤติคือ

๑. กายกรรม คือ การกระทำทางกาย ๓ ประการ คือ

เว้นจากการปลงชีวิต

เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย

เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

๒. วจีกรรม คือ การกระทำทางวาจา ๔ ประการ คือ

เว้นจากการพูดเท็จ

เว้นจากการพูดส่อเสียด

เว้นจากพูดคำหยาบ

เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ

๓. มโนกรรม คือ การกระทำทางใจ ๓ ประการ คือ

ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา

ความไม่คิดร้ายผู้อื่น

ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม^{๕๒}

กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ ทรงแสดงไว้ในพระสูตรมากมาย เฉพาะในทสกนิบาต อังคุตตรนิกาย มีอยู่หลายสูตรมีชื่อเรียกต่างๆ กันไปดังนี้

ในสาธุสูตร เรียกว่า สาธุธรรม(ธรรมดี)^{๕๓}

ในอริยัมมสูตร เรียกว่า อริยธรรม(ธรรมของอารยชน)^{๕๔}

ในสาวัชชานวัชชสูตรเรียกว่าอนวัชชธรรม (ธรรมที่ไม่มีโทษ)^{๕๕}

^{๕๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๒๔๖.

^{๕๓} อจ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๓๔/๒๑๓.

^{๕๔} อจ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๓๕/๒๑๓.

^{๕๕} อจ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗๓/๒๔๙.

ในตปนิยาตปนิยธรรมสูตร เรียกว่า ตปนิยธรรม (ธรรมที่สร้างความร่วมมือ)^{๕๖}

ในอากยคามยาปจยคามิธรรมสูตร เรียกว่าอปจยคามิธรรม (ธรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความทุกข์)^{๕๗}

ในสาเลยยกสูตร เรียกว่า ธรรมจริยา การประพฤติธรรม และสมจริยาการประพฤติเรียบร้อย^{๕๘}

ทรงแสดงผลดีที่จะพึงได้รับจากการประพฤติที่เป็นธรรม และการประพฤติกรรมที่ถูกต้องนี้ว่าใครปรารถนาอะไร จะเป็นมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ พรหมสมบัติ มรรค ผล และนิพพาน ล้วนสำเร็จสมประสงค์ทั้งสิ้น

๒.๔ การวิเคราะห์ลักษณะความมีวินัยในมงคลสูตร

๒.๔.๑ ความสำคัญของความมีวินัย

ความสำคัญของความมีวินัยนั้น เป็นการสร้างความมีวินัยให้แก่สังคม ให้เกิดขึ้นในสังคม เพื่อมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในสังคม มีความเสมอภาคในด้านต่าง ๆ เพราะมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ดังนั้น ผู้วิจัย มุ่งศึกษาถึงสังคมที่เป็นคุณุหัสต์และบรรพชิต ดังนี้

วินัยแบ่งตามกลุ่มของผู้ปฏิบัติ มี ๒ อย่าง คือ

๑.) อาศาปริยวินัย กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติสำหรับคฤหัสถ์ การกล่าววจาถึงพระรัตนตรัยว่า พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งที่ระลึก การสมาทานศีล ๕ ศีล ๘ หรือกุศลกรรมบถ ๑ จัดเป็นอาศาปริยวินัยหรือวินัยของคฤหัสถ์ ซึ่งเมื่อชายหญิงถือปฏิบัติทั่วถึงกันแล้ว ชื่อว่าเป็นมงคลสูงสุดแก่ชีวิต เพราะเป็นเหตุนำความสุขมาให้ทั้งแก่ตนและแก่หมู่คณะ

๒. อนาปริยวินัย กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติสำหรับสามเณร สามเณรี สิกขมานา พระภิกษุ และภิกษุณี เช่น ศีล ๑๐ มีเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นข้อต้น เว้นจากการรับทองและเงินเป็นข้อสุดท้าย ปาติโมกขสังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวปาริสุทธิศีล และปัจจุยสันนีสิตศีล

^{๕๖} อ.จ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗๔/๒๔๙-๒๕๐.

^{๕๗} อ.จ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๔๑/๓๙๔.

^{๕๘} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๘๓-๔๘๗/๓๖๔-๓๗๑.

พระพุทธเจ้าก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ตรัสกับพระอานนทที่ว่า ธรรมและวินัยที่แสดงไว้ บัญญัติไว้ จักเป็นศาสดาของพวกเขา เมื่อเราล่วงลับไป พระพุทธดำรัสนี้แสดงถึงความจริง

๒ ประการคือ

๑.) ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นในโลกหรือไม่ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ไม่ว่าพระพุทธองค์จะดำรงพระชนม์อยู่หรือเสด็จดับขันธปรินิพพานไป สังคมจำเป็นต้องมีธรรมและวินัย สังคมสงฆ์ต้องมีธรรมและวินัยของสงฆ์ สังคมฆราวาสต้องมีธรรมและวินัยของฆราวาส สังคมธุรกิจต้องมีธรรมและวินัยทางธุรกิจ นั่นคือต้องมีคำสอนเป็นแนวทางดำเนินชีวิตและมีคำสั่งหรือกฎเกณฑ์เพื่อป้องกันความผิดเพี้ยนบาปคนพาลอภิปาลคนดี

๒.) ธรรมและวินัยคือธรรมแก่แก่ประจำโลก(สนันตธรรม) โลกต้องมีศาสดาเกิดขึ้นประกาศธรรมและวินัย(คำสอนและคำสั่ง) ธรรมและวินัยมีความยั่งยืน มีมาตรฐานเดียวกันทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นการประกาศโดยศาสดาองค์ใดก็ตาม มาตรฐานที่ว่าเป็นนี้คือเป็นเกณฑ์กำหนดคุณความดีของสังคมธรรมและวินัยจึงเป็นเครื่องมือที่ประกอบด้วยคุณความดีสิ่งที่เป็น คุณความดีไม่ขึ้นอยู่กับกาล(อภาลิกะ) ไม่ขึ้นอยู่กับเทศะ(อเทศิกะ) ไม่ขึ้นอยู่กับลัทธิ(อลัทธิกะ) ธรรมและวินัยจึงเป็นสมบัติประจำโลก และโลกจำเป็นต้องมี สังคมที่ไม่มีธรรม ไม่มีวินัย ไม่ใช่หมายถึงว่าธรรมและวินัยหายไป แต่เป็นเพราะว่าสังคมไม่ยึดถือปฏิบัติ อาจเป็นเพราะ

(๑) ไม่มีคนประกาศเผยแผ่

(๒) ไม่มีผู้ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง

เพราะฉะนั้น องค์ประกอบจำเป็นในการสร้างสังคมแห่งธรรมและวินัยมี ๒ อย่าง คือ

(๑) การประกาศเผยแผ่ธรรมและวินัย

(๒) การทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง

วินัยเป็นเกณฑ์วัดคุณภาพของสมาคม ชมรม องค์การต่าง ๆ สถาบันการศึกษาได้มีระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับรัดกุมชัดเจน ย่อมเป็นที่เชื่อถือในวงวิชาการ สถาบันการเงินได้มีระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับรัดกุมชัดเจน ย่อมเป็นที่เชื่อถือในวงการธุรกิจวินัยเป็นพื้นฐานแห่งการบรรลุธรรมทั้งในระดับโลกียะและโลกุตตระ วินัยระดับศีล ๕ ถือเป็นพื้นฐานของสังคมชาวบ้านซึ่งแม้แต่พระภิกษุ จะรักษาศีล ๒๒๗ ขอให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ก็ต้องอาศัยศีล ๕ เป็นฐาน จุดหมายสูงสุดแห่งการบำเพ็ญธรรมคือความหลุดพ้นจากกิเลสโดยเด็ดขาด จุดเริ่มต้นของเส้นทางไปสู่ความหลุดพ้นคือ วินัย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในคัมภีร์ปริวารว่า

วินัยย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่ความสำรวม

ความสำรวมมีเพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อน

ความไม่เดือดร้อนมีเพื่อประโยชน์แก่ความปราโมทย์
 ความปราโมทย์มีเพื่อประโยชน์แก่ความอิมใจ
 ความอิมใจมีเพื่อประโยชน์แก่ความสงบ
 ความสงบมีเพื่อประโยชน์แก่ความตั้งใจมั่น
 ความตั้งใจมั่นมีเพื่อประโยชน์แก่ความรู้เห็นตามเป็นจริง
 ความรู้เห็นตามเป็นจริงมีเพื่อประโยชน์แก่ความเบื่อหน่าย
 ความเบื่อหน่ายมีเพื่อประโยชน์แก่ความส่ำรอกกิเลส
 ความส่ำรอกกิเลสมีเพื่อประโยชน์แก่ความหลุดพ้น
 ความหลุดพ้นมีเพื่อประโยชน์แก่ความรู้เห็นความหลุดพ้น
 ความรู้เห็นความหลุดพ้นมีเพื่อประโยชน์ แก่ความดับสนิทหาเชื้อมิได้

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พม ธรรมโธ) อธิบายข้อความในมงคลสูตรตอนหนึ่งว่า วินโย จ สุสิกขิโต วินยที่ศึกษาดีแล้ว ข้อความตอนนี้มีความหมายว่า มีเมื่อคฤหัสถ์และบรรพชิตปฏิบัติวินยถูกต้องแล้ว ชื่อว่าได้ศึกษาวินยมาดี เป็นผู้มีระเบียบอันดีงาม ประพฤติสงบเสงี่ยมเรียบร้อยชวนให้หมู่คณะศรัทธาเลื่อมใส ร่วมกันจรรโลงพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง เป็นคุณประโยชน์แก่ชาวโลก มีชีวิตเจริญด้วยคุณธรรม ก้าวหน้าไปโดยลำดับ นับว่าห่างไกลจากเวรภัย ปราศจากโทษทุกข์ทั้งในภพนี้และภพหน้า

๒.๔.๒ หลักการพัฒनावินย

หลักการพัฒนายให้เกิดความมีวินย ตามหลักของพระพุทธศาสนา บุคคลต้องประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม กฎหมาย รวมทั้งประเพณีนิยมที่พึงปฏิบัติ เพื่อขับเคลื้อนพฤติกรรมอันพึงประสงค์ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิต ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาถึงหลักธรรมพัฒนาให้เกิดความมีวินยโดยมีประเด็น ดังต่อไปนี้

การประพฤติตนของแต่ละบุคคลก็ควรให้เกิดประโยชน์แก่สังคม และครอบครัวบ้างตามสมควรแก่ฐานะของตน ทั้งบรรพชิตและ คฤหัสถ์สามารถแยกประโยชน์ออกได้เป็น ๓ อย่างในการปฏิบัติ^{๕๙} คือ

๑. **อัตตัตถะ** จุดหมายเพื่อตน หรือประโยชน์ตน คือประโยชน์ ๓ ข้างตน ซึ่งทำให้เกิดขึ้นแก่ตน หรือพัฒนาชีวิตของตนให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตนพึงปรารถนา แต่สิ่งที่ปรารถนานั้นจะต้องเป็นไปตามทำนองคลองธรรม หรือจารีตประเพณีนิยมซึ่งเคยประพฤติปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

^{๕๙} พุ.จ. (ไทย) ๓๐/๖๗๓/๒๖๑-๒๖๒.

๒. **ปรีตตะ** จุดหมายเพื่อผู้อื่น หรือประโยชน์ผู้อื่น ซึ่งพึงช่วยเหลือผู้อื่นหรือเพื่อนมนุษย์ ให้บรรลุถึงเป้าหมายของชีวิต ด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของเขาเองขึ้นไปจนเข้าถึง การช่วยตนเองและบุคคลอื่นได้ตามลำดับ และให้รู้จักเหตุและผลสิ่งๆ ที่ควรมิควรเป็นต้น

๓. **อุภยัตตะ** จุดหมายร่วมกัน หรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือประโยชน์สุขและความดี งามร่วมกันของชุมชนหรือสังคม รวมทั้งสภาวะและปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ พวกเราในฐานะบุคคลและชุมชนพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษา เพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งตนและผู้อื่น ก้าวไปสู่จุดหมายที่แท้จริงเดียวกัน คือ ประโยชน์สุขของสังคมสงฆ์และสังคมคฤหัสถ์หรือในฐานะ อุบาสกและอุบาสิกาทั่วไป^{๖๐}

การปฏิบัติตนเพื่อการพัฒนาอันเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมนุษย์เรามีความรู้ความสามารถ มาก แต่การแสดงออกทางกาย วาจา และใจนั้น อาจจะไม่ค่อยจะสัมพันธ์กันเท่าไรนักอันสืบเนื่อง จากความคิดเห็นต่าง ๆ แต่ละคนที่แสดงออกมาก็คนละความคิด ด้วยเหตุนี้พระพุทธรเจ้าจึงทรง วางหลักการปฏิบัติไว้ให้คฤหัสถ์หรืออุบาสกอุบาสิกาได้ประพฤติปฏิบัติกัน คือ สมบัติของอุบาสก & ประการ^{๖๑}

๑. **ประกอบด้วยศรัทธา** คือเชื่อในความตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้า และเชื่อในหลักคำสอน ของพระองค์ที่ทรงสอน ให้เชื่อเรื่องกรรม ทำดียอมได้รับผลดี ทำชั่วยอมได้รับความเดือดร้อน ให้ เชื่อในสิ่งที่มีเหตุผล และเหตุปัจจัย

๒. **มีศีลบริสุทธิ์** คือจะต้องรักษาศีลให้ได้เป็นพื้นฐาน ก็คือศีล ๕ ดังที่กล่าวไว้แล้ว ข้างต้น ถ้าจะทำความเข้าใจอย่างง่าย ๆ ก็คือ การรักษากาย วาจา และใจของมนุษย์เราให้ปกติ นั้นเอง เพราะกิริยาทั้ง ๓ อย่างถ้าเราควบคุมอยู่ก็ถือว่ามีศีล

๓. **ไม่ถือมงคลตื่นข่าว** คือ เชื่อกรรมไม่เชื่อมงคล เชื่อกรรม เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่เชื่อข่าวลือหรือข่าวว่ามา แต่เชื่อด้วยเหตุผล

๔. **ไม่แสวงหาเขตบุญนอกพระพุทธศาสนา** คือ ทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์สะอาดใน การแสวงบุญ เป็นต้นว่า การให้ทาน การรักษาศีล และการบำเพ็ญภาวนา จิตใจต้องบริสุทธิ์ ทั้งก่อนกระทำและหลังการกระทำ จิตใจต้องบริสุทธิ์เสมอ

๕. **บำเพ็ญบุญแต่ในพระพุทธศาสนา** คือการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต จะต้องทำบุญให้ ทานด้วย ไม่ละเว้นจากการสร้างกุศล บำเพ็ญกุศลเป็นนิตย์

^{๖๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๖๑} อภ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๕/๑๘๕.

คฤหัสถ์ หรืออุบาสกอุบาสิกาในฐานะเป็นชาวพุทธ ควรจะเป็นแบบอย่างแก่กุลบุตร และกุลธิดา ตลอดจนอนุชนคนรุ่นหลังจะได้เอาอย่างไปปฏิบัติ เพื่อนำตนไปสู่เป้าหมายที่สูงที่สุด ที่ได้ตั้งเอาไว้ในเบื้องต้น คือ ความสุขสบายในการครองเรือน

ดังจะเห็นได้ว่า การพัฒนาตัวเองเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมนั้น คือการรักษาศีล ทางกาย วาจา และใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ไม่ให้หม่นหมองไปกับการกระทำของตนเอง ทั้งนี้เพื่อความอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขความเจริญในสังคมนั้นๆ

๒.๔.๓ แนวทางการพัฒนาวิสัยของบุคคลและสังคม

ความมีระเบียบวินัยเป็นกฎเกณฑ์ที่ควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้คนในสังคมดำเนินชีวิตไปในที่ดี การที่จะประพฤติตนเป็นบุคลาการที่ดีของสังคมนั้น จำเป็นต้องมีหลักธรรมเพื่อเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต หลักธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับคามมีวินัยนั้นผู้ศึกษาได้นำหลักธรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนามาเป็นแนวปฏิบัติ ดังนี้

(๑) หลักธรรมที่ส่งเสริมให้เห็นใจกัน

ก.) พรหมวิหาร ๔

เป็นแนวปฏิบัติของผู้ประเสริฐหรือ ผู้ที่มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางมีคุณธรรมประดุจพรหม คือ “เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา”^{๖๒} มีความเห็นใจผู้อื่น หลักธรรมนี้ส่งผลให้เกิดความเห็นใจกันได้อย่างชัดเจน เพราะธรรม ๔ ประการนั้น ล้วนแต่ชักนำให้เกิด ความเห็นใจกัน ปรรารถนาดีต่อกัน ทำให้เกิดความเป็นพี่น้องกันขึ้นได้หลักธรรมดังกล่าวประกอบด้วย

๑) เมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขด้วยความรักใคร่หวังดี ความปรารถนาดี การแสดงออกซึ่งมิตรไมตรีต่อผู้อื่น มีจิตแผ่ไมตรี และ คิดทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น อยากจะช่วยเหลือให้ทุกคนมีความสุข ความสบายใจ โดยทั่วหน้าซึ่งสิ่งนี้จะนำพาให้เกิดความเป็นพี่น้องกันขึ้นมาดังเช่น ความเมตตาของพระพุทธองค์ ที่เห็นสรรพสัตว์เป็นเช่นพี่น้องจึงต้องปฏิบัติพุทธกิจของพระองค์อย่างไม่ย่อท้อดังที่พระองค์ทรงตรัสว่า “ความเมตตา และ ความต้องการ ย่อมเป็นป่อเกิดแห่งความเป็นญาติกันในระหว่างสัตว์โลกทั้งปวงได้ ไม่มีชั้นสูงต่ำอยู่ในสายเลือด ซึ่งเล่นเป็นสี่เดี๋ยวกันในเส้นทั้งปวง”^{๖๓} และ “ในสังคมที่นำอยู่ทำให้สุขภาพจิตดี

^{๖๒} ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

^{๖๓} เซอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์, **ประทีปแห่งทวีปเอเชีย**, แปลโดย เจ้าศักดิ์ประเสริฐ นครจำปาศักดิ์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔.

สภาพแวดล้อมและบุคคลในสังคมที่มีเมตตาต่อกันพบว่า ความรักที่ทุกคนในสังคม นั้นมอบให้แก่กันและกันนั้นเป็นความรักซึ่งเกิดจากเมตตาเป็นพื้นฐาน”^{๖๔} ซึ่งเป็นผลให้เกิด ความเห็นใจกัน

๒) **กรุณา** หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ด้วยความสงสาร ใฝ่ใจที่จะ ช่วยเหลือบรรเทาความทุกข์ยากเดือดร้อนของผู้อื่น อยากจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อนในปัญหาหรืออุปสรรคทั้งหลาย มีความใฝ่ใจที่จะปลดปล่อย บำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของบุคคลผู้ประสบภัยทั้งปวงให้มีความสุข ประสบความสำเร็จความเจริญรุ่งเรือง

๓) **มุทิตา** หมายถึง มีความยินดีกับผู้อื่นด้วยความชุ่มชื่นเบิกบานใจ เมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข มีความยินดีกับเขาเมื่อเขาประสบความสำเร็จความสุข ความเจริญในชีวิต มีจิตใจแช่มชื่นเบิกบาน พลอยยินดี ปลาบปลื้มด้วยหรือ เมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสำเร็จ ความเจริญในหน้าที่การงาน

๔) **อุเบกขา** หมายถึง การวางใจเป็นกลางไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง เมื่อผู้อื่นได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน ซึ่งไม่ใช่เพราะว่าไม่มีความกรุณาแต่สิ่งที่เขาได้รับนั้น เป็นผลจากการกระทำของเขาที่อาจจะประมาท พลาดพลั้งหรือผิดศีลธรรม จึงต้องสมควร ได้รับผลเช่นนั้น

จากการศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เห็นใจกันเกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔ สามารถสรุปได้ว่า หลักพรหมวิหาร ๔ จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติเกื้อกูลแก่ผู้อื่น ด้วยความบริสุทธิ์ใจเพราะได้น้อมใจในความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุขและพ้นทุกข์ แสดงให้เห็นถึงความชัดเจนในความเห็นใจกัน ซึ่งเป็นจุดประสงค์หลัก ของหลักธรรมข้อนี้

ข.) สัมปรีชธรรม ๗

การอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคมนั้น พระพุทธศาสนาได้แนะให้เห็นถึงแนวทางแห่งการปฏิบัติตนของบุคคลเพื่อให้เป็นที่ยอมรับนับถือแก่ผู้อื่นเพราะการเป็นผู้ที่มีเหตุผลในทุกสภาวะสถานะที่เป็นอยู่ ทำให้บุคคลทราบและเข้าใจ สถานะของตนเองและผู้อื่นเพื่อที่จะได้ ปฏิบัติในสถานการณ์ หรือภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นขณะนั้น ในสังคมหรือคนหมู่มาก โดยผู้ที่ปฏิบัติได้หรือเข้าใจยอมรับตามหลักธรรมนี้ ในทางพระพุทธศาสนายกย่องให้เป็น “สัตบุรุษคือ เป็นคนดี มีศีลธรรม สัมปรีชธรรม ๗ ประการ”^{๖๕} มีดังนี้

^{๖๔} พระมหาสงกรานต์ ฐมฺหโร(ชยันทำ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเมตตาในพระไตรปิฎก”, **วิทยานพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓.

^{๖๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓/๑๒๔๙.

๑) ทัมมัญญตา หมายถึง ความรู้จักกรรมหรือรู้จักเหตุ คือ รู้จักเหตุที่ต้องทำกิจนั้น และผลที่จะเกิดขึ้นเป็นหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องกระทำเช่น พระสงฆ์ต้องทราบว่าจะต้องทำอะไรตามหน้าที่ มีเหตุอันควรอย่างไรตามพระวินัยความเป็นบิณฑบาตต้องมีหน้าที่อย่างไรต่อบุตริดา ความเป็นผู้อาวุโสกว่าต้องปฏิบัติตนอย่างไรกับผู้อ่อนกว่า เป็นต้น

๒) อัตถัญญตา หมายถึง ความรู้จักจุดมุ่งหมายหรือรู้จักผลคือ รู้ว่าผลจากการกระทำที่เกิดขึ้นในภาวการณต่าง ๆ ที่ตนได้กระทำลงไป จะเป็นอย่างไร การกระทำของตน มีจุดมุ่งหมายอย่างไร ตรงตามที่ต้องการและสมควรหรือไม่

๓) อัตตัญญตา หมายถึง ความรู้จักตนคือรู้ว่า ตัวเรานั้น โดย ฐานะ ภาวะ เพศ ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และ คุณธรรม เป็นต้น ว่ามีในตนเท่าไรอย่างไร แล้วควรประพฤติให้เหมาะสม รู้จักแก้ไขปรับปรุงตนเอง ให้เหมาะสมกับ คุณสมบัติที่มีอยู่

๔) มัตตัญญตา หมายถึง ความรู้จักประมาณคือ รู้จักความพอดีพอเพียง ตามความเหมาะสมแก่การดำเนินชีวิต รู้ความควรไม่ควร ในการบริโภค ในการใช้จ่าย ในการคบหาสมาคม การเลี้ยงชีพชอบ โดยการยึดถือทางสายกลางในการปฏิบัติ หรือ ทำการ เป็นต้น

๕) กาลัญญตา หมายถึง ความรู้จักกาลคือ รู้จัก กาลเวลาอันเหมาะสม ในการกระทำหน้าที่ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้เหมาะกับเวลานั้นๆ เป็นต้น

๖) ปริสัจญตา หมายถึง ความรู้จักชุมชนคือ รู้จักว่าในชุมชน หรือ ที่ประชุมนั้น ควรจะมีกิริยาที่จะประพฤติอย่างไรต่อชุมชนนั้น เมื่อเข้าไปหา และ จะปรับตัวเข้ากับชุมชนนั้นๆ ได้อย่างไร

๗) บุคคลัญญตา หมายถึง ความรู้จักบุคคล คือ รู้ความแตกต่างของบุคคลว่า แต่ละบุคคลมีความเป็นอยู่ หรือ พื้นฐานทางครอบครัวที่แตกต่างกัน มีลักษณะนิสัย ความสามารถ และ คุณธรรม ที่ต่างกัน ควรกระทำในใจไว้เสมอ เมื่อมีปฏิสัมพันธ์ต่อเขาเหล่านั้น ด้วยความเข้าใจในสภาพที่ต้องไปรับรู้ โดยใช้สติปัญญาพิจารณา

จากการศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เห็นใจกันจนเกิดความมีวินัยเกี่ยวกับสัปปริสธรรมที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า สัปปริสธรรมเป็นหลักธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นสัตบุรุษหรือเป็นคนดี คือ คนที่รู้จัก ความเหมาะสมถูกต้องสมเหตุผลแก่การประพฤติ ปฏิบัติ ตาม สถานะ และ สภาวะต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยรู้ในตนเองและเข้าใจในผู้อื่นจึงทำให้เกิดความเห็นใจกันขึ้น ดังนั้น หลักธรรมที่ส่งเสริมภราดรภาพจากความเห็นใจกัน ที่กล่าวมานี้ทำให้บุคคลมีทัศนคติที่ดีต่อมนุษย์ด้วยกัน เพราะได้เห็นในสภาพที่เป็นจริงของมนุษย์ คือ ความไม่แตกต่างในกันและกัน ในความต้องการ ความปรารถนา และ ความสิ้นสุดของชีวิต ซึ่งจะทำนึ่งถึงในสิ่งที่มีประโยชน์แก่กันด้วยความเมตตา กรุณา และ รู้หน้าที่ เหตุผล ที่ควรกระทำของตนจนทำให้เกิด ความเห็นใจกัน มองเห็นกัน ไม่ใช่อื่นใดพร้อมที่จะเหยียบย่ำ อุดหนุน จุนเจือ ช่วยเหลือกันและกันดังเช่นพี่น้อง

(๒) หลักธรรมที่ส่งเสริมให้เป็นมิตรกัน

ความเป็นมิตรกันสื่อความหมายได้ลึกซึ้งซึ่งบ่งบอกถึงความจริงใจ มีน้ำใจไม่ตรีต่อกันเป็นสิ่งที่มุ่งหวังของการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะความเป็นมิตรกัน มีคุณประโยชน์ อย่างมากต่อการดำเนินชีวิตตลอดชีวิต หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมความเป็นมิตรกันพอสรุปได้ ดังนี้

ก.) ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒

การอยู่ร่วมกันของบุคคล การปฏิบัติต่อกันย่อมบังเกิดผลในสองประการ คือผลในทางที่ดีกับผลในทางลบ ซึ่งผลที่ได้นี้เนื่องมาจากการที่ได้กระทำไว้ในใจ ด้วยความละเอียด และ เกรงใจ ในการที่จะปฏิบัติต่อกัน ซึ่งเป็นสิ่งคัมภีร์ครองใจไม่ให้ทำชั่ว ธรรมคัมภีร์ครองโลก โลกในที่นี้คือ โลกของความเป็นมิตรกันซึ่งจะต้องมีหลักธรรม หรือ แนวปฏิบัติเพื่อรักษาคุ้มครอง ความเป็นมิตรกันไว้ ให้เกิดการปฏิบัติต่อกันอย่างที่เหมาะสมคือ “การละอายบาปและเกรงกลัวบาป ตามหลักธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ ประการ”^{๖๖} ดังนี้

๑) หิริ ความละอายบาป หมายถึง ความละอายใจในการปฏิบัติต่อกันในสิ่งที่ไม่ดี ผิดศีลธรรม ทำให้ได้รับความรำคาญ เดือดร้อน ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ในการปฏิบัติต่อกัน การมี หิริ หรือความละอายใจ จะช่วยปกป้อง ไม่ให้เกิดการทำลายน้ำใจกัน

๒) โอตตปปะ ความเกรงกลัวบาป หมายถึง เกรงกลัวต่อการกระทำอันไม่เหมาะสม ที่จะเกิดขึ้นซึ่งมีผลกระทบต่อมิตรภาพระหว่างกัน เพราะการไม่เกรงกลัวต่อความชั่วร้าย จึงทำให้เกิดการกระทำเช่นนี้เกิดขึ้น

จากการศึกษา หลักธรรมที่ส่งเสริมให้เป็นมิตรกันเกี่ยวกับธรรมคัมภีร์ครองโลก สรุปได้ว่า ธรรมคัมภีร์ครองโลกเป็นหลักธรรมที่จะรักษาความเป็นมิตรเอาไว้จากการกระทำไว้ในใจถึงความละเอียดและความเกรงกลัวในสิ่งที่ไม่ควรกระทำต่อมิตรด้วยกัน ซึ่งเป็นการรักษาน้ำใจกัน ทำให้เกิดความเคารพนับถือกัน เชื่อใจกัน ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดมิตรภาพระหว่างกันได้อย่างดียิ่ง

ข.) ฆราวาสธรรม ๔

พระพุทธเจ้าได้กำหนดหลักการปฏิบัติต่อกัน ในฐานะผู้ที่อยู่ร่วมครอบครัวเดียวกัน ทรงตระหนักถึงความใกล้ชิดกันของผู้ครองเรือนซึ่งอาจจะเกิดการกระทบกระทั่งกันได้ง่าย หลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนจึงได้มีการกำหนดขึ้นมาด้วย “ธรรม ๔ ประการ คือ สัจจะ ทมะ ชันติ จาคะ”^{๖๗} ซึ่งเป็นหลักธรรม ที่บุคคลนำมาใช้ในการครองเรือน และ ใช้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ช่วยฝึกตนให้มีจิตใจที่เข้มแข็งไม่หวั่นไหว ในอารมณ์เมื่อเกิดความไม่พอใจ สร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในการอยู่

^{๖๖} อญ.ทฎก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๖๑.

^{๖๗} ชุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๓๑.

ร่วมกันซึ่ง หลักธรรมข้อนี้จะทำให้บุคคลมีใจ หนักแน่น อดทน เพื่อรักษามิตรภาพที่ดีต่อกันเอาไว้ คือ

๑) **สัจจะ** ความจริง หมายถึง ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์ต่อกัน ดำรงมั่นใน สัจจะ พูดจริง ทำจริง ทำอะไรก็เป็นที่ยอมรับไว้วางใจได้ สัจจะที่ทำให้เกิดมิตรภาพ คือ สัจจะที่เกิดขึ้นต่อบุคคล ไม่โกหก หลอกลวงกัน ให้ความจริงใจแก่ผู้ที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกัน

๒) **ทมะ** การข่มใจ หมายถึง การรู้จักข่มจิตข่มใจ เพื่อการฝึกฝนปรับปรุงตน บังคับควบคุมตนเองให้ได้ให้มีเหตุมีผลในการกระทำกิจการงานต่างๆ พิจารณาให้ดีแล้วถึง ประโยชน์จึงลงมือกระทำ เช่น การรู้จักควบคุม ยับยั้งใจ ไม่กระทำตามอารมณ์ ด้วยการขาดสติ ที่ จะนำความเสื่อมเสียมาสู่ตนและผู้อื่น

๓) **ขันติ** ความอดทน หมายถึง ความเข้มแข็งของจิตใจ อดทนต่อความ ยากลำบาก อดทนต่อความไม่พอใจ ไม่หวั่นไหว ในคำพูด หรือ การกระทำที่บางครั้งอาจไม่ถูกใจ เป็นการรักษาสัมพันธภาพอันดีระหว่างกันของบุคคล โดยไม่นำเอาความไม่พอใจนั้นมาเป็น สาธารณภัยสำคัญของความเป็นมิตร

๔) **จาคะ** ความเสียสละ หมายถึง การสละความเห็นแก่ตัว โดยแบ่งปันให้แก่ผู้ที่ สมควรได้รับ อาจจะเป็นการให้ทางกาย ทางวาจา หรือ ทางใจ ให้ทางกำลังสติปัญญา ให้ด้วย กำลังทรัพย์ ทำให้เกิดความเป็นมิตรกัน

กล่าวได้ว่า หลักธรรมที่ส่งเสริมให้เป็นมิตรกันเกี่ยวกับฆราวาสธรรม หลักธรรมดังกล่าว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมิตรแนบแน่นยิ่งขึ้นเพราะ ความซื่อสัตย์ซื่อสัตย์ที่มีต่อกัน และ ผูกพันกัน ซึ่งความเป็นพี่น้องนั้น ย่อมต้องมีความเป็นมิตรเป็นฐานรองรับในการปฏิบัติต่อกัน

ค.) หลักทิศหก

แนวธรรมแห่งการปฏิบัติของบุคคลต่อบุคคลในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏให้เห็นได้ชัดเจน ที่สุดในความเป็นมิตรคือ การปฏิบัติต่อกันตามหลักทิศหก ซึ่งเป็นพระเมตตาของพระพุทธองค์ที่ทรง ชี้นำแก่มหาสงฆ์และสาธุชนได้ทราบถึงแนวทางแห่งการปฏิบัตินี้ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติต่อกัน ของบุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกถึง ความสัมพันธ์ของบุคคลต่อกันและกัน ๖ ประการซึ่ง ความสัมพันธ์กันดังกล่าวเป็นหน้าที่ ที่มีต่อกันส่งเสริมให้เกิดมิตรภาพขึ้น ดังนี้

๑) **ความสัมพันธ์กับมารดาบิดา** คือ การอยู่ร่วมกันตามสถานะของ บิดา มารดากับ บุตรธิดา ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในลักษณะช่วยเหลือ ดูแล บำรุงกัน ตามหน้าที่ เพื่อตอบแทน หรือ สนับสนุนกันในการดำเนินชีวิต

๒) **ความสัมพันธ์กับครูอาจารย์** คือการอยู่ร่วมกัน ในลักษณะการถ่ายทอด ให้ความรู้ เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นความสัมพันธ์ที่เคารพ ให้เกียรติ ยกย่อง เกื้อกูลกัน ของผู้รับคือศิษย์กับผู้ให้คือ ครู อาจารย์

๓) **ความสัมพันธ์กับบุตรภรรยา** คือการอยู่ร่วมกันเพื่อดำรงและขยายเผ่าพันธุ์ ตามธรรมชาติความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นต้องมีการรักษาน้ำใจของกันและกันข่มใจมีความสัตย์ต่อกัน เกื้อกูลกัน

๔) **ความสัมพันธ์กับมิตรสหาย** คือการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม ที่สงเคราะห์เกื้อกูลกัน อย่างเห็นได้ชัดเจน จากการเชื่อใจกัน มีน้ำใจต่อกัน

๕) **ความสัมพันธ์กับกรรมกรผู้รับใช้** คือการอยู่ร่วมกัน ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันในทางอาชีพ การงาน แสดงออกถึงความมีเมตตาต่อกัน ร่วมมือสามัคคีกันและเผื่อแผ่กัน

๖) **ความสัมพันธ์กับผู้ทรงศีลหรือสมณพราหมณ์** คือการอยู่ร่วมกัน ในลักษณะให้ความเอื้อเอื้อให้เกิดความสงบทางจิตใจ สร้างความอบอุ่นทางใจให้แก่กัน เคารพนับถือกัน เกื้อกูลกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ

จากการศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมความเป็นมิตรกันเกี่ยวกับทิศหก พอสรุปได้ว่า หลักการปฏิบัติต่อกันของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเช่นนี้ เป็นการเกื้อกูลกัน เสมือนเป็นการทดแทนคุณความดีที่ได้ปฏิบัติต่อกัน โดยปฏิสัมพันธ์นั้นทำให้เกิดความเป็นมิตรกันได้อย่างดียิ่ง ในทุกระดับของบุคคลที่อยู่ร่วมกันคือผู้ที่อยู่ใกล้ตัว ในการประกอบกิจการประจำวัน หรือ การดำเนินชีวิต ซึ่งการปฏิบัติต่อกันตามที่กล่าวมาเป็นการสร้างเสริมให้เกิดคุณธรรม ความรัก ความเข้มแข็ง ในสังคมตามแนวทางธรรมแห่งพระพุทธศาสนา

ง.) กัลยาณมิตรธรรม ๗

ปฏิสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อกัน อันนับได้ว่าประเสริฐที่สุดในความเป็นมนุษย์ คือ การมีความประพัตติที่ดีต่อผู้อื่น ซึ่งองค์พระสัมพันธัญญ์ มีความมุ่งหมายที่จะสรรค์สร้างบุคคล ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ และ ความประพัตติดี เพื่อรับใช้สังคมโดยหลักการเช่นนี้ได้มีการนำมาประยุกต์ใช้เป็นปรัชญาทางการศึกษาของ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความสงบสุขของบุคคลในสังคม “กัลยาณมิตรธรรมคือ คุณสมบัติของมิตรแท้ เมื่อเข้าไปคบหาผู้ที่มีกัลยาณมิตรธรรมแล้ว เป็นเหตุให้เกิด ความดีงาม ความเจริญเกิดขึ้นแก่กันและกัน ส่งผลให้เกิด ความรัก ความเคารพ เป็นพี่เป็นน้องกัน กัลยาณมิตรธรรมมี ๗ ประการ”^{๖๘} ดังนี้

๑) เป็นที่รักใคร่พอใจ หมายถึง เมื่อพบเห็นหรือ เข้าไปหาแล้ว เกิดความสบายใจ

^{๖๘} อ.สุ.สตฺตฺก. (ไทย) ๒๓/๓๓/๓๒-๓๓.

ชวนอยากเข้าไปปรึกษา สอบถาม ด้วยบุคคลิกลักษณะ กิริยามารยาท ที่เป็นกันเองไม่ถือตัว ความพอใจรักใคร่เป็นเหตุให้เกิดความสนิทใจในมิตรภาพ นำพาไปสู่ความเป็นพี่น้องกันได้

๒) เป็นที่เคารพ หมายถึง มีความประพฤติเหมาะสม เป็นที่เชื่อถือได้ ให้ความรู้สึกลึกซึ้งที่อบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งพาอาศัยได้ ให้ความปลอดภัย ช่วยเหลือในคราวจำเป็น

๓) เป็นผู้ควรสรรเสริญ หมายถึง เป็นแบบอย่างที่ดีในความประพฤติ ควรแก่การให้ผู้อื่นถือเอาเป็นแบบอย่างในความรู้ความสามารถ และคุณธรรม สมควรที่ได้รับคำยกย่องทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๔) เป็นผู้ฉลาดพูด หมายถึง เป็นผู้ที่ใช้วาจาให้เกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี ในการให้คำแนะนำ การสนทนาปราศรัย รู้ว่าควรพูดอย่างไรจึงจะเหมาะสมแก่กาล สถานที่

๕) เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ หมายถึง อดทนต่อถ้อยคำที่ทำให้ไม่พอใจ ไม่ฉุนเฉียว พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา คำเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ เพื่อพัฒนาปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้น

๖) สามารถพูดถ้อยคำที่ลึกซึ้ง หมายถึง การอธิบายข้อความ หรือ เรื่องราวให้เข้าใจ ได้ง่ายด้วยถ้อยคำที่ลึกซึ้งกินใจ ทำให้ผู้ที่ได้รับฟัง รู้ชัดในเรื่องนั้นๆ

๗) ไม่ชักนำในทางที่ไม่ดี หมายถึง ไม่แนะนำหรือนำพาให้ทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ผิดกฎหมาย ผิดจรรยาบรรณ ผิดศีลธรรม อันเป็นการสร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น

จากการศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เป็นมิตรกันเกี่ยวกับ กัลยาณมิตรธรรม สรุปได้ว่า ความเป็นกัลยาณมิตร ที่กล่าวมา ทำให้เกิดการปฏิบัติต่อกันในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อกัน เชื้อเพื่อเกื้อกูลกันซึ่งอาจจะนับได้ว่ามีความสำคัญที่สุดต่อภราดรภาพ คือทั้งทำให้เกิดภราดรภาพ และทำให้ภราดรภาพนั้นคงอยู่ตลอดไปเพราะ ความเป็นกัลยาณมิตรนั้นเป็นสภาวะธรรมสูงสุดของบุคคลที่ทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นได้อย่างบริสุทธิ์ใจ เต็มตามความสามารถของผู้มีคุณธรรมนี้

ดังนั้นหลักธรรมที่ส่งเสริมความเป็นมิตรกันทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เชื่อได้ว่าสามารถทำให้เกิด ความมีวินัยแก่กันได้เพราะตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าความเป็นพี่น้องกันนั้น ต้องมีพื้นฐานของความเป็นมิตรกัน คือมีการปฏิบัติต่อกันตามแนวทางธรรมทั้งหมดที่กล่าวมา

(๓) หลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกัน

การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน เป็นลักษณะของความสมบูรณ์แบบทางสังคมที่ชี้ให้เห็นชัดว่า ในสังคมนั้น ทุกๆ คนต่างก็มีความสำคัญต่อกันและกัน อาจจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวนั้นเป็นการแสดงออกถึงมโนธรรมในจิตใจของบุคคลที่มีต่อกัน การช่วยเหลือกันจึงเป็นการปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกมาให้เห็นถึงความมีน้ำใจต่อกันมีหลายลักษณะ หลักธรรมใน พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือกันพอสรุปได้ ดังนี้

ก.) ปฏิสันถาร ๒

การพบปะกันในขั้นแรกกิริยา วาจา จะแสดงให้เห็นถึงความยินดี ที่จะมีความสัมพันธ์ต่อกันหรือไม่ เพราะเหตุนี้หลักธรรมที่เป็นเบื้องต้นของการช่วยเหลือกันเมื่อแรกพบ จึงกล่าวได้ใน “ปฏิสันถารต่อกัน ๒ อย่าง”^{๖๙} ด้วยการต้อนรับ การรับรอง ทักทายปราศรัย เป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมปฏิบัติต่อกันด้วยจรรยา มรรยาทที่ดี อาจเรียกได้ว่าเป็นการช่วยเหลือกันในขั้นแรกของการพบกัน มีดังนี้

๑) **อามิสปฏิสันถาร** หมายถึง การต้อนรับด้วยสิ่งของคือ มรรยาทในการต้อนรับผู้มาเยือนที่เป็นวัตถุสิ่งของ เช่น การให้สิ่งของ ของที่ระลึก ของแปลกหายากในแต่ละถิ่นที่อยู่อาศัย เพื่อเป็นของฝาก ด้วยความมีน้ำใจต่อกันเป็นการเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

๒) **ธรรมปฏิสันถาร** หมายถึง การต้อนรับด้วยธรรม คือ การต้อนรับทักทายปราศรัยกันด้วย ธรรมะ เช่น สอบถามทุกข์ สุขความเป็นมา ว่าเป็นอย่างไร ขาดตกบกพร่องอะไรพอที่จะช่วยเหลือกันได้บ้าง หรือ การสนทนาด้วยสิ่งที่ดีมีประโยชน์ เช่น นำหลักธรรมะที่ควรแก่การปฏิบัติ มาเล่าให้ผู้ที่มาเยี่ยมเยือนได้ฟังพอเป็นแนวทาง เป็นต้น

จากการศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันเกี่ยวกับปฏิสันถารที่กล่าวมา สรุปได้ว่าการต้อนรับ การรับรอง เป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ต่อกันว่า มีความสัมพันธ์ต่อกันมากหรือน้อยเพียงไร จะสะท้อนออกมาให้เห็นด้วย การช่วยเหลือกัน ซึ่งการต้อนรับกันมีหลายระดับ การต้อนรับกันของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีข้อปฏิบัติที่เรียกว่าอาคันตุกวัตร^{๗๐} และอาวาสีกวัตร ซึ่งเป็นการปฏิบัติของผู้ที่มาเยือนกับเจ้าของที่พักตามหลักการปฏิสันถาร

ข.) สังคหวัตถุ ๔

หลักการสงเคราะห์ที่พระพุทธเจ้า ทรงนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการช่วยเหลือกัน และเห็นผลได้ชัดเจนที่สุดคือสังคหวัตถุ ๔ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการคือ “ การให้ การพูดดีต่อกัน การประพฤติประโยชน์ต่อกัน การทำตนอย่างสม่ำเสมอ”^{๗๑} เป็นการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ของบุคคลในสังคมอันเกิดจากการได้รู้จักกันหรือ เห็นใจกัน ในสภาพความเป็นอยู่ ที่ขาดแคลน เดือดร้อนหรือขัดสน มีความต้องการในวัตถุธรรมต่างๆ สังคหวัตถุ ๔ มีดังนี้

๑) **ทาน การให้** ทานในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ในการบำเพ็ญธรรม

^{๖๙} อ.พ.ก. (ไทย) ๒๐/๓๙๗/๑๐๙.

^{๗๐} สุชีพ ญูญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๗๖.

^{๗๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๒๐-๑๒๑.

ช่วยให้ลดละความเห็นแก่ตัวได้อย่างดีเลิศ ทานนั้นมีผลอย่างยิ่งต่อตนเองและผู้อื่น คือ ฝึกให้ตนเองเป็นผู้เสียสละแก่ผู้อื่น ซึ่งเมื่อผู้อื่นที่ได้รับของทานนั้นแล้ว จะทำให้เกิดความสุขและ คิดที่จะเผื่อแผ่แก่ ผู้อื่นอีกต่อไป บุคคลที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมนั้นจะไม่มี ความตระหนี่ในทานเลยเพราะมีความเห็นว่า การทำให้ผู้อื่นเป็นสุขจากการให้ทานนั้นทำให้ตนเกิดปิติ เอิบอิ่มใจในการให้ นั้น ทานในพระพุทธศาสนาจำแนกได้ ดังนี้

อามิสทาน การให้ด้วยสิ่งของ คือ สิ่งของ เครื่องใช้ ที่มีความจำเป็นต่อผู้อื่น

ธรรมทาน การให้ธรรม หรือ ให้ความรู้และคำแนะนำสั่งสอน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น^{๗๒}

ปาฏิบุคลิกทาน การให้โดยเจาะจงบุคคล คือ กำหนดผู้รับให้ชัดเจนไป

สังฆทาน การให้ที่ไม่เจาะจงบุคคล คือ การให้แก่ส่วนรวม หรือ การให้เป็นของกลาง^{๗๓}

ทาน ในพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ ข้อที่กล่าวมา เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ได้รับวัตถุทาน หรือ ธรรมทานนั้นพอใจ ซึ่งตัวผู้ให้ทานนั้นก็จะต้องมีความเต็มใจด้วย จึงจะเป็นการให้ทานที่สมบูรณ์

๒) เปยยวัชชะ(ปิยวาจา) วาจาไพเราะ หมายถึง การพูดให้เป็นที่รัก ซาบซึ้งใจแก่ผู้ได้ยิน เพื่อให้เกิดความ ความรักใคร่ สามัคคีกัน เคารพนับถือกัน ตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อการ ชี้แจงเหตุผลต่อกัน การพูดจานั้นนับได้ว่า เป็นสิ่งที่บุคคลกระทำต่อกันมากที่สุด ทำให้เข้าใจกันได้ อย่างดีที่สุดหรือ ทำให้ขัดเคืองใจกันได้อย่างมากเช่นกัน ดังคำกล่าวที่ว่า อยู่คนเดียวให้ระวัง ความคิด อยู่กับญาติมิตรให้ระวังการพูดจา การพูดจาไพเราะย่อมนำความมีไมตรีให้เกิดขึ้นแก่กัน และกัน

๓) อัถถจริยา การประพฤติประโยชน์ หมายถึง การชวนช่วยช่วยเหลือ กิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดจนช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในศีลธรรมอันดีให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงส่งผลต่อความสัมพันธ์ของบุคคลให้แน่นแฟ้น

๔) สมานัตตตา ความมีตนเสมอ หมายถึง ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติ สม่ำเสมอในบุคคลทั้งหลาย ตลอดจนวางตัวให้เหมาะสมแก่ ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ และ สิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ไม่ลบหลู่หรือเพิกเฉยในกิจอันดีงามที่ตนเคยได้ กระทำมาต่อผู้อื่น เช่นการทำความเคารพ หรือ การให้ความช่วยเหลืออย่างจริงใจ เป็นต้น

จากหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันเกี่ยวกับสังคหะวัตถุดังกล่าวสรุปได้ว่า สังคหะวัตถุ เป็นธรรมที่ยึดเหนี่ยว จิตใจของบุคคล ให้มีความสมัครสมานสามัคคีกันมีความเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น

^{๗๒} พุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๓๗๘/๒๓๘๘-๒๓๙๙.

^{๗๓} อญ.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๓๐/๓๕๑-๓๕๒.

ค.) โภคอาทิยะ ๕

ทรัพย์สมบัติที่หามาได้ด้วยความสุจริตนั้นเมื่อนำมาใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้ที่ผู้รอบข้างจะทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน การให้ทรัพย์แก่กันเพื่อใช้จ่ายเป็นการช่วยเหลือกันที่ง่ายและเห็นได้ชัดเจน “หลักการทางพระพุทธศาสนาจึงได้เสนอแนะการใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้เพื่อให้เกิดคุณต่อตนเองและผู้อื่นโดยบัญญัติไว้ใน โภคอาทิยะ ๕ ประการ”^{๗๔} ซึ่งทำให้เกิดผลในอรรถ ๓ คือประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทำให้จุดมุ่งหมายของการทำประโยชน์เพื่อบุคคลอื่นในพระพุทธศาสนาสำเร็จผล ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกันที่บุคคลควรปฏิบัติ จากการแสวงหาทรัพย์ที่ได้มาด้วยความขยันหมั่นเพียรของตน โดยการใช้จ่ายทรัพย์นั้น มีได้หลายทาง และ การให้ความช่วยเหลือกันด้วยทรัพย์ คือ วัตถุประสงค์ที่สำคัญ และ จำเป็นต่อการดำรงชีพของมนุษย์ โภคอาทิยะ ๕ มีดังนี้

๑) เลี้ยงตัว มารดาบิดา บุตรภรรยา และ คนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข เป็นความรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกันของครอบครัว เพื่อเฉลี่ยความสุขให้แก่กัน การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อมารดาบิดา บุตรภรรยา คือ ความรับผิดชอบ ตามสถานะที่วิญญูชนจะต้องรับผิดชอบ และการใช้จ่ายทรัพย์นั้นให้แก่คนในปกครองทั้งหลายเพื่อให้เป็นสุข ราวกับในการดำรงชีพ

๒) บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข เป็นการเผื่อแผ่ อนุเคราะห์ผู้ร่วมงานหรือผู้ที่มีความสนิทกัน

๓) ใช้ป้องกันภัยอันตราย ที่เกิดขึ้นแก่ตนเองครอบครัว และ ญาติสนิทมิตรสหาย

๔) ทำพิธี ๕ อย่าง เพื่ออุทิศบุญ จุนเจือ ผู้ที่อยู่รอบข้าง คือ

๔.๑. **ญาติพิธี** สงเคราะห์ญาติ

๔.๒. **อติพิธี** ต้อนรับแขก

๔.๓. **บุพเพปตพิธี** ทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ เป็นการกระทำที่มีผลในทางจิตใจ ในลักษณะของการแผ่เมตตา หรือ อุทิศส่วนกุศลไปให้ ทำให้ระลึกถึงคุณงามความดีของผู้ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว

๔.๔. **ราชพิธี** บำรุงราชการด้วยการเสวยภาษี เป็นการช่วยเหลือกันในทางอ้อมเพราะ ภาษีที่ราชการเก็บไป ในที่สุดก็นำมาใช้จ่ายเพื่อ ฟิ้นองในสังคม ในรูปสวัสดิการต่างๆ

๔.๕. **เทวดาพิธี** ถวายเทวดา สักการะ ทำบุญอุทิศสิ่งทีเคารพบูชา

๕) อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบ

^{๗๔} อ.ป.บุญจก. (ไทย) ๒๒/๔๑/๔๐-๔๑.

กล่าวได้ว่าหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันเกี่ยวกับ โภคอาทิยะ หลักธรรมในข้อนี้ เป็นการช่วยเหลือกันที่ทำให้เกิดผลสำเร็จบริบูรณ์ ด้วยการใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ ถูกต้องตามเหตุผล เป็นการช่วยเหลือกัน ที่เกิดประโยชน์สูงสุด ทางด้านวัตถุ

ง.) สาราณียธรรม ๖

หลักการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนาที่สร้างคุณประโยชน์แก่คนหมู่มาก มีผลในทางปฏิบัติที่มุ่งเน้น ความเป็นอยู่ของส่วนรวมสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรม อันซึ่งหลักการดังกล่าว มีแนวทางเสมือนว่าทุกๆ คนที่อยู่ร่วมกันเป็นคนๆ เดียวกัน เพราะข้อปฏิบัตินี้ได้ประจักษ์ชัดในการกระทำที่เป็นคุณแก่กัน “เป็นหลักธรรมที่เสนอข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของบุคคล เพื่อให้เป็นไปด้วย ความสามัคคีปรองดองกัน เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ และ เห็นใจกัน ทำให้เกิดความระลึกถึงกัน ด้วยการที่ได้กระทำความดีต่อกันสาระสำคัญของ สาราณียธรรมมี ๖ ประการ”^{๗๕} ดังนี้

๑) เมตตากายกรรม หมายถึง การแสดงออกทางกาย ด้วย ความเมตตา ด้วย กิริยาอาการ ที่สุภาพ เรียบร้อย อ่อนโยน บ่งบอกถึง ความเคารพ นอบน้อมต่อกัน เป็นกันเอง ทั้ง ต่อหน้าและลับหลัง กิริยา ท่าทีอาการ ที่แสดงออกด้วยความเมตตา เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความชื่นชม เชื่อถือ เคารพนับถือ ต่อผู้ที่แสดงกิริยาอาการ ด้วย เมตตากายกรรม

๒) เมตตาวาจีกรรม หมายถึง การแสดงออกทางวาจา ด้วย ความเมตตา ด้วย คำพูด ที่สุภาพ น้ำเสียงที่ไพเราะ ชวนฟัง บอกลถึงความหวังดีแก่กัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาวาจีกรรมนั้น เป็นคำพูดที่พูดออกมาด้วยความบริสุทธิ์ใจ และชาญฉลาดในการ กล่าววาจาที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้ที่ได้ยินได้ฟังทำให้ได้รับความรู้ เป็นสิ่งเตือนใจสร้างแรงบันดาลใจ ในการกระทำความดีงาม

๓) เมตตามโนกรรม หมายถึง การแสดงออกทางใจด้วย ความเมตตา โดยตั้งใจดี ปรารถนาดีต่อกัน นึกคิดแต่ในสิ่งที่จะก่อประโยชน์ให้แก่กัน ไม่คิดเบียดเบียน มุ่งร้ายผู้อื่น เมตตามโนกรรม มีความสำคัญต่อ กิริยาอาการ การกระทำต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น การแสดงออกทางกาย หรือ การแสดงออกทางวาจา เพราะ เมตตามโนกรรม เป็นความตั้งใจที่จิตใจได้เตรียมการกระทำไว้แล้วจึงแสดงออกมาเป็น การกระทำ หรือ คำพูด

๔) สาธารณโภคี หมายถึง การแบ่งปันกัน ในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้ เป็นของเด็กน้อยก็ไม่หวงนำมาเฉลี่ยแบ่งกันให้ได้ใช้สอย บริโภคทั่วกัน เรียกว่าสิ่งของที่ได้มานั้น เป็นของส่วนรวมหรือเป็นของกลาง การใช้สิ่งของในพระพุทธศาสนาของภิกษุก็ใช้ตามหลักการนี้

๕) ศีลสามัญญตา หมายถึง มีศีลบริสุทธิ์เสมอกัน คือ ไม่ล่วงเกินกันใน ทางกาย

^{๗๕} อ.จ.อุก. (ไทย) ๒๒/๒๔๓/๒๖๗-๒๖๘.

หรือ ทางวาจา มีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่ทำให้ตนเองเป็นที่รังเกียจแก่ผู้อื่นและสังคม

๖) ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีความเห็นชอบร่วมกัน ใน ความถูกต้องตามคลองธรรม หรือ จารีตอันดีงาม เข้าใจในการกระทำนั้นๆ ร่วมกัน ไม่ขัดแย้ง หรือ ขัดขวางกัน เห็นชอบว่าสิ่งนั้นถูกต้องดีแล้ว และร่วมมือกันปฏิบัติกิจการงานนั้นๆ

จากการศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันเกี่ยวกับ สาราณียธรรม ๖ สรุปได้ว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีความเห็นใจกัน และมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกันต่อหน้าและลับหลัง ได้ชื่อว่าเป็นธรรมที่จะนำไปให้เกิดความระลึกถึงกัน สร้างสรรค์ให้เกิดความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน ไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกัน เสริมสร้างให้เกิดความสามัคคีในสังคม

จ.) อปริหานิยธรรม ๗

พระพุทธศาสนาเน้นความพร้อมเพียงในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ โดยมีการนำเสนอให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะเป็นหนทางที่จะทำให้รักษาหมู่คณะเอาไว้และทำให้สามารถตรวจตราสภาพความเป็นอยู่ของกันและกันเพื่อที่จะได้ทราบว่าผู้ใด มีความขาดแคลนสิ่งใดบ้าง ในการดำเนินชีวิต หรือ มีข้อข้องใจเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างไร ก็สามารถพูดคุยกันได้ โดยมีระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ “ที่มุ่งเน้นให้เกิดการช่วยเหลือกัน เป็นหมู่คณะ หรือ ส่วนรวม ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน จากการปฏิบัติตามอปริหานิยธรรม ๗”^{๗๖} ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ คือ การรู้จักพบปะพูดคุยกัน ในความเป็นอยู่ เพื่อให้ทราบว่า บุคคลที่อยู่ร่วมกันนี้ มีความเป็นอยู่อย่างไร มีอะไรขาดตก

๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ คือ การรู้จักระเบียบกฎเกณฑ์ ที่ได้ตกลงกันไว้ในการร่วมมือกัน ทำกิจต่าง ๆ เมื่อทำการได้ก็ช่วยกันและทำพร้อมกัน เลิกพร้อมกัน ไม่อิดออดล่าช้า หรือ ถ่วงเวลา

๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้(ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามหลักการเดิมที่วางไว้ คือ การร่วมมือกันปฏิบัติตาม จารีต ประเพณี อันดีงามตั้งแต่ดั้งเดิมมา ตราครรรลของคลองธรรมที่ได้ปฏิบัติมา

^{๗๖} อ.สุ.สตฺต.ก. (ไทย) ๒๓/๑๙/๑๗-๑๘.

๔) เคารพนับถือ เชื่อฟังถ้อยคำ ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ เป็นประมุข เป็นหัวหน้าประธาน ในชุมชนนั้น ทุกคนต้องให้ความเคารพนับถือเชื่อฟังถ้อยคำท่าน คือ การให้ความเชื่อใจผู้ที่มีคุณธรรมที่ ชุมชนให้ความนับถือร่วมกัน

๕) ปกป้องคุ้มครองเด็กและสตรีไม่ให้ถูกข่มเหงน้ำใจ คือ การให้ความปลอดภัยแก่ผู้ที่ควรได้รับความคุ้มครอง ซึ่งแสดงให้เห็น ความมีน้ำใจต่อกัน

๖) เคารพสักการบูชาปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ ที่เคารพสักการะสืบต่อกันมาแต่โบราณ คือ การมีศรัทธามุ่งจิตใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในกลุ่มชุมชนเดียวกัน มีความยึดมั่นในสิ่ง เคารพ สักการะ อันเดียวกัน

๗) บำรุงรักษาผู้มีธรรมทั้งหลายที่เป็นที่พึ่งของประชาชน คือ การให้ความสนับสนุน ผู้ที่มีคุณธรรมทั้งหลาย ในที่นี้ คือ บรรพชิต ที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ เพื่อกาลข้างหน้าจะได้เป็นที่พึ่งพิงของชุมชน ตามสถานการณ์

จากการศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันเกี่ยวกับอบิธานิยธรรม สรุปได้ว่า หลักธรรมดังกล่าว มุ่งให้เกิดการช่วยเหลือกันในชุมชน ทำให้บุคคลในชุมชนมีความสนิทชิดเชื้อกัน เคารพกัน ให้การช่วยเหลือผู้ที่ย่อนแอกว่า และ บำรุงรักษาผู้มีคุณธรรม

สรุป หลักธรรมที่ส่งเสริมการช่วยเหลือกัน คือ หลักการปฏิบัติต่อกันของบุคคลที่มีคุณธรรมตามหลักธรรมที่กล่าวมาการช่วยเหลือกันเป็นมโนธรรมที่มีอยู่ในส่วนลึกในจิตใจของบุคคล ซึ่งเมื่อเกิดการปฏิบัติขึ้นมาจะทำให้เข้าใจว่า มนุษย์ทุกคนคือ พี่น้องกัน ดังนั้น จากการศึกษาหลักธรรมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ คือ หลักการภาคทฤษฎีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเมื่อนำไปปฏิบัติจริงจะทำให้เกิดผลคือ ความเห็นใจกัน ความเป็นมิตรกัน และการช่วยเหลือกัน ซึ่งเกิดจากความมีวินัย และมีความเกี่ยวเนื่องหนุนนำกันเป็นกระแสให้เกิดคุณธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกัน อันที่พี่น้อง ส่งผลให้เกิดสิ่งที่ตั้งงามขึ้นในสังคม

คุณค่าของสังคมแต่ละสังคมเป็นเรื่องที่สำคัญมาก โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ ถ้าไม่เข้าใจจะไม่มีทางแก้ปัญหาสังคมได้ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับปัญหาที่แท้จริงที่ปรากฏในสังคมนั้น ๆ ความมีระเบียบวินัย ถือว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาสังคมมนุษย์ชาติอีกประการหนึ่ง ในการแก้ปัญหาสังคมปัจจุบันตามหลักพุทธธรรม หรือการใช้เสรีภาพตามหลักคุณธรรม และจริยธรรมทางพุทธศาสนา หมายถึง บุคคลทุกคนไม่ว่าอยู่ระดับใด ย่อมมีเสรีภาพเท่าเทียมกันในการประพฤติความดี ความถูกต้องเที่ยงธรรม เพราะคุณธรรมและจริยธรรมเมื่อประพฤติได้แล้ว ความเดือดร้อน ความทุกข์ ความเสียหาย ย่อมไม่เกิดแก่ผู้ปฏิบัติหรือสังคมนั้น ๆ คุณธรรมจริยธรรมที่วานี้ยังส่งเสริมให้บุคคลเป็นมนุษย์สมบูรณ์ กล่าวได้ว่า วินัยหรือศีล ถือเป็นหลักความสำรวม

ระวังรักษา กาย วาจาให้เรียบร้อย ไม่กระทำอะไรในทางที่ผิดทางกาย ทางวาจา ทางใจ มีความ
สำรวมระวังจนกลายเป็นปกตินิสัย ทำให้ครองชีวิตด้วยความสงบเย็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ สงบ
จากเวรภัยอันตราย เพราะตนเองไม่ได้สร้างเหตุให้เกิดเวร ภัย อันตราย วินัยที่บุคคลรักษาดีแล้ว
จึงมีความไม่เดือดร้อนใจเป็นผล ฉะนั้น คนที่มีศีล ก็คือ คนที่มีกาย วาจา ใจเป็นปกติ
เรียบร้อย ไม่ถูกกิเลสชักจูงให้ล่องละเมียดลิกขาบท กฏระเบียบ วินัยใหญ่่น้อยตามควรแก่ภาวะของ
ตน ๆ จะอยู่ที่ไหน จะไปที่ใดก็สง่าภาคภูมิใจ สังคมก็เกิดภาวะสันติสุข วินัยจึงเป็นหลักธรรม
ภาคปฏิบัติที่ทำให้เกิดความสุขที่แท้จริงในโลกมนุษย์ได้

บทที่ ๓

อิทธิพลของความมีวินัยในมงคลสูตรที่มีต่อสังคมไทย

วินัย หมายถึง ข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ที่ใช้เพื่อความสงบสุขของประชาชน และเป็นแบบแผนของความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมโดยไม่มีการขัดแย้งกัน ทำให้เกิดความสามัคคี กลมเกลียวกัน มีศักยภาพที่ทำให้ในสังคมนั้นๆ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพราะฉะนั้น ปัญหาของสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ก็เนื่องมาจากการขาดวินัย การเอาวัดเอาเปรียบ เพื่อที่จะแสวงหาอำนาจในทางที่มิชอบ จึงทำให้เกิดการเดือดร้อนไปทั่ว เนื้อหาที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นเนื้อหาที่ว่าด้วยอิทธิพลการมีวินัยอย่างไร ที่จะนำพาชีวิตของตนเองไม่ให้เกิดการขัดแย้งกันขึ้น อีกทั้งตัวอย่างที่สำคัญที่สุดที่จะโยงไปหาสิ่งที่เป็นปัญหาในสังคมได้ดีที่สุดนั้น ก็คือ การหย่าร้างที่มาจากสาเหตุของครอบครัวที่ไม่มีความเคารพในข้อกฎหมายของการเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ก็จะตกไปสู่ลูกหลานที่ใกล้ชิด นั่นก็คือ จุดเริ่มต้นที่จะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ในสังคมตามมา ดังนั้น ในหัวข้อนี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาถึงอิทธิพลเรื่องความมีวินัยที่มีต่อสังคมไทยในหลายๆ ด้าน ดังนี้

๓.๑ ลักษณะของความมีวินัยที่มีต่อสังคมไทย

การศึกษาความมีวินัยจะทำให้ทราบและเข้าใจในระเบียบและกฎเกณฑ์ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะความมีวินัยเป็นสภาวะธรรมอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้ การอธิบายถึงขอบเขตของความมีวินัยจึงทำให้เข้าใจในระเบียบและกฎเกณฑ์ ได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาถึงความหมายของความมีวินัยทำให้ทราบถึงขอบเขตของการประพฤติปฏิบัติกล่าวคือ ความมีวินัยนั้นเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นใน จิตใจของบุคคลแล้วส่งผลต่อพฤติกรรมการประพฤติ ปฏิบัติ ให้แสดงออกมา วินัยแบ่งตามกลุ่มของผู้ปฏิบัติ มี ๒ อย่าง คือ

(๑) อาคาริยวินัย กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติสำหรับคฤหัสถ์ เช่น การสมาทานศีล ๕ ศีล ๘ หรืออุสุลกรรมมถ ๑๐ จัดเป็นอาคาริยวินัยหรือวินัยของคฤหัสถ์ ซึ่งเมื่อชายหญิงถือปฏิบัติ ท่วงถึงกันแล้ว ซื่อว่าเป็นมงคลสูงสุดแก่ชีวิต เพราะเป็นเหตุนำความสุขมาทั้งแก่ตนและแก่หมู่คณะ

(๒) อนาคาริยวินัย กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติสำหรับบรรพชิต ได้แก่ สามเณร สามเณรี สิกขมานา พระภิกษุและภิกษุณี เช่น ศีล ๑๐ มีเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นข้อต้น เว้นจากการรับทองและเงินเป็นข้อสุดท้าย ปาติโมกขสังฆวรรคศีล อินทริยสังฆวรรคศีล อาชีวะปาริสุทธศีล และปัจเจยสันนิสิตศีล

ความมีวินัยเป็นการปฏิบัติต่อกันด้วยความที่เป็นพี่น้องระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ หรือระหว่างบุคคลกับบุคคล ตามสภาพปรกติที่เกิดขึ้นคือ มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกัน ระลึกถึงกัน เพราะความที่ได้เกี่ยวพันกันหรือมีความสัมพันธ์เช่นญาติพี่น้อง จึงเกิดการปฏิบัติต่อกันเช่นนั้น เป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่ให้ความเคารพนับถือกัน เป็นพี่น้อง ซึ่งเป็นน้อง ซึ่งมีในจิตใจของมนุษย์ ทุกชาติ ทุกศาสนา เป็นสากลโลก

ความมีวินัยระหว่างมนุษย์กับมนุษย์นั้น สามารถเห็นได้ชัดในการปฏิบัติที่เกิดขึ้นต่อกัน จากความผูกพันอันดีที่มีต่อกัน อันจะเกิดคุณประโยชน์ต่อกันเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี ด้วยความสัมพันธ์ดังที่ได้กล่าวมานี้ อาจเรียกได้ว่าเกิดความมีวินัย ขึ้นมาได้ นี่คือขอบเขตของความมีวินัย อย่างกว้างๆ ตามความเข้าใจของผู้ศึกษาถึงสังคมที่เป็นคฤหัสถ์และบรรพชิต ดังนี้

๑) ความสำคัญของความมีวินัยในด้านสังคมคฤหัสถ์ สังคมคฤหัสถ์เป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่ที่ประกอบไปด้วยสถาบันต่าง ๆ มากมาย เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การปกครอง การดำเนินชีวิต เพราะสังคมของคฤหัสถ์เป็นสังคมที่มีชั้น และระดับความเป็นอยู่ของชีวิตจึงจำเป็น จะต้องอาศัยหลักศีลธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ในส่วนของศีลนั้น คือ ข้อห้ามในการประพฤติปฏิบัติที่ผิดจากหลักธรรมชาติของมนุษย์ เป็นการห้ามไม่ให้เป็นคนใจอำมหิตโหดร้าย ทารุณ ที่เป็นข้อห้ามคือ “ศีล ๕ ศีล ๘ และ ศีล ๑๐”^{๑๐๕} ส่วนหลักธรรมในการประพฤติปฏิบัตินั้น คือ การมีความเมตตา มีน้ำใจที่ดีต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อต่อคนใกล้เคียง ญาติสนิท มิตรสหายและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นหลักของพรหมวิหาร ๔ “มีเมตตา คือ การมีน้ำใจ กรุณา คือการเข้าช่วยเหลือเมื่อเห็นคนอื่นได้รับความทุกข์ มุทิตา คือ ความยินดีในโอกาสที่คนอื่นประสบความสำเร็จ อุเบกขา คือ พยายามให้กำลังใจเมื่อตนมีความสามารถไม่เพียงพอที่จะช่วยเหลือคนอื่นได้หรือการช่วยจนสุดความสามารถแล้วแต่ช่วยไม่ได้”^{๑๐๖} และหลักธรรมเหล่านี้เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดสวัสดิการในสังคมเป็นการสร้างความสามัคคีด้วยการสร้างบุญกิริยาวัตถุ ๓ มี “ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ คือ การแบ่งปันสิ่งที่มีประโยชน์ให้ผู้อื่นได้ใช้สอยตามสมควร สілมัยบุญกิริยาวัตถุ คือ การรักษาศีลหรือการรักษากาย วาจาและใจให้มีความสงบสุข ซึ่งเป็นการรักษาระเบียบวินัยของสังคมอีกอย่างหนึ่งและภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุ คือ การพัฒนากาย วาจาและจิตใจให้มีความสูงขึ้นไปด้วยภูมิปัญญา

^{๑๐๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๖/๒๔๗.

^{๑๐๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๔/๑๗๘-๑๗๙.

ความสามารถและการปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุ^{๑๐๗} ซึ่งเป็นการร่วมมือร่วมใจกันอาศัยอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

๒) ความมีวินัยในด้านสังคมบรรพชิต เป็นสังคมที่ไม่มีระดับชั้น แต่ถือหลักพระธรรมวินัยเป็นระเบียบในการดำเนินชีวิต ยึดหลักสวัสดิการทางจิตใจเป็นหลักสำคัญ เป็นสังคมที่มีความเสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนผู้อื่นและประโยชน์ระหว่างบุคคลร่วมกัน เป็นผู้สร้างสวัสดิการทางสังคมให้เกิดความสงบ เย็น เป็นสุข เช่น การสอนหลักการดำเนินชีวิตตามสายกลางหรือที่เรียกว่า “ปฏิปทา ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ถึงจุดมุ่งหมายโดยสวัสดิภาพ”^{๑๐๘} ซึ่งเป็นการให้สวัสดิการทางสังคมโดยตรง เพื่อให้มีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืน เพราะมนุษย์ยังยาวนาน นานปี เขาก็มีสวัสดิการทางการรักษาโรคดีขึ้นตามลำดับ จึงทำให้มนุษย์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งธรรมชาติผลิตปัจจัยการเลี้ยงชีพมนุษย์ไม่พอ ดังนั้น สังคมบรรพชิตจึงเป็นผู้สร้างวินัยให้สังคมด้วยการสละทางโลกเข้ามาศึกษาหาความรู้ในทางหลักธรรม เพื่อที่จะพ้นจากโลกแห่งความ “ทุกข์ อนิจจัง อนัตตา”^{๑๐๙} มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และสิ่งที่มองเห็นเด่นชัด คือการเปลี่ยนแปลงทางความคิดหรือการเปลี่ยนแปลงในหลักการต่าง ๆ

นอกจากนี้ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทยังได้มีสังคมหนึ่งที่เรียกว่า “พุทธบริษัท”^{๑๑๐} เป็นสังคมที่ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ ภิกษุผู้มีสิกขาบทที่จะต้องปฏิบัติตาม ๒๒๗ ข้อ ภิกษุณีผู้มีสิกขาบทที่จะต้องปฏิบัติตาม ๓๑๑ ข้อ สามเณรมีสิกขาบทที่จะต้องปฏิบัติตาม ๑๐ ข้อ และอุบาสก อุบาสิกา สมาทานหรือตั้งสัจจะ ที่จะปฏิบัติตามศีล ๕ หรือศีล ๘ หรืออุโบสถศีลให้ครบ ๑ วันและ ๑ คืนในวันอุโบสถหรือวันพระ ๘ ค่ำ ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ ส่วนสังคมที่เป็นพุทธศาสนิกชนทั่วไปนั้น เป็นสังคมที่มีศีลธรรม ๕ ประการที่ประกอบด้วย ศีล ๕ คือ ข้อห้ามและธรรม ๕ คือ ข้อควรปฏิบัติพร้อมกับถือเป็นหลักปฏิบัติควบคู่กันไปกับกฎหมายบ้านเมือง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง วินัยใหญ่กว่าที่คิด ถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีของเรื่องพระวินัยว่าเป็นส่วนประกอบของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ซึ่งวินัยนั้นมิใช่เป็นเพียงแค่งูที่มีสภาพบังคับ แต่เป็นกฎหรือแนวทางที่เอื้อต่อการศึกษาและปฏิบัติของสมาชิคนั้นสังคมสงฆ์ซึ่งสมาชิกลงในสังคมสงฆ์จะต้องให้การเคารพและศึกษาเพื่อให้ทราบถึงคุณประโยชน์ของวินัย และหากมีการละเมิดพระวินัยแล้วก็ต้องมีการดำเนินการแก้ไขซึ่งวินัย

^{๑๐๗} ชู.ชิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๓๘/๒๗๐.

^{๑๐๘} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๖๑-๑๖๓/๒๐๐-๒๐๔.

^{๑๐๙} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑/๑.

^{๑๑๐} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๐/๑๗๙.

หรือกฎหมายในทางพระพุทธศาสนาถือว่าสมาชิกทุกคนต้องศึกษาทุกคนจะอ้างว่าไม่รู้วินัยหรือกฎหมายแล้วจะไม่ต้องรับโทษจากการละเมิดพระวินัยไม่ได้และสมาชิกทุกคนในระบบสังฆะจะต้องมีส่วนร่วมในการลงโทษผู้กระทำผิดหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขและป้องกันปัญหาอันจะเกิดจากการละเมิด พระวินัยด้วย ซึ่งรูปแบบและกระบวนการที่จะต้องนำมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหานั้น เรียกว่าอภิรณสมถะวิธีโดยมีคณะสงฆ์หรือสภาสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว^{๑๑๑}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในผลงานเรื่อง นิติศาสตร์เชิงพุทธเกี่ยวกับระบบของการอยู่ร่วมกันในสังคมสงฆ์ว่า เกิดจากการที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบพระธรรมแล้วใช้พระธรรมเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสังคมหรือชุมชนทางพระพุทธศาสนาขึ้นซึ่งระบบของสงฆ์ได้อาศัยพระวินัยเป็นเสมือนหนึ่งเส้นด้ายในการร้อยรัดขัดเกลาพฤติกรรมของสังคมสงฆ์ให้เกิดการเรียนรู้พระธรรมและพระวินัยก็เป็นเสมือนหนึ่งระบบการศึกษาที่จะทำให้สมาชิกในสังคมสามารถที่จะควบคุมหรือปรับพฤติกรรมเพื่อที่จะสามารถเรียนรู้และก้าวไปสู่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้ซึ่งในการบัญญัติพระวินัยถือว่าเป็นกฎหมายอย่างหนึ่งที่จุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกสามารถที่จะเข้าถึงธรรม นอกจากนั้นเมื่อมีพระธรรมและพระวินัยแล้วในกฎเกณฑ์ของสงฆ์ ก็จะต้องมีระเบียบวิธีการหรือรูปแบบและกระบวนการในการแก้ไขปัญหอันเกิดจากการละเมิดพระธรรมวินัยนั้นด้วยทั้งนี้ก็เพื่อที่จะเป็นการแก้ไขปัญหาและกำจัดคนที่ไม่ดีออกไปจากหมู่ ซึ่งรูปแบบและกระบวนการดังกล่าวเรียกว่า อภิรณสมถะซึ่งเป็นรูปแบบที่ทรงกำหนดขึ้นเพื่อใช้การแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมและพระวินัย^{๑๑๒}

ฉะนั้นความสำคัญของความมีวินัยต่อสังคมไทยนั้น จึงมีความสำคัญในด้านการมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจ มีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ มีการส่งเสริมด้านการศึกษา การดำเนินชีวิตอย่างมีความสงบสุขในสังคมและสังคมมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาสังคม สิ่งเหล่านี้ เป็นความสำคัญของความมีวินัยที่มีต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ อีกทั้งยังมีประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือภาพรวมของสังคม

^{๑๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๑๗.

^{๑๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๓), หน้า ๒๕ .

๓.๒ อิทธิพลของควมามีวินัยที่มีต่อคณะสงฆ์ไทย

กฎระเบียบเป็นมาตรการที่คนสร้างขึ้นมา ทุกสังคมต้องมีกฎระเบียบไปตามความจำเป็นในสังคมนั้น ๆ กฎระเบียบพระสงฆ์มีลักษณะพิเศษ เป็น วินัย เป็นแบบแผนของระอริยบุคคล ระบบชีวิตที่ขัดเกลาความประพฤติปฤชุนให้เป็นอริยชน ตามหลักการที่ว่า “เมื่อบุคคลเห็นความผิดเป็นความผิด แก้ไขให้ถูกต้องแล้วสำรวจต่อไป อย่างนี้เป็นความเจริญในวินัย ผู้ยอมรับว่าผิดพลาดแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ได้ชื่อว่าดำเนินชีวิตอยู่ในกฎระเบียบของพระอริยบุคคล

พระพุทธเจ้าเป็นผู้ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยมากที่สุดคนหนึ่ง การตั้งสังคมสงฆ์ของพระพุทธเจ้าถือเป็นประวัติศาสตร์องค์กรของผู้ดำเนิน ชีวิตสันโดษ คณะสงฆ์ที่เกิดขึ้นครั้งแรกมีรูปแบบเป็นประชาธิปไตยมีเอกลักษณ์ต่างจากสังคม สงฆ์อื่น ไม่ว่าจะเป็นสงฆ์ในความหมายดั้งเดิมหรือองค์กรสงฆ์ในศาสนาเซน “สงฆ์” ตามพุทธประสงค์เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตด้วยการเสียสละ ฐานะที่ทรงเป็นผู้แก้ไขปัญหาสังคม พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระบรมครู ทรงจัดตั้งสังคมขึ้นเปิดโอกาสคนทุกวรรณะให้เข้ามาพัฒนาตนเอง สังคมสงฆ์เป็นสังคมของการเรียนรู้ สังคมสงฆ์เป็นศูนย์ในการเรียนรู้ เป้าหมายการศึกษาคือปัญญาหรือปัญญาวิมุตติ พระพุทธเจ้าทรงพยายามแก้ไขปัญหา เรื่องวรรณะ ไม่ว่าใครมาจากวรรณะไหน เมื่อมาเป็นสมาชิกสงฆ์ (บวช) จะทิ้งเผ่าพันธุ์ มีชื่อใหม่เหมือนกันคือสมณะเชื้อสายของพระศากยะบุตร

พระพุทธเจ้าทรงกำหนดขอบเขตความประพฤติสำหรับพระสงฆ์ คือ ศีล ซึ่งแตกต่างจากศีลในความหมายที่เข้าใจกันทั่วไป ครอบคลุมถึงความเป็นอยู่ของสงฆ์ คุณสมบัติ สิทธิหน้าที่ และวิธีการรับสมาชิกเข้ามา รวมทั้งการฝึกอบรมดูแลสมาชิกที่มาอยู่ใหม่ มีหลักการเป็นไป

๑. เพื่อให้เกิดความดีงามแก่สมาชิกของพระสงฆ์
๒. เพื่อให้เกิดความผาสุกแก่สมาชิกของพระสงฆ์
๓. เพื่อกำราบคนหน้าด่านไว้ย่างอายุ
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกของสมาชิกของพระสงฆ์ผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสียที่จะมีในปัจจุบัน
๖. เพื่อบำบัดความเสื่อมเสียที่จะมีในภายหน้า
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่เลื่อมใสอยู่แล้ว
๙. เพื่อความดำรงมั่นแห่งสัตถธรรม
๑๐. เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย

ปัจจัยสำหรับดำรงชีวิตพื้นฐาน มีเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค พระสงฆ์อาศัยปัจจัย ๔ เหมือนมนุษย์ทั้งหลาย ที่ต่างคือรูปแบบสังคมที่เข้มงวด พระพุทธเจ้าทรงมุ่งพัฒนาสมาชิกสงฆ์ให้มีความมั่งคั่งน้อยสันโดษการใช้ปัจจัย ๔ การบริหารองค์กร มีรูปแบบการจัดการที่เอื้อต่อความเป็นอยู่ที่ดีของพระสงฆ์ การบริหารมีลักษณะที่เป็นประชาธิปไตย มีธรรมาธิปไตยเป็นฐาน การบริหารจัดการองค์กรเป็นไปเพื่อประโยชน์สำหรับสมาชิกของพระสงฆ์ ถือตามมติของสมาชิก สมาชิกพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นครูต้นแบบ พระพุทธเจ้ามิได้มีอำนาจเพียงผู้เดียว แต่งตั้งสมาชิกดำรงตำแหน่งทำหน้าที่บริหารตามความเห็นชอบของสมาชิกพระสงฆ์ สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมการบริหาร การบริหารมีรูปแบบต่อต้านการถือครองอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ แต่สอดคล้องกับการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย ต่อต้านระบบปกครองแบบเผด็จการ

๓.๒.๑ อิทธิพลต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติของพระสงฆ์

วินัยได้กำหนดหน้าที่ให้พระสงฆ์พึงปฏิบัติต่อกัน เช่น อุปัชฌาย์และอาจารย์ มีหน้าที่ปฏิบัติต่อสัทธิวิหาริกและอันตเวาสิก ตามหลักของ“สัทธิวิหาริกวัตร” คือ เอาธุระในการศึกษา สงเคราะห์ด้วยบาตร จีวร และบริวารอื่น ๆ ทำการป้องกันหรือระงับความเสื่อมเสีย และ พยาบาทเมื่ออาพาธ สำหรับสัทธิวิหาริกและอันตเวาสิก ก็มีหน้าที่พึงกระทำต่ออุปัชฌาย์และอาจารย์ ตามหลักของ “อุปัชฌาย์วัตร” คือ เอาใจใส่ปรนนิบัติรับใช้ คอยศึกษาเล่าเรียนจากท่าน ทำการป้องกันหรือระงับความเสื่อมเสีย รักษาหน้าใจของท่าน จะไปไหนบอกลาท่าน เอาใจใส่พยาบาลเมื่อท่านอาพาธ หน้าที่ด้านนี้เน้นไป

ทางด้านจัดการศึกษาพระวินัยธรรมมีหน้าที่ในการวินิจฉัยเรื่องเกี่ยวกับวินัยเน้นไปในการปฏิบัติหน้าที่ด้านตุลาการ เจ้าอธิการต่าง ๆ มีหน้าที่ประจำแผนกของตน เน้นไปในด้านเศรษฐกิจ และการคลังการพัฒนาสาธารณูปการต่าง ๆ จากหลักดังกล่าวนี้ พระธรรมปิฎกให้ทัศนะว่า วินัยบัญญัติของสงฆ์มิใช่ศีลในความหมายแคบ ๆ อย่างที่มักเข้าใจกันง่าย ๆ แต่ครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไปที่เรียกว่าชีวิตด้านนอกของภิกษุสงฆ์ทุกแห่ง เริ่มตั้งแต่กำหนดคุณสมบัติสิทธิ หน้าที่ และวิธีรับสมาชิกใหม่เข้าสู่ชุมชนคือสงฆ์ การดูแลฝึกอบรมสมาชิกใหม่ การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทำกิจการของสงฆ์พร้อมด้วยคุณสมบัติและหน้าที่ที่กำหนดให้ ระเบียบเกี่ยวกับการแสวงหา จัดทำ เก็บรักษา แบ่งสรรปัจจัย ๔ เช่น ประเภทต่าง ๆ ของอาหาร ระเบียบการรับและจัดแบ่งส่วนอาหาร การทำจีวรและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับจีวร ประเภทของยา การปฏิบัติต่อภิกษุอาพาธ ข้อปฏิบัติของคนไข้และผู้รักษาพยาบาลไข้ การจัดสรรที่อยู่อาศัย ข้อปฏิบัติของผู้อยู่อาศัย การดำเนินงานและรับผิดชอบในการก่อสร้าง การจัดฝังที่อยู่อาศัยของชุมชนสงฆ์คือวัด พึ่งมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างใด ๆ บ้าง ระเบียบวิธีดำเนินการประชุม การโจทก์หรือฟ้องคดีข้อปฏิบัติของ

ใจท์ จำเลยและผู้วินิจฉัยคดี วิธีดำเนินคดีและตัดสินคดี การลงโทษแบบต่าง ๆ ฯลฯ ว่าโดยสาระ วินัยก็ได้แก่ ระบบแบบแผนทั้งหมด สำหรับหมู่ชนหนึ่งที่จะให้หมู่ชนนั้นตั้งอยู่ได้ด้วยดี สามารถมีชีวิตอยู่ตามหลักการของตน และสามารถปฏิบัติกิจดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายของตน เมื่อพูดในวงกว้างตามไวยาหารปัจจุบัน วินัยมีความหมายครอบคลุมระบบแบบแผน เกี่ยวกับการปกครอง การบริหาร การศาล การนิติบัญญัติ การเศรษฐกิจ การศึกษา เป็นต้น วินัยสำหรับภิกษุสงฆ์ที่เป็นส่วนแกนของสังคมพุทธท่านได้บัญญัติวางสำเร็จรูปไว้แล้ว^{๑๑๑} ส่วนสังคมพุทธที่เป็นสังคมรอบนอกสังคมสงฆ์ไม่มีรูปแบบตายตัว ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละสังคมจะนำสาระทางวินัยมาจัดระเบียบใ ให้เหมาะสมกับรูปแบบทางสังคม และสภาพแวดล้อมได้เพียงใดเช่น สังคมชาวบ้าน สังคมข้าราชการ สังคมนักธุรกิจ และสังคมของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ แต่อย่างต่ำที่สุดสังคมเหล่านี้ต้องมีศีล ๕ เป็นแกนหลัก วิถีชีวิตแบบพุทธมีรูปแบบการจัดระเบียบสังคม โดยยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา เน้นให้เห็นการจัดระเบียบภายในและการจัดระเบียบภายนอก การจัดระเบียบภายในคือเน้นความเป็นระเบียบในปัจเจกบุคคลอันได้แก่ปัญญา ซึ่งประกอบด้วยหลักสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ และจิตซึ่งประกอบด้วย หลักสัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิ การจัดระเบียบภายนอกได้แก่หลักของศีล มีเนื้อหาครอบคลุมการดำเนินชีวิตด้านกายภาพทั้งหมด ได้แก่หลัก สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ จะเห็นได้ว่าการจัดระเบียบสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาไม่ได้ให้ความสำคัญเพียงแค่วิธีหรือโครงสร้างภายนอกเท่านั้น แต่เน้นให้เห็นความจำเป็นของการจัดระเบียบภายในตัวบุคคลด้วยเพราะพระพุทธศาสนาถือว่าเมื่อจัดระเบียบภายในปัจเจกบุคคลได้แล้ว สังคมโดยรวมก็จะเกิดระเบียบขึ้นเอง ตรงกันข้ามหากแม้ว่าโครงสร้างทางสังคมจะดีเพียงใด หากปัจเจกบุคคลขาดความเป็นระเบียบก็จะทำให้สังคมไร้ระเบียบด้วย

๓.๒.๒ อิทธิพลต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติของสถาบันสงฆ์

เราจะพบว่าในการตั้ง “สังฆะ” ยุคแรกๆ ของพระพุทธองค์นั้น สมาชิกส่วนมากล้วนเป็นพระอรหันต์จึงไม่มีปัญหาในเรื่องของการกระทบกระทั่งหรือการก่อปัญหา ทั้งนี้เพราะ สมาชิกล้วนแต่เป็นผู้มีแต่ปัญญาเป็นเครื่องชี้แนะ และไม่มีกิเลส ดังนั้น การกำหนดรูปแบบของเงื่อนไขการอยู่ร่วมกันที่เรียกว่าศีลหรือวินัยอันเป็นข้อบังคับทางสังคมจึงไม่ปรากฏ ต่อมาเมื่อสังคมสงฆ์ได้ขยายตัวมากขึ้นอันเนื่องมาจากการเปิดรับสมาชิกเข้ามาบวชทำให้จำนวนสมาชิกในสังคมสงฆ์นั้นมีมากขึ้นตามไปด้วยหรือที่เรียกว่าสงฆ์ได้ถึงความเป็นสังคมที่มีลักษณะสังฆพหุลตา คือ ความเป็นสังคมที่มีความหลากหลาย อันจะทำให้ยากต่อการดูแลของผู้มีหน้าที่ปกครองเพราะผู้ที่เข้ามาบวช

^{๑๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๔๔๘-๔๔๙.

ในระยะต่อมาต่างเป็นเสขบุคคลคือผู้ยังต้องศึกษาและมีกิเลสเป็นพื้นฐาน ดังนั้น การจะหลีกเลี่ยงจากปัญหาภายในจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก

เมื่อยุคสมัยได้เปลี่ยนแปลงไปการปกครองคณะสงฆ์ก็มีการอนุวัตตามไปด้วยโดยเฉพาะในเรื่องของการแก้ปัญหาภายในคณะสงฆ์ซึ่งเดิมที่พระพุทธองค์ได้ทรงดำเนินการเองหรือทรงมอบหมายให้คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ ต่อมาเมื่อทรงปรินิพพานแล้วก็ปรากฏว่า คณะสงฆ์ได้อาศัยวิธีการแก้ไขปัญหาจากรัฐเพิ่มเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาด้วย ทั้งนี้เพราะถือว่ารัฐคือผู้ที่มีหน้าที่ในการให้การอุปถัมภ์คุ้มครองพระศาสนา^{๑๑๔} ดังเช่นการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยปัจจุบันจำเป็นที่จะต้องอาศัยอำนาจรัฐในการออกกฎหมายมาใช้บังคับและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในคณะสงฆ์โดยถือว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นหลักการที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาต^{๑๑๕} ทั้งนี้เพราะถือว่า คณะสงฆ์ไม่มีอำนาจในการลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยขั้นร้ายแรง หากปล่อยไว้ย่อมจะนำความเสื่อมเสียมาสู่วงการคณะสงฆ์ได้ ดังนั้น จำเป็นจะต้องพึ่งอำนาจรัฐ ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะทำให้พระธรรมวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์^{๑๑๖} ซึ่งในประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ไทย รัฐได้ออกกฎหมายเพื่อนำมาใช้ระงับอธิกรณในสังคมสงฆ์หลายฉบับ เช่น การออกกฎหมายลักษณะฆราวาสขึ้นมาใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา^{๑๑๗} โดยรัฐกำหนดให้มีการลงโทษพระภิกษุผู้กระทำผิดพระธรรมวินัยร้ายแรงพร้อมสตรีผู้ร่วมกระทำผิดด้วยการลงโทษอย่างรุนแรง และพระราชกำหนดในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชในสมัยกรุงธนบุรี^{๑๑๘} หรือการออกกฎหมายฉบับต่างๆ

^{๑๑๔} ศ.ดร.สมบุญธรรม สุขสำราญ ความสัมพันธ์ของสถาบันสงฆ์กับการเมืองไทยในหนึ่งศตวรรษ อ้างอิงในพิพัฒน์ พสุธารชาติ, **รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนลัทธิ และเสรีภาพ**, (กรุงเทพฯ : ศยาม, ๒๕๔๕) หน้า ๒๗๕, สมบุญธรรม สุขสำราญ, **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๓๙, Sombon Suksamran, Dr., **Political Buddhist In Southeast Asia : The Rule of the Sangha in the Modernization of Thailand**, (London : Churt Company 1977), pp.๕๑-๕๔.

^{๑๑๕} วิ.มหา. (บาลี) ๔/๒๐๙/๒๗๓, วิ.มหา (ไทย) ๔/๒๐๙/๓๓๔.

^{๑๑๖} พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพฯ : มุลินธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๖๖.

^{๑๑๗} มองซิเออร์ เออร์ (ร. แลงการ์ด), **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม ๒**, หน้า ๑๖๘.

^{๑๑๘} สายชล วรรณรัตน์, "การเมืองการปกครองสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี" ใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย หน่วยที่ ๑-๗**, หน้า ๒๗๐ - ๒๗๑, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชวิจารณ์ในพระนานาสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในนรินทร์เทวี, หลวง, **จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินเทวี**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๖), หน้า ๓๙๑ - ๓๙๒.

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น กฎพระสงฆ์ ในสมัยรัชกาลที่ ๑^{๑๑๙} กฎหมายลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) สมัยรัชกาลที่ ๕^{๑๒๐} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔^{๑๒๑} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕^{๑๒๒} และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๑๒๓} เป็นต้น ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าวในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แต่ละฉบับก็จะมีปรากฏในลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เรียกการลงโทษผู้กระทำความผิดว่าการลงทัณฑ์กรรม และมีการออกกฎหรือระเบียบการในการดำเนินการแก้ไขปัญหาคือ ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินัยอัยการในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เรียกการลงโทษผู้กระทำความผิดว่าการลงทัณฑ์กรรม และมีรูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหาคือ “กฏนิคกรรม” ซึ่งมีพัฒนาการมาจากกฎหมายฉบับเดิมคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดให้ มหาเถรสมาคมออกกฎหมายมหาเถรสมาคมว่าด้วยเรื่องการทำพระภิกษุผู้ล่วงละเมิดหรือประพฤติผิดพระธรรมวินัยร้ายแรงให้สละสมณะเพศ เมื่อมีอธิกรณ์ใดๆ เกิดขึ้นก็ต้องดำเนินการสอบสวนเพื่อหาทางยุติปัญหา ๒ ระดับ คือ (๑)ระดับผู้พิจารณา และ (๒) ระดับคณะผู้พิจารณา ซึ่งในระดับนี้แบ่งย่อยออกเป็น ๓ ชั้น คือ (๑) การพิจารณาชั้นต้น เป็นหน้าที่ของคณะผู้พิจารณาระดับเจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอ (๒) การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ เป็นหน้าที่ของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะภาค (๓) การพิจารณาชั้นฎีกา เป็นหน้าที่ของมหาเถรสมาคม โดยคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการพิจารณาวินัยอัยการชั้นฎีกาไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุด^{๑๒๔} ห้ามหรือพ้น หากคณะผู้พิจารณาลงนิคกรรมตัดสินว่าผิดแล้ว พระสงฆ์ผู้กระทำความผิดไม่ยอมปฏิบัติตามก็จะต้องมีการดำเนินการตามกฎหมายของรัฐทุกขั้นตอน จะเห็นว่ารูปแบบของการดำเนินการแก้ไขปัญหโดยกฏนิคกรรมในปัจจุบันเป็นการดำเนินการไปภายใต้อำนาจของกฎหมายที่คณะสงฆ์ที่มาจากรัฐ

^{๑๑๙} กรมศิลปากร, *เรื่องกฎหมายตราสามดวง*, (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๔๕.

^{๑๒๐} แดงการคณะสงฆ์ เล่ม ๑๙ พ.ศ. ๒๔๕๗, หน้า ๓๖.

^{๑๒๑} ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๘ ตอนที่ ๗๒ ลงวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔, หน้า ๑๓๙๑.

^{๑๒๒} ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๗๙ ตอนที่ ๑๑๕ ลงวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕.

^{๑๒๓} ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๐๙ ตอนที่ ๑๖ ลงวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕.

^{๑๒๔} ข้อ ๒๕ ข้อ ๔๙ กฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคม ภาคผนวก ข.

๓.๒.๓ อิทธิพลต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติของการสืบทอดพระพุทธศาสนา

สำหรับการรักษาพระสัทธรรมเพื่อการสืบทอดพระพุทธศาสนา ตามพระพุทธเจตนา นั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเทศนาไว้ในปัจจุปัจจุตตรนิกาย ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แลที่เป็นเหตุให้พระสัทธรรม คือคำสั่งสอนของพระตถาคตอันได้แก่ปฏิภักทั้ง ๓ และ อรรถกถาตั้งมั่นและเจริญรุ่งเรืองไม่สูญหาย ธรรม ๕ ประการนั้นคือ

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในศาสนานี้ มีความสนใจในการสดับรับฟังจดจำ พระไตรปิฎก อรรถกถาประการหนึ่ง
  ๒. มีความสนใจในการศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎก อรรถกถาประการหนึ่ง
  ๓. มีความทรงจำข้อธรรมที่สำคัญๆ ในพระไตรปิฎก อรรถกถาไว้ได้ประการหนึ่ง
  ๔. มีความสนใจพิจารณาเนื้อความข้อธรรมที่สำคัญๆ อันตนทรงจำไว้ได้นั้นว่า มีความหมายว่าอย่างไร โดยถูกต้องประการหนึ่ง
  ๕. มีความสนใจปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นๆ เพื่อประสบธรรมรสและอรรถรสประการหนึ่ง
- สรุปว่าธรรมทั้ง ๕ ประการนี้แลที่เป็นเหตุให้พระสัทธรรม คือคำสั่งสอนของพระตถาคตอันได้แก่ปฏิภักทั้ง ๓ และอรรถกถาตั้งมั่นและเจริญรุ่งเรืองไม่สูญหาย โดยพระพุทธวจนะนี้ บรรพชิต และคฤหัสถ์ทั้งหลายเป็นอันรู้ได้ว่า ถ้าพระภิกษุทั้งหลายไม่สนใจในการสดับรับฟังพระไตรปิฎก อรรถกถา มีความสนใจแต่วิชาทางโลก อันจะนำไปสู่การประกอบอาชีพหรือชื่อเสียงเกียรติยศในทางโลก พระสัทธรรมก็ไม่อาจตั้งมั่นอยู่ได้ หรือพระภิกษุสนใจสดับรับฟังพระไตรปิฎกอรรถกถา แต่ไม่สนใจในการศึกษาเล่าเรียน พระไตรปิฎก อรรถกถา สนใจแต่การศึกษาเล่าเรียนวิชาทางโลก อันจะนำไปสู่การประกอบอาชีพหรือชื่อเสียงเกียรติยศในทางโลก พระสัทธรรมก็ไม่อาจตั้งมั่นอยู่ได้ หรือพระภิกษุสนใจสดับรับฟังและศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎก อรรถกถา แต่ไม่สนใจทรงจำข้อธรรมที่สำคัญๆ ในพระไตรปิฎก อรรถกถา สนใจทรงจำแต่วิชาทางโลก อันจะนำไปสู่การประกอบอาชีพหรือชื่อเสียงเกียรติยศ พระสัทธรรมก็ไม่อาจตั้งมั่นอยู่ได้ หรือพระภิกษุสนใจสดับรับฟังและศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎก อรรถกถา ตลอดจนทรงจำข้อธรรมที่สำคัญๆ แต่ไม่มีความสนใจพิจารณาเนื้อความของข้อธรรมที่สำคัญๆ อันตนทรงจำไว้ได้มีความหมายว่าอย่างไรโดยถูกต้อง คงมีความสนใจแต่ที่จะพิจารณาเนื้อความของวิชาทางโลก อันจะนำไปสู่การประกอบอาชีพหรือชื่อเสียงเกียรติยศ พระสัทธรรมก็ไม่อาจตั้งมั่นอยู่ได้ หรือพระภิกษุสนใจสดับรับฟังและศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎก อรรถกถา ตลอดจนทรงจำข้อธรรมที่สำคัญๆ รวมทั้งมีความสนใจพิจารณาเนื้อความของข้อธรรมที่สำคัญๆ อันตนทรงจำไว้ได้นั้นว่ามีความหมายว่าอย่างไร โดยถูกต้อง แต่ไม่มีความสนใจปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นๆ เพื่อประ

ธรรมรสและอรรถรส คงสนใจปฏิบัติแต่วิชาทางโลกโดยเห็นแก่ประโยชน์ในอันที่จะประกอบอาชีพ หรือ ชื่อเสียงเกียรติยศในทางโลก พระสัทธรรมก็ไม่อาจตั้งมั่นอยู่ได้

๓.๓ อิทธิพลของความมีวินัยที่มีต่อคฤหัสถ์

วินัยเป็นข้อบัญญัติ เป็นกฎเกณฑ์ที่ควรประพฤติปฏิบัติ สำหรับควบคุมความประพฤติ ทางกาย วาจา และจิตใจของมนุษยชาติในสังคมให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผน ข้อปฏิบัติอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขและสะดวกสบาย ไม่กระทบกระทั่ง ซึ่งกันและกัน ให้อ่างไกลจากความชั่ว หากขาดวินัยในการประพฤติแล้วย่อมนำความทุกข์ความ เดือดร้อนมาให้แก่ตนเองและสังคม ในแง่ของอาศรัยวินัยนั้น คือวินัยของผู้ครองเรือน วินัยสำหรับ คฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ข้อปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ทุกเพศทุกวัย สิ่งที่ต้องรักษาไว้เป็นแบบอย่าง คือ การรักษาศีล ๕ ศีล ๘ และประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐ ถ้าหากขาดวินัยในการปฏิบัติเรื่องศีลแล้ว ย่อมนำมาซึ่งการสังหารผลบุญชีวิต การทำร้ายกัน ลักขโมย แย่งชิง มีคดีฆาตกรรม การทำผิด ทางเพศ โจรกรรม การข่มขืน หลอกหลวง สิ่งเสพติดระบดแพร่หลายทั่วไป ไม่มีความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ผู้คนพบเห็นกันแทนที่จะอนุใจ กลับวิตกกังวล จิตใจหวาดผวากันไม่เป็น ปกติสุข เมื่อสุขภาพจิตของคฤหัสถ์เสื่อมโทรม เป็นการยากที่จะพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพ ของจิตใจ เพราะสังคมคฤหัสถ์เช่นนั้นไม่เป็นสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลสำหรับการสร้างสรรค์สิ่งที่ดี งามให้สูงยิ่งขึ้นไป มีแต่ความเดือดร้อนระส่ำระสาย และมีแต่กิจกรรมที่จะบ่อนทำลายให้สังคม เสื่อมโทรมลง

สรุปว่า วินัยสำหรับผู้ครองเรือน ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่บุคคลทั่วไปศึกษาดีแล้วและละเว้น การปฏิบัติในอกุศลกรรมบถ ๑๐ อันได้แก่ เว้นจากกายทุจริต ๓ คือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ๑ งดเว้นจากการลักทรัพย์ หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น ๑ งดเว้นจากการประพฤติดัดในกาม คือ ประพฤติผิดทางกามกับผู้ที่มีเจ้าของแล้ว ๑ นอกจากนั้นแล้ว ต้องงดเว้นจากวจีทุจริต ๔ คือ งดเว้น จากการพูดโกหกกล่าวสิ่งที่แตกต่างไปจากความจริง ๑ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด คือ เว้นการพูด คำพูดที่ทำให้เขาแตกแยกกัน ๑ งดเว้นจากการพูดคำหยาบ คำกระด้าง คำก้าวร้าว คำประทุษร้าย ต่าง ๆ ๑ เว้นคำพูดเพื่อเจ้อ คือกล่าวคำที่ไร้สาระ จะมีผู้ฟังหรือไม่ก็ตาม ๑ และต้องเว้นจากมโน ทุจริต อันได้แก่ เว้นจากการเพ่งอยากได้ของผู้อื่น ด้วยจิตคิดอยากได้ของผู้อื่นเอามาเป็นของ ตนเอง ๑ เว้นจากการพยาบาท คือความรู้สึกริดรอนที่จะทำให้ความสุขและประโยชน์ของผู้อื่นให้ พินาศ ๑ เว้นจากมิจฉาทิฐิ อันได้แก่ความเห็นผิดจากความรู้อันเป็นจริง เช่น เห็นว่า ทำชั่วแล้วจะ ได้รับผลที่ดีตอบแทน เป็นต้น ๑ การทำความดีโดยงดเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการย่อม ได้รับอานิสงส์ อันได้แก่ แม้ตนเองก็ติเตียนตนไม่ได้ ๑ ผู้รู้พิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญ ๑ มีชื่อเสียง

อันงามฟุ้งขจรไปไกล ๑ ไม่หลงสติก่อนตาย (มีจิตสงบตึกคิดตั้งแต่บุญกุศล) ๑ หลังจากกายแตกดับ ไปย่อมถึงสุคติ ๑ มงคลของการมีข้อปฏิบัติในวินัย ย่อมเป็นเหตุให้ถึงความสุขความเจริญทั้งใน โลกียะและโลกุตตระ อันมีมรรคผลเป็นเบื้องหน้า

๓.๓.๑ อิทธิพลต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติของบุคคล

คนที่มีระเบียบวินัยเป็นที่ต้องการของใครต่อใคร ของทุกสถาบันในสังคม เขาอยู่ที่ใดก็ทำให้ที่นั่นมีความเจริญรุ่งเรือง ยิ่งทำงานเพื่อความเจริญมั่นคงของแผ่นดิน ชาตินี้จะมั่นคงมากยิ่งขึ้น เพราะคนที่มีระเบียบวินัยเพียงอย่างเดียว ความดีอย่างอื่น ก็เกิดตามมาอีกมากมาย เช่น ทำประโยชน์ทั้งของตนและคนอื่นเที่ยงตรงไม่ลำเอียงหรือมีอคติ รักเสมอเหมือนกันหมด อุทิศทรัพย์ อธิษฐานอ้อนโยนมีมารยาท เป็นคนสะอาดทั้งกาย วาจา และใจ ไม่ประมาทเปลืองขาดสติ มีสติอยู่เสมอ มีความขยันหมั่นเพียร สังคมไทยกำลังขาดคนที่มีลักษณะอย่างนี้มาก แนวทางการแก้ไข ปัญหาต้องรณรงค์สร้างคนในชาติให้มีระเบียบวินัย ปัญหาทุกอย่างก็จะหมดสิ้นไป วินัยจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างชาติให้มั่นคงอย่างแท้จริง วินัยจึงเป็นเครื่องฝึกฝนกายและใจคน ช่วยถ่วงถอน ความดุร้าย ช่วยให้คนประเสริฐกว่าคนด้วยกัน มีพุทธพจน์ว่า “ผู้มีระเบียบวินัย มีศีลปะ ฝึกฝนดี แล้ว ทำประโยชน์เป็นผู้เที่ยงตรง มีอธิษฐานอ้อนโยน ไม่ประมาท เป็นคนสะอาดบริสุทธิ์ ขยันหมั่นเพียร ไม่ชี้เกี้ยว พึงอยู่ในราชการได้”^{๑๒๕}

คฤหัสถ์ หมายถึง ผู้ครองเรือน บุคคลที่ไม่ได้เป็นพระ และดำเนินชีวิตไปตามปกติ ซึ่งการดำเนินชีวิตนั้นจะต้องดำเนินชีวิตที่ดีงาม ตามหลักของคฤหัสถ์ (คหิวินัย) ดังนี้

๑.) **เว้นกรรมกิเลส ๔** กรรมกิเลสคือบาปกรรมที่ทำให้ชีวิตมัวหมอง ๔ ประการ

๒.) **เว้นอคติ ๔** อคติ คือ ความลำเอียง มี ๔ อย่าง

๓.) **เว้นอบายมุข ๖** อบายมุข คือ ช่องทางแห่งความเสื่อมทรัพย์อัปชีวิต ทางแห่งความหายนะ

การมีวินัยดี ยิ่งมีมากเท่าไรก็ยิ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าแก่ชีวิตของตนมากเท่านั้น คือนอกจากจะได้รับผลดีดังกล่าวมาแล้วข้างต้น คนมีวินัยดีแม้เพียงขั้นศีล ๕ ก็ยังทำสังคมให้สงบสุขได้มาก เพราะสังคมที่เดือดร้อนอยู่ในปัจจุบันเกิดจากการขาดวินัย คือศีล ๕ นี่เป็นจำนวนมาก แม้คนที่ทำตามกฎหมายของบ้านเมืองก็เชื่อว่าผู้มีวินัยทั้งสิ้น ยิ่งปฏิบัติเคร่งครัดได้มากก็เชื่อว่ามีวินัยดี มาก ก็ย่อมเป็นมงคลแก่ชีวิตมาก คนมีวินัยไม่ได้สะดุ้งกลัวเรื่องความประพฤติของตนว่าจะมีใครมาเอาผิดแก่ตน ย่อมมีความกล้าหาญเมื่อเข้าไปสู่ที่ชุมนุมชน ทั้งเป็นที่รักเคารพนับถือของคน

^{๑๒๕} พุ.ชา.อภฺจก. (ไทย) ๒๘/๙๖๗/๓๓๘.

ทั่วไป เป็นผู้ส่งงานในที่ทุกสถาน ย่อมได้รับการต้อนรับด้วยดีในทุกที่ ย่อมทำหมู่คณะได้งดงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ทั้งเป็นเหตุให้ปฏิบัติสมาธิได้ผลดีอีกด้วย เพราะศีลเป็นบทบาทโดยตรงในการย่างขึ้นสู่สมาธิ ดังนั้น ประโยชน์ของการมีวินัยดี หรือผู้มีศีลดีนั้นย่อมได้รับประโยชน์ ๕ ประการ คือ

๑. ตนเองติเตียนตนเองไม่ได้
๒. ท่านผู้รู้ใคร่ครวญทราบแล้วก็สรรเสริญ
๓. เกียรติศัพท์อันดีย่อมพุ่งขจรไป
๔. เป็นคนไม่หลงเมื่อจวนตาย
๕. เมื่อตายแล้วไปบังเกิดในสวรรค์^{๑๒๖}

สรุปว่า วินัยก็คือ เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนเหี้ยมโหด เพื่อป้องกันความหลงโลกเลี้ยวชีพ เพื่อป้องกันความดูร้าย หรือเพื่อป้องกันความประพฤติเลวทราม เป็นต้น และในการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หาใช่สงฆ์หรือผู้แทนของสงฆ์เป็นผู้บัญญัติ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินจากกิเลสต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

๓.๓.๒ อิทธิพลต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติของสถาบันในสังคม

มนุษย์ตั้งแต่เกิดมาเป็นทารกจะไม่รู้ความเป็นไปของสังคมหรือไม่อาจมีส่วนร่วมกับคนอื่น ไม่รู้ว่าอะไรถูกอะไรควร อะไรควรทำไม่ควรทำ หรือตัวเองเป็นใครและต่างกับคนอื่นอย่างไร ซึ่งทารกจะเรียนรู้ได้ก็ด้วยการผ่านตัวแทน เช่น พ่อแม่ผู้ปกครองในด้านต่างๆ ตั้งแต่การรับประทานอาหาร การเดิน การใช้ภาษาพูดภาษาเขียน หรือภาษาที่เป็นสัญลักษณ์ วิธีการขับถ่าย เป็นต้น ที่มนุษย์เราเป็นเช่นนี้เพราะไม่ได้เป็นสัตว์สังคมโดยกำเนิด หรือไม่มีพัฒนาการบางอย่างที่จำเป็นต่อการอยู่รอด มนุษย์จึงต้องได้รับการขัดเกลาทางสังคมเพื่อความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง บุคลิกภาพของมนุษย์จึงไม่สามารถจะพัฒนาด้วยตนเองโดยอัตโนมัติ จะต้องมิตัวแทนมาเปลี่ยนบุคคลนั้นจากลักษณะทางชีววิทยาเป็นบุคคลของสังคม

การขัดเกลาทางสังคม จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ขาดเสียมิได้ตั้งแต่เกิดจนเป็นผู้ใหญ่ เพื่อจะได้มีการเจริญเติบโตเต็มที่ตามวุฒิภาวะ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนเกี่ยวพันกัน เช่น เด็กแรกเกิดจำเป็นต้องมีคนเลี้ยงดู มิฉะนั้นเด็กจะไม่เจริญเติบโตหรือตายได้ง่าย และเพื่อการอยู่รอดเด็กจะต้องได้อาหารและมีการรักษาทางด้านสุขภาพอนามัย ไม่ว่าในด้านความสะอาดหรือการดูแล

^{๑๒๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๐/๗๖.

ยามเจ็บไข้หรือผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กนี้จะให้ประสบการณ์ทางโลกแก่เด็กเป็นการกระทำระหว่างกันที่มีความหมายแก่การดำรงอยู่ต่อไปของชีวิตมนุษย์ในสังคม เพราะกิจกรรมต่างๆของมนุษย์จำเป็นต้องมีการเจริญเติบโตอย่างมีวุฒิภาวะ แต่การมีวุฒิภาวะนั้นจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องประสบตลอดชีวิต ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่ตนเป็นสมาชิก เป็นการรับเอาคุณค่าของกลุ่มที่เราอยู่ด้วยในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทำให้มนุษย์เกิดความเป็นตัวตน คือ ความรู้สึกที่ตนเป็นมนุษย์แตกต่างจากคนอื่น สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิด ความประพฤติให้เหมาะสมกับวาระและในโอกาสต่างๆ

กล่าวอีกนัยหนึ่ง การขัดเกลาจึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมยุคหนึ่งไปยังอีกสังคมอีกยุคหนึ่ง เป็นกระบวนการที่สมาชิกแรกเกิดถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของสังคมที่เป็นระเบียบเพื่อให้เรียนรู้บทบาทของสังคม รวมตลอดถึงทักษะ ที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่และการบำบัดความต้องการของมนุษย์ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากเราไม่อาจอาศัยลักษณะทางชีวภาพเท่านั้น แต่เรายังต้องอาศัยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยอาศัยตัวแทนช่วยขัดเกลา เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ ศาสนา รวมถึงสื่อมวลชนอีกด้วย

๑) ประเภทของการขัดเกลาทางสังคม สามารถทำได้ ๒ ทาง^{๑๒๗} คือ

๑. ทางตรงเป็นการสอนหรือบอกกันโดยตรง เช่น พ่อแม่สอนลูก ครูสอนนักเรียน เพื่อนบอกเพื่อน ฯลฯ

๒. ทางอ้อม เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการสังเกตเลียนแบบ เช่น แม่พูดคำหยาบ ลูกก็พูดคำหยาบ ทั้งๆที่แม่ไม่ได้สอนลูกให้พูด หรือเราไปในงานเลี้ยงอาหารแบบดินเนอร์ แล้วเราไม่รู้ว่าจะรับประทานอาหารอย่างไร หยิบอะไรก่อนอะไรหลัง เราก็อาศัยดูจากคนที่เขาทำถูกต้องเป็นแบบฉบับ เป็นต้น

สรุปแล้วการขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ เพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองด้วย

๒) ความมุ่งหมายของการขัดเกลา

ความมุ่งหมายของการขัดเกลาอาจจะแบ่งออกได้เป็น ๔ ประการคือ

^{๑๒๗} จ้างง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๓-๔๔.

๑) **เป็นการปลูกฝังการมีระเบียบวินัย** ระเบียบวินัยเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กลุ่มได้กำหนดไว้ เป็นการฝึกให้มีความอดทน ที่จะทำตามความพอใจของตนเอง เพื่อประโยชน์ในวันข้างหน้า เช่น เด็กไม่น้อยไม่ชอบเรียนหนังสือ แต่ต้องพยายามเรียนเพราะพ่อแม่บังคับหรือเรียนเพราะอยากได้ความรู้ หรือเป็นทหารต้องฝึกอย่างหนักจะได้เป็นทหารที่มีสมรรถภาพ สามารถป้องกันประเทศได้ดี เป็นต้น

ระเบียบวินัย จึงมีผลต่อบุคลิกภาพลักษณะและความประพฤติของบุคคล โดยบุคคล จะเกิดความเคยชินและจะทำไปโดยไม่รู้ตัว เช่น เคยตื่นแต่เช้า พอถึงเวลาจะตื่นขึ้นไม่ว่าอยากตื่นหรือไม่ก็ตาม หรือคนที่เคยรับประทานอาหารเช้าโดยใช้ช้อนกลางจะเกิดความเคยชินและหากไม่มีช้อนกลางจะรับประทานไม่ค่อยลง เป็นต้น

๒) **เป็นการปลูกฝังความมุ่งมั่น** ความมุ่งมั่นช่วยให้บุคคลมีกำลังใจทำตาม ระเบียบวินัยต่างๆ เช่น อยากได้รับปริญญา ก็ต้องเรียนหนังสือ อยากได้เลื่อนตำแหน่งก็ต้องขยันทำงาน ส่วนมากมักจะมุ่งมั่นในสิ่งที่สังคมยกย่องหรือถือว่าดีว่างาม จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนเรามีกำลังใจ หรือบังคับตัวเองให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัย ไม่ว่าจะพอใจหรือไม่ก็ตาม เพื่อจะได้สิ่งที่ตนหวังไว้

๓) **สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่างๆ** เป็นการรู้จักแสดงบทบาทอย่างเหมาะสมตามวาระและโอกาสต่างๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะบทบาทของแต่ละคนมีไม่เหมือนกัน จึงควรที่จะเรียนรู้และทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เช่น นายกับลูกจ้าง นักเรียนกับครู ต่างก็มีบทบาทที่ต่างกัน มีกฎเกณฑ์ทำที่ บุคลิกภาพลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น ครูต้องมีเมตตาอดทนต่อการดื้อรั้นของเด็ก เป็นนักเรียนต้องตั้งใจเรียน ไม่เกียจคร้าน เป็นพ่อต้องเลี้ยงลูก เป็นลูกต้องเชื่อฟังพ่อแม่ อบรมสั่งสอนด้วยการทำตัวให้ดีที่สุด เป็นพนักงานขับรถต้องรู้กฎจราจร เป็นนายต้องเฉลียวฉลาด รู้จักสั่งงาน เป็นต้น

๔) **สอนให้มีทักษะ** เป็นการเตรียมบุคคลให้มีความชำนาญเฉพาะอย่าง เช่น การประกอบอาหาร การเขียนจดหมาย การใช้โทรศัพท์ การเป็นวิศวกร การเป็นแพทย์ การมีส่วนร่วมทางการเมือง การสั่งอาหาร เป็นต้น เพื่อสังคมจะได้รับประโยชน์จากสมาชิกในหลายๆด้าน เรื่องทักษะนี้เป็นสิ่งที่มีภาระหนักและชัดเจนในทุกๆระดับ ไม่ว่าจะเป็นสังคมที่เจริญแล้วหรือล้าหลังก็ตาม โดยในสังคมที่ล้าหลังจะเรียนรู้ด้วยการลอกเรียนแบบหรือสัมผัสกับชีวิตจริง เช่น ล่าสัตว์ ทอผ้า ทำนา เป็นต้น ส่วนในสังคมที่เจริญแล้วจะสอนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการเรียนจากสถาบันต่างๆ เช่น แพทย์ วิศวกร พยาบาล จิตวิทยา ช่างกล ช่างไม้ เป็นต้น ทำให้บุคคลมี

ความถนัดเฉพาะอย่างในการที่จะประกอบอาชีพหรือช่วยเหลือกันต่อไป เช่น เจ็บป่วยก็ไปหาหมอ รดเสียนก็ต้องหาช่างมาแก้ อยากสร้างบ้านก็ต้องหาสถาปนิก เป็นต้น หรือสอนกันเองในครอบครัว เช่น แม่สอนลูกให้เก็บข้าว เย็บเสื้อผ้า พ่อสอนให้ซ่อมเครื่องใช้ ทำนา ทำไร่ เป็นต้น

๓.๓.๓ อิทธิพลต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติของสังคม

เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นพระพุทธองค์ก็ทรงนำวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น โดยในระยะแรกทรงนำ “วินัย” หรือ “ศีล” มาเป็นกรอบหรือกฎเกณฑ์ในการป้องกันและแก้ไข ปัญหา เมื่อมีการกระทำผิดต่อพระธรรมวินัยก็จะนำกฎเกณฑ์ดังกล่าวมาลงโทษเพราะทรงเห็นว่าพระวินัยเป็นเสมือนกรอบหรือวิถีทางหนึ่งที่จะทำให้สังคมมีความผาสุก

ความเป็นผู้มีวินัยที่ศึกษาดีแล้ว (วินโย จ สุลิกุชิตโต) เป็นมงคลในพระพุทธศาสนา คือ ทางก้าวหน้าของชีวิต และเป็นทางก้าวหน้าของชีวิตที่อยู่ในขั้นสูงและปลอดภัย เพราะประกอบด้วยธรรม ไม่ทิ้งธรรม ไม่เหมือนความเจริญทางโลกที่มักจะทิ้งธรรม ซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว ฉะนั้น มงคลในพระพุทธศาสนา จึงเป็นอุดมมงคล คือ เป็นมงคลอย่างสูงสุด หรือเป็นความเจริญก้าวหน้าของชีวิตที่ประเสริฐสุดนั่นเอง ดังนั้นคุณสมบัติของผู้ที่มีวินัยที่ดีนั้น จะต้องมามีคุณสมบัติ ดังนี้

๑. เห็นผลดีหรืออานิสงส์ของการมีวินัย
๒. เห็นโทษของการไม่มีวินัย
๓. ศึกษาให้เข้าใจชัดในเรื่องวินัยทั้งในแง่ปริยัติและแง่ปฏิบัติ
๔. ทำตนให้มีระเบียบวินัยอยู่เสมอ
๕. ถ้าศีลหรือวินัยข้อใดของตนบกพร่องก็แก้ไขตนเองให้ถูกต้อง หรือชำระศีลข้อนั้นๆ ให้บริสุทธิ์^{๑๒๔}

กฎระเบียบสำหรับผู้ครองเรือนเรียกว่า อาศาปริยวินัย ผู้ครองเรือนในที่นี้ได้แก่อุบาสก อุบาสิกา เรียกอีกนัยหนึ่งว่า สมราวาส หรือคฤหัสถ์ ที่จะต้องมีวินัย คือกฎระเบียบของหมู่คณะหรือระเบียบของสังคมมีไว้สำหรับรักษากาย วาจา และใจให้เรียบร้อย จึงจะได้รับความสงบสุขอย่างแท้จริงและถูกต้องตามธรรมนองคลองธรรม อาศาปริยวินัยนั้น ได้แก่ศีล ๕ โดยเฉพาะกุศลกรรมบถ

^{๑๒๔} พ. สถิตยวรรณ (พิจิตร จิตตวณฺโณ), อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๙๖.

๑๐ เพราะฉะนั้น การจัดระเบียบสังคมตามระเบียบวินัยในพระพุทธศาสนานั้น เป็นหลักการจัดระเบียบสังคมที่สมบูรณ์แบบที่สุดในโลกเท่าที่พบมากกว่าได้ เพราะพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงจัดไว้ให้มนุษยชาติในโลก หรือคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือนได้ประพฤติและปฏิบัติตนมานานแล้วกว่า ๒๕๔๘ ปี เป็นการวางรากฐานการจัดระเบียบทางสังคมมนุษย์ที่ครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษยชาติทุก ๆ พฤติกรรมที่มนุษย์จะพึงแสดงออกในทางที่ไม่พึงประสงค์ ๓ ประการคือ

๑. พฤติกรรมทางกาย การฆ่าสัตว์ หรือเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การฉกชิงวิ่งราว สิ่งของของบุคคลอื่นที่เจ้าของห่วงแหนเป็นต้น

๒. พฤติกรรมทางวาจา ได้แก่ การพูดปดและหลอกลวงเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของของบุคคลอื่นมาเป็นของส่วนตน

๓. พฤติกรรมทางใจ ใคร่คิดในสิ่งที่ไม่ดี โกรธ หลง มัวเมาในอบายมุข ทั้ง ๓ ประการข้างต้นนั้น คือ พฤติกรรมที่ไม่ดีที่มีอยู่แล้วในมนุษยชาติทุกคน

สรุปว่า การดำรงชีวิตอยู่อย่างสันติสุข คือความปรารถนาของตนและสังคม ความดีนั้นต้องเริ่มจากตนก่อน คือตนปฏิบัติเป็นเบื้องต้น เมื่อประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในจารีตประเพณีอันดีงามย่อมพึงตนเองได้ ไม่เป็นภัยแก่สังคมรอบข้างอยู่ที่ใดก็มีความสุข ไม่เป็นที่รังเกียจ หรือข้อสงสัย และระแวงใจใด ๆ จากเพื่อนบ้าน จะอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข สมาชิกในครอบครัวก็ได้รับประโยชน์สุขด้วยกัน

๓.๔ การวิเคราะห์อิทธิพลของความมีวินัยที่มีต่อสังคมไทย

ครอบครัวในสังคมไทยปัจจุบัน มีวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ตามอัตภาพ จะเห็นจากสังคมชนบทและสังคมเมือง คฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือนโดยทั่ว ๆ ไปจะมีคุณค่าหรือศักยภาพเพียงพอในสถานะของผู้บริหารครอบครัวหรือไม่ อีกในแง่หนึ่งอาจจะมองเห็นได้โดยวิธีการเปรียบเทียบกับวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ทั้งหมด โดยเฉพาะลักษณะของสังคมไทยคือการขาดคุณธรรมในเรื่องความมีวินัยของผู้ใหญ่ ความไม่มีจริยธรรมในเด็กและเยาวชน

ดังนั้น วิธีการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายความว่า ฐานะของความคิดในกระบวนการของการศึกษาหรือการพัฒนาปัญญา ตัวแท้ของการศึกษา คือการพัฒนาคน โดยมีการพัฒนาปัญญาเป็นแกนกลาง เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปในตัวบุคคล กระบวนการศึกษา ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยมที่ดีงามที่เกื้อกูลต่อชีวิตและสังคม สอดคล้องกับความเป็นจริง เรียกว่า สัมมาทิฐิ เมื่อรู้

เข้าใจ คิดเห็นสิ่งดีงาม การคิด การพูด การกระทำและการแสดงออก ปฏิบัติการต่างๆดีงาม
 เกื้อกูลนำไปสู่การดับทุกข์ แก้ไขปัญหาได้ สัมมาทิฐิ แยกเป็น ๒ ระดับ คือ

๑. ทศนะความคิดเห็น แนวความคิด ทฤษฎี ความเชื่อถือ ค่านิยม เชื่อถือ ยอมรับ
 รู้การกระทำและผลของการกระทำ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม เรียกสั้นๆว่า กัมมัตสกตา
 สัมมาทิฐิ หรือโลกียสัมมาทิฐิ เป็นขั้นจริยธรรม

๒. ทศนะแนวความคิดที่มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามธรรมดาเป็นเหตุปัจจัย ความรู้ความ
 เข้าใจสิ่งทั้งหลายไปตามสภาวะ เรียกว่า สัจจานุโลมิกญาณ เป็นสัมมาทิฐิแนวโลกุตระ เป็นขั้น
 สัจจธรรม กระบวนการการศึกษาภายในตัวบุคคล ถ้าได้รับการแนะนำชักจูงเรียนรู้จากแหล่ง
 ความรู้ถูกต้อง รู้จักเลือกพิจารณาในทางถูกต้องจะทำให้เกิดสัมมาทิฐิ

นอกจากนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ ได้อธิบายว่าปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ มี ๒ อย่าง คือ

๑. ปัจจัยภายนอก หรือ ปรโตโมสสะ แปลว่า เสี่ยงจากผู้อื่น เป็นสิ่งแวดล้อมทาง
 สังคม เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อน หนังสือ สื่อมวลชนและวัฒนธรรม ซึ่งให้ข่าวสารสั่งสอน
 อบรมที่ถูกต้อง แนะนำชักจูงไปในทางที่ดีงาม

๒. ปัจจัยภายใน เรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยกกาย
 หมายถึง การคิดที่ถูกต้อง การรู้จักคิด การคิดเป็น ^{๑๒๙}

การสร้าง ปรโตโมสสะที่ดีงามโดยกัลยาณมิตร เป็นเรื่องควรได้รับความเอาใจใส่
 จำเป็นอย่างยิ่ง ปรโตโมสสะ ที่เลือกสรรต้องอำนวยให้เกิดโยนิโสมนสิการขึ้นแก่ผู้เล่าเรียนรับ
 การศึกษา ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ เป็นบ่อเกิดของสัมมาทิฐิซึ่งเป็นตัวนำตัวเย็น ของกระบวนการ
 ศึกษาทั้งหมด มนุษย์ใช้สติสัมปชัญญะเพื่อไม่ให้คิดเลือนลอย ต้องมีใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่กระทำ
 เรียกว่ามีสติ ^{๑๓๐}

ครอบครัวที่ไม่ปฏิบัติอยู่ในหลักวินัย ปัญหาครอบครัวถือว่าเป็นปัญหาที่เล็ก แต่ยาก
 แก้การแก้ปัญหาดังกล่าว เมื่อเกิดขึ้นกับครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งปัญหาก็ตามมามากมาย

^{๑๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์, **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เกศสยาม
 ๒๕๔๙), หน้า ๘-๑๐ .

^{๑๓๐} เรื่องเดียวกัน , หน้า ๑๔-๑๕.

เพราะครอบครัวเป็นบ่อเกิดของสังคมใหญ่ ถ้าครอบครัวใดมีความรักและความเข้าใจอบอุ่นก็ไร้ปัญหาครอบครัวใดที่ขาดความมีระเบียบวินัยระหว่างพ่อ แม่ และลูก สิ่งก็ตามมาคือ

๑) ปัญหาพ่อแม่หย่าร้าง

การหย่าร้างมีผลกระทบต่อ “ลูก” การหย่าร้างเป็นการสิ้นสุดของการแต่งงาน โดยที่ทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะไม่ใช่ชีวิตอยู่ร่วมกันอีกต่อไปทั้งทางพฤตินัยและนิตินัย สาเหตุมีหลายประการ ที่สำคัญมักเกิดจากความขัดแย้งทางด้านความคิดและการกระทำ ที่ไม่สามารถปรับเข้าหากันให้เป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย เช่น การไม่ประพฤติอยู่ในศีลในธรรม

๒) ปัญหาครอบครัวล่มสลาย

การหย่าร้าง ต้นตอแห่งปัญหาของสังคม ครอบครัวเป็นจุดกำเนิดของสังคม ถ้าครอบครัวไม่มั่นคงสังคมก็ขาดความมั่นคงไปด้วย คนสมัยใหม่เริ่มมีความอดทนต่อชีวิตน้อยลงเรื่อย ๆ สาเหตุหลักมาจากสภาพความเป็นอยู่ที่บีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคมที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา คนในสังคมปัจจุบันอยู่กันแบบคอยเปรียบเทียบกับแข่งขัน ความกดดันจึงเกิดขึ้นรอบด้าน ทั้งจากภายในตัวเองที่ต้องการพยายามพัฒนาตนเองอย่างไม่หยุดยั้ง ไม่ว่าจะในด้านวิชาความรู้ ฐานะทางเศรษฐกิจ และควมมีฐานะทางสังคมอันเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป นอกจากนั้น ปัจจัยภายนอกยังมีส่วนตอกย้ำความต้องการซึ่งดีซึ่งเด่นเหนือผู้อื่นเนื่องจากสภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ได้มีส่วนสร้างความกดดันให้คน และคนในปัจจุบันก็ไม่ค่อยมีความอดทนมากนัก คนสมัยใหม่จึงมักจะบอกเลิกราพันระต่างๆที่มากทำให้ตนเองต้องวุ่นวายใจได้ง่าย ๆ

สาเหตุหลักของการล่มสลายของครอบครัว คือความเครียด ซึ่งจะพบว่าตามเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร และเชียงใหม่ จะมีอัตราการหย่าร้างสูง เมื่อเทียบกับเมืองที่มีความเจริญทางด้านวัตถุน้อยกว่า แต่อย่างไรก็ตาม ความจน ก็มีส่วนตอกย้ำให้พันธะของการครองคู่สำหรับบางคู่เปราะบางยิ่งขึ้น หากคู่ครองมิได้มีคุณธรรมในด้านความมีระเบียบวินัยในจิตใจที่ดีเพียงพอ คนที่ต้องการหย่าร้างมักยึดอารมณ์ของตนเป็นใหญ่โดยมองข้ามผลเสียอีกหลากหลายที่จะตามมา

ดังนั้น พระพุทธศาสนาได้บัญญัติกฎระเบียบไว้สำหรับผู้ครองเรือนเพื่อต้องการให้เกิดสันติภาพ มีความสงบสุขภายในครอบครัว มีความรับผิดชอบต่อตนเองและหน้าที่ภายในครอบครัว เพราะการประพฤติตนของคฤหัสถ์ผู้มีเรือนก็ตาม ไม่มีเรือนก็ตาม ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่บ้านเมืองกำหนดไว้ นั่นก็มีความเคารพต่อกฎหมาย ให้ความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมโลกเดียวกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน

ฉะนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นก็เนื่องจากสังคมไทยไม่ให้ความสำคัญต่อความมีระเบียบวินัย ขาดการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคม และการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจัง

ประโยชน์และคุณค่าต่อสังคม การปฏิบัติตนตามหลักวินัยหรือกฎระเบียบของสังคม กฎหมายบ้านเมือง ย่อมมีความราบเรียบสงบสุข โดยประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างให้สังคมเกิดความร่มเย็นเป็นสุข มีระเบียบ มีนิสัยโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาและกรุณาช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน แม้แต่ศัตรูก็ยังให้ความอุปถัมภ์เลี้ยงดู ใครเดือดร้อนมากก็ให้ความช่วยเหลือมิได้นิ่งดูดา ยรู้จักให้อภัยแก่ผู้อื่น ดังนั้น สังคมมนุษย์ประกอบด้วยคนจำนวนมาก สังคมใช้ว่าจะประกอบด้วยคนแต่ละคน อย่างที่มีผู้พูดกันว่า ถ้าแต่ละคนเป็นคนดีแล้วสังคมก็จะดีเอง แต่สังคมก็มีโครงสร้าง และโครงสร้างทางสังคมเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติของสังคมมนุษย์ด้วยว่าจะมีคุณค่าหรือไร้ค่า บุคคลผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของสังคม จะต้องอยู่ร่วมกันด้วยดีมีธรรมคือมีหลักความประพฤติ ดังนี้

๑). การพึ่งตนเอง^{๑๓๑} คือการทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ มีความรับผิดชอบ ไม่ทำตนให้เป็นภาระของหมู่คณะด้วยการประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง เรียกว่า นาดกรณธรรม ๑๐^{๑๓๒} ประการ คือ

(๑) ศีล **ประพฤติดีมีวินัย** คือดำรงชีวิตโดยสุจริต ทั้งทางกาย ทางวาจา มีวินัย และประกอบสัมมาชีพ

(๒) พานุสัจ **ได้ศึกษาศดับมาก** คือศึกษาเล่าเรียนสดับตรับฟังมาก อันใดเป็นสายวิชาของตน หรือตนศึกษาศิลปวิทยาใดก็ศึกษาให้เข้าใจ มีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้ง รู้ชัดเจนและใช้ได้จริง

(๓) กลุยามมิตตตา **รู้จักคบคนดี** คือมีกัลยาณมิตร รู้จักเลือกเสวนา เข้าหาที่ปรึกษาหรือผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี เลือกสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับและถ้อยเยี่ยงอย่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ซึ่งจะทำให้ชีวิตเจริญงอกงาม

(๔) โสวจสุสตา **เป็นผู้ที่พูดกันง่าย** คือไม่ดื้อรั้นกระด้าง รู้จักรับฟังเหตุผลและข้อเท็จจริง พร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตน

^{๑๓๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒.

^{๑๓๒} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๕๗/๒๘๑.

(๕) กิ่งกณีเยสุ ทกฺขตา **ชวนชวายกิจของหมู่** คือเอาใจใส่ช่วยเหลือธุระและกิจการของชนร่วมหมู่คณะ ญาติ เพื่อนพ้อง และของชุมชน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีดำเนินการที่เหมาะสม ทำได้ จัดได้ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

(๖) ธมฺภกมตา **เป็นผู้ไคร้ธรรม** คือรักธรรม ชอบศึกษาค้นคว้า สอบถามหาความรู้ความเป็นจริง รู้จักพูด รู้จักรับฟัง สร้างความรู้สึกละเมตตาสนิมสบายใจ ชวนให้ผู้อื่นอยากเข้ามาปรึกษาและร่วมสนทนา

(๗) วิริยารมฺภ **มีความเพียรขยัน** คือขยันหมั่นเพียร พยายามหลีกเลี่ยงความชั่ว ประกอบความดี บากบั่น ก้าวหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ละทิ้งธุระหน้าที่

(๘) สนนฺตุภูตฺติ **มีสันโดษรู้พอดี คือยินดี** พึงพอใจแต่ในลาภผล ผลงานและผลสำเร็จต่าง ๆ ที่ตนสร้างหรือแสวงหามาได้ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรม และไม่มัวเมาเห็นแก่ความสุขทางวัตถุ

(๙) สติ **มีสติคงมั่น** คือรู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการทำคำที่พูด กิจที่ทำแล้ว และที่จะต้องทำต่อไป จะทำอะไรก็รอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ผลีผลาม ไม่เดินเลื้อย ไม่เลื่อนลอย ไม่ประมาท ไม่ยอมถดถอยในทางผิดพลาด ไม่ปล่อยปละละเลยทิ้งโอกาสสำหรับความดีงาม

(๑๐) ปญฺญา **มีปัญญาเหนืออารมณ์** คือมีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณาวิจิตรด้วยใจเป็นอิสระ ทำการต่าง ๆ ด้วยความคิดและมีวิจารณญาณ

๒) อยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี แนวทางการปฏิบัติของลูกน้องที่ดี คือในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า สาราณียธรรม^{๑๓๓} (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการ คือ

(๑) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือธุระต่าง ๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๒) เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๓) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใจต่อกัน

^{๑๓๓} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

(๔) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเด็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคด้วยกัน

(๕) สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือมีความประพฤติสุจริตตั้งมรรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

(๖) ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้มั่นคงการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือ จุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

สรุป คุณค่าของสังคัมแต่ละสังคัมเป็นเรื่องที่สำคัญมาก โดยเฉพาะสังคัมมนุษย์ ถ้าไม่เข้าใจจะไม่มีทางแก้ปัญหาสังคัมได้ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับปัญหาที่แท้จริงที่ปรากฏในสังคัม นั้น ๆ ความมีระเบียบวินัย ถือว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาสังคัมมนุษยชาติอีกประการหนึ่ง ในการแก้ปัญหาสังคัมปัจจุบันตามหลักพุทธธรรม หรือการใช้เสรีภาพตามหลักคุณธรรม และจริยธรรม ทางพุทธศาสนา หมายถึง บุคคลทุกคนไม่ว่าอยู่ระดับใด จะเป็นเจ้าฟ้าพระมหากษัตริย์ หรือไพร่ฟ้าประชาชนทุกหมู่เหล่า ย่อมมีเสรีภาพเท่าเทียมกันในการประพฤติความดี ความถูกต้องเที่ยงธรรม เพราะคุณธรรมและจริยธรรมเมื่อประพฤติได้แล้ว ความเดือดร้อน ความทุกข์ ความเสียหาย ย่อมไม่เกิดแก่ผู้ปฏิบัติหรือสังคัมนั้นๆ คุณธรรมจริยธรรมที่ว่านี้ยังส่งเสริมให้บุคคลเป็น มนุษย์สมบูรณ์ กล่าวได้ว่า วินัยหรือศีล ถือเป็นหลักความสำรวมระวังรักษา กาย วาจา ให้เรียบร้อย ไม่กระทำอะไรในทางที่ผิดทางกาย ทางวาจา ทางใจ มีความสำรวมระวังจนกลายเป็น ปกตินิสัย ทำให้ครองชีวิตด้วยความสงบเย็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ สงบจากเวรภัยอันตราย เพราะตนเองไม่ได้สร้างเหตุให้เกิดเวร ภัย อันตราย วินัยที่บุคคลรักษาดีแล้ว จึงมีความไม่เดือดร้อน ใจเป็นผล ฉะนั้น คนที่มีศีล ก็คือ คนที่มีกาย วาจา ใจเป็นปกติเรียบร้อย ไม่ถูกกิเลสชักจูงให้ ล่วงละเมิดสิกขาบท กฎระเบียบ วินัยใหญ่่น้อยตามควรแก่ภาวะของตน ๆ จะอยู่ที่ไหน จะไปที่ใด ก็สง่าภาคภูมิใจ สังคัมก็เกิดภาวะสันติสุข วินัยจึงเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติที่ทำให้เกิดความสุขที่แท้จริงในโลกมนุษย์ได้

บทที่ ๔

การประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องความมีวินัยตามแนวทางของมงคลสูตร กับสังคมไทย

๔.๑ ความจำเป็นของความมีวินัยในการพัฒนาชีวิตและสังคม

วินัย ได้แก่ อุบายเครื่องรักษาตนและหมู่คณะให้อยู่เป็นปรกติสุขทั่วถึงกัน ไม่มีใครประพฤติอะไรให้เป็นที่เดือดร้อนเสียหายแก่ใคร วินัยจึงเป็นข้อระเบียบและกฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งกันและให้ห่างไกลจากความชั่วทั้งหลาย ดังนั้น ผู้มีวินัยอันตนศึกษาดีแล้ว จึงเป็นผู้รักษาปฏิบัติตามวินัยทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างถูกต้อง ไม่บกพร่องตกหล่นและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

จากการศึกษาเริ่มต้น ได้กล่าวแล้วว่า วินัยมี ๒ อย่างอาคาริยวินัยคือ วินัยของผู้ครองเรือน และอนาคาริยวินัย คือ วินัยของผู้ไม่ครองเรือนหรือนักบวช จากการศึกษาวินัยทั้ง ๒ อย่างนี้ ทำให้ทราบผลที่เกิดขึ้นจากการไร้ระเบียบวินัย เช่น ครอบครัวขาดความอบอุ่น ชุมชนอ่อนแอ สังคมล่มสลาย เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะคนไร้ระเบียบวินัย คือ ไร้ระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิต การกิน การอยู่ การหลับนอน การทำงาน การพักผ่อน การเดินทาง ครอบครัวใดไร้ระเบียบวินัย ครอบครัวนั้นขาดความอบอุ่น จะเป็นครอบครัวที่เร่าร้อน สุกเกรียม แตกร้าวและสลายในที่สุดไปกันคนละทิศละทาง เหมือนดังคนตาบอดหรือควายตาบอดเที่ยวไปในป่าอย่างไร จุดหมาย ดังที่ พระพุทธองค์ตรัสว่า “ถ้าความรู้ของตนและวินัยที่ศึกษาดีแล้ว ไม่พึงมีประโยชน์ไซ้รู้ คนเป็นอันมากจะประพฤติตัวเหมือนกระบือบอดในป่า”^{๕๑}

วินัยจึงเป็นเครื่องฝึกฝนกายและใจให้มีคุณภาพขึ้น การมีคุณภาพจะทำให้ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมั่นคง ชาติก็มั่นคง วินัยช่วยถ่วงถอนความโหดเหี้ยมดุร้ายของคน วินัยช่วยให้คนดีกว่า ประเสริฐกว่าสัตว์และคนด้วยกัน ดังที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ว่า “คนที่มีวิชา และจรณะสมบูรณ์ท่านกล่าวว่าประเสริฐสุดในหมู่เทวาและมนุษย์”^{๕๒}

^{๕๑} บ.ชา.สตุตท. (ไทย) ๒๓/๑๐๔๘/๒๒๔.

^{๕๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๗๒/๑๐๗.

คนที่มีระเบียบวินัยเป็นที่ต้องการของใครต่อใคร ของทุกสถาบันในสังคม เขาอยู่ที่ใดก็ทำให้ที่นั่นมีความเจริญรุ่งเรือง ยิ่งทำงานเพื่อความเจริญมั่นคงของแผ่นดิน ชาตินี้จะมั่นคงมากยิ่งขึ้น เพราะคนที่มีระเบียบวินัยเพียงอย่างเดียว ความดีอย่างอื่น ก็จะเกิดตามมาอีกมากมาย เช่น ทำประโยชน์ทั้งของตนและคนอื่นเที่ยงตรงไม่ลำเอียงหรือมีอคติ รักเสมอเหมือนกันหมด อุบาสัย อธิษาศัยอ่อนโยนมีมารยาท เป็นคนสะอาดทั้งกาย วาจา และใจ ไม่ประมาทผลอดขาดสติ มีสติอยู่เสมอ มีความขยันหมั่นเพียร สังคมไทยกำลังขาดคนที่มีลักษณะอย่างนี้มาก แนวทางการแก้ไข ปัญหาต้องรณรงค์สร้างคนในชาติให้มีระเบียบวินัย ปัญหาทุกอย่างก็จะหมดสิ้นไป วินัยจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างชาติให้มั่นคงอย่างแท้จริง วินัยจึงเป็นเครื่องฝึกฝนกายและใจคน ช่วยถ่วงถอน ความดุร้าย ช่วยให้คนประเสริฐกว่าคนด้วยกัน มีพุทธพจน์ว่า “ผู้มีระเบียบวินัย มีศีลปะ ฝึกฝนดีแล้ว ทำประโยชน์เป็นผู้เที่ยงตรง มีอธิษาศัยอ่อนโยน ไม่ประมาท เป็นคนสะอาดบริสุทธิ์ ขยันหมั่นเพียร ไม่ขี้เกียจ พึงอยู่ในราชการได้”^{๑๕๓}

การที่จะทำให้สังคมและประเทศชาติ มีความสงบสุข จำเป็นต้องมีการ จัดระเบียบสังคมขึ้น โดยการเอาตัวระเบียบวินัยหรือกฎหมายเป็นเครื่องควบคุมสังคม การจัดระเบียบสังคมในทางพระพุทธศาสนา ก็คือ การนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับสังคม รวมทั้งให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักสิกขา ๓ ประการ เพราะหลักการทั้ง ๓ ประการนี้เป็นแนวทางเดียวที่จะสร้างความเป็นคนที่สมบูรณ์และมีคุณภาพ นอกจากนี้แล้วยังจะช่วยให้คนในสังคมเป็นคนดี รู้จักสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความเคารพต่อกันและกันได้เป็นอย่างดี พระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาคุณภาพของชีวิต โดยเน้นการศึกษาและการฝึกอบรมให้มีความรู้ช่วยตนเองและคนอื่นได้ อันจะนำสันติสุขอย่างถาวรสู่สังคมส่วนรวม “สังคมใดก็ตามประกอบด้วย ประชากรที่มีคุณสมบัติพร้อมด้วยความรู้การมีสุขภาพอนามัยดี และการมีคุณธรรมรู้จักรักษา ระเบียบวินัย และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาสังคมโดยเคร่งครัด สังคมนั้นถือว่า มีประชากรที่มีคุณภาพ”^{๑๕๔}

^{๑๕๓} พุ.ชา.อภฺรฺก. (ไทย) ๒๘/๕๖๗/๓๓๘.

^{๑๕๔} ดร. งานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, “ทฤษฎีเชิงพุทธเกี่ยวกับประชากรศาสตร์”, ใน สังคมวิทยา

ตามแนวพุทธศาสตร์, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

จัดพิมพ์,ม.ป.ป.), หน้า ๒๔๐.

๔.๒ สภาพปัญหาของการขาดความมีวินัยในสังคมไทย

ความไร้ระเบียบสังคมที่ปรากฏตามสื่อสารมวลชนในช่วงที่ผ่านมาเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมกำลังประสบปัญหา เช่น ปัญหาการปฏิบัติฝ่าฝืนกฎระเบียบของสังคม ปัญหาอาชญากรรมปัญหาอบายมุข ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น จากปัญหาที่กล่าวมานี้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการไร้ระเบียบของสังคม ซึ่งเป็นปัญหาในระดับชาติและระดับนานาชาติ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคมไร้ระเบียบเนื่องจากบุคคลในสังคมมิได้ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคม จนทำให้เกิดเป็นปัญหาสังคม การจัดระเบียบสังคมจึงเป็นวิธีการแก้ปัญหาสังคมอย่างหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ตามทัศนะของชาวพุทธเห็นว่าพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนอยู่ส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการจัดระเบียบสังคมหากได้นำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาการไร้ระเบียบของสังคมน่าจะเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้สังคมพลิกกลับขึ้นมาจากเหตุการณ์อันอันตรายที่อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ได้ และน่าจะทำให้สังคมเกิดการฟื้นตัวจากวิกฤตการณ์ของโลกจนทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

เป็นที่ทราบกันดีว่า การขาดวินัยเป็นปัญหาใหญ่ของทุกสังคม สังคมจะอยู่ได้โดยสงบก็ต่อเมื่อมีกฎเกณฑ์และ กติกาในสังคม และผู้คนในสังคมต้องให้ความเคารพหลักการ กฎเกณฑ์ และกติกาสังคมนั้น ๆ ด้วย การเคารพ กฎเกณฑ์และกติกาสังคมนั้น ก็คือความหมายอย่างหนึ่งของความมีวินัย ถ้าไม่มีวินัย ไม่มีความเคารพกฎเกณฑ์ กติกาของสังคม สังคมนั้นก็ดำเนินไปด้วยดีไม่ได้

๔.๓ การประยุกต์ความมีวินัยของพระสงฆ์

สังคมยุคแรกของพระพุทธศาสนานั้นได้มีรูปแบบการอยู่ร่วมกันในลักษณะสังคมของบรรพชนที่เรียกว่า “สังฆะ” หมายถึง หมู่หรือกลุ่มบุคคลมีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ซึ่งจะพบว่าระบบสังฆะนี้เองที่เป็นบ่อเกิดของพระวินัยคือ กฎเกณฑ์ที่สังคมพึงยอมรับและปฏิบัติร่วมกันทั้งในส่วนที่เป็นข้อห้ามและขออนุญาต โดยคำว่า สังฆะ นั้นยังมีความหมายอีกนัยหนึ่งก็คือหมายถึง พระสงฆ์จำนวน ๔ รูป^{๑๕๕} ขึ้นไปซึ่งเป็นจำนวนของพระสงฆ์ที่สามารถทำสังฆกรรมและประกอบพิธีกรรมบางอย่างของสังคมได้ ต่อมาเมื่อสังคมสงฆ์ได้ขยายตัวมากขึ้นอันเนื่องมาจากการเปิดรับสมาชิกเข้ามาบวชทำให้จำนวนสมาชิกในสังคมสงฆ์นั้นมีมากขึ้นตามไปด้วยหรือที่เรียกว่าสงฆ์ได้ถึงความเป็นสังคมที่มีลักษณะสังฆพหุลตา คือ ความเป็นสังคมที่มีความหลากหลาย

^{๑๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕๕.

อันจะทำให้ยากต่อการดูแลของผู้มีหน้าที่ปกครองเพราะผู้ที่เข้ามาบวชในระยะต่อมาต่างเป็นเสขบุคคลคือผู้ยังต้องศึกษาและมีกิเลสเป็นพื้นฐาน ดังนั้น การจะหลีกเลี่ยงจากปัญหาภายในจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นพระพุทธองค์ก็ทรงนำวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น โดยในระยะแรกทรงนำ “วินัย” หรือ “ศีล” มาเป็นกรอบหรือกฎเกณฑ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา เมื่อมีการกระทำผิดต่อพระธรรมวินัยก็จะนำกฎเกณฑ์ดังกล่าวมาลงโทษ เพราะทรงเห็นว่า พระวินัยเป็นเสมือนกรอบหรือวิถีทางหนึ่งที่จะทำให้สังคมมีความผาสุก

สำหรับจุดมุ่งหมายของการใช้วินัยโดยสรุปก็คือ เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนเหี้ยมโหด เพื่อป้องกันความหลงโลกเลี้ยวซีก เพื่อป้องกันความดูร้าย หรือเพื่อป้องกันความประพฤติเลวทราม เป็นต้น

๔.๓.๑ การควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์

อนาคาริกวินัย ซึ่งเป็นวินัยและเป็นกรอบการดำเนินชีวิตของพระภิกษุตามหลักพุทธศาสนาซึ่งเป็นกฎระเบียบ เพื่อป้องกันการดำเนินชีวิตของพระภิกษุที่จะผิดไปจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้น พระวินัยตามหลักพระพุทธศาสนาจึงประกอบไปด้วย “ปาราชิก ๔ ข้อ สังฆาทิเสส ๑๓ ข้อ อนิยต ๒ นิสสัคคีย์ปาจิตตีย์ ๓๐ ข้อ ปาจิตตีย์ ๙๒ ข้อ ปาฏิเทสนียะ ๔ ข้อ เสดิยะ ๗๕ ข้อ และอธิกรณสมณะ ๗ ข้อ”^{๑๕๖} พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้นี้ เพื่อกำหนดดำเนินชีวิตของพระภิกษุจะได้มุ่งสู่จุดหมายโดยไม่ให้ข้องแวะกับทางโลก หรืออาจะมีผู้ฝ่าฝืนพระวินัยที่พระองค์จึงทรงบัญญัติบทลงโทษพระภิกษุผู้กระทำความผิดตามความเหมาะสมของแต่ละบทบัญญัติของพระวินัย ดังนี้

๑) ปาราชิก ๔ ข้อ พระภิกษุรูปใดต้องอาบัติหวมดวงนี้ จะต้องขาดจากการเป็นพระภิกษุโดยทันที ถึงจะครองไตรจีวรอยู่ ก็ไม่ถือว่าเป็นพระภิกษุ จะต้องสึกจากการเป็นพระภิกษุ

๒) สังฆาทิเสส ๑๓ ข้อ พระภิกษุรูปใดต้องอาบัติหวมดวงนี้ จะต้องเข้ากรรมหรือปริวาสกรรมโดยการกักบริเวณ และประจานตัวเองให้ภิกษุอื่นรับรู้เพื่อจะก่อให้เกิดความอับอายแล้วไม่กล้าทำผิดอีกหรือการตั้งใจเพื่อละให้ได้ จึงจะพ้นความผิด

^{๑๕๖} มหามกุฏราชวิทยาลัย, *ภิกษุปาฏิโมกข์ปาฐะ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๑๓.

๓) อนียต ๒ ข้อ พระภิกษุรูปใดต้องอาบัติหวมดวงนี้ ถ้าคณะสงฆ์ว่าต้องอาบัติหวมดวงใด พระภิกษุรูปนั้นจะต้องรับตามคำที่สงฆ์กล่าวไว้ว่า

๔) นิสสัคคีย์ปาจิตตีย์ ๓๐ ข้อ ปาจิตตีย์ ๙๒ ข้อ ปาฏิเทสนียะ ๔ ข้อ เสขียะ ๗๕ ข้อ พระภิกษุใดต้องอาบัติหวมดวงเหล่านี้ จะต้องแสดงอาบัติต่อหน้า พระภิกษุผู้มีความบริสุทธิ์แห่งศีล ๒ ต่อ ๒ ก็จะทำให้มีความบริสุทธิ์บัพพัญญุตินได้ ยกเว้นแต่ผู้กระทำผิดเป็นนิจเท่านั้น

๕) อธิกรณสมถะ ๗ ข้อ พระวินัยหวมดวงนี้ เป็นข้อพิจารณาการยุติการทะเลาะวิวาทของพระภิกษุสงฆ์หรือเป็นข้อป้องกันการแตกความสามัคคีแห่งคณะสงฆ์เป็นการตัดสินข้อทะเลาะวิวาทกันจะต้องมี ๓ ฝ่าย คือ ผู้ตัดสิน ๑ และคู่กรณีทั้ง ๒ ฝ่าย จึงจะยุติอธิกรณได้^{๑๕๗}

สรุปว่า การควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์ ต้องอาศัยวินัยสงฆ์ หรือ พระวินัยเป็นกฎหมายของพระภิกษุ เป็นเครื่องควบคุมความประพฤติการปฏิบัติตนของภิกษุให้เป็นนักบวชที่น่าเคารพเลื่อมใส ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความศรัทธาชื่นชม และมีใจโน้มเข้าหาเพื่อฟังธรรมต่อไป พระวินัยนั้นพระพุทธรเจ้าได้ทรงบัญญัติตามเหตุที่บังเกิดขึ้น เมื่อมีภิกษุทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมหรือทำความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่ง พระพุทธรเจ้าก็ทรงประชุมสงฆ์ ตรัสถามเรื่องราวจากภิกษุผู้กระทำผิดให้ได้ความกระจ่าง แล้วทรงชี้ให้เห็นโทษของความประพฤติผิดนั้นๆ พร้อมกับทรงชี้ทางที่ควรประพฤติให้สงฆ์ได้ทราบ ข้อห้ามนั้นจึงบัญญัติขึ้นเป็นพระวินัย ห้ามมิให้ภิกษุทำอีกต่อไป การทำผิดพระวินัยเรียกว่า อาบัติ พระภิกษุที่อาบัติต้องรับโทษหนักเบาตามความรุนแรงของอาบัติที่กระทำ พระพุทธรเจ้าได้ทรงบัญญัติขึ้นความผิดที่รุนแรงมากน้อยตามลำดับ ดังนี้ คือ ความผิดขั้นสูงสุด เรียกว่า ปาราชิก ขั้นรองลงมาตามลำดับคือ สังฆาทิเสส อนียต นิสสัคคีย์ ปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ แต่ละขั้นมีจำนวนและรายละเอียดต่างกันไป แต่รวมแล้วเป็นข้อห้ามทั้งหมด ๒๒๗ ข้อ การไม่ทำสิ่งที่ทรงห้ามทั้ง ๒๒๗ ข้อ ก็คือการรักษาศีล ๒๒๗ ข้อ ที่พระภิกษุทุกรูปต้องถือปฏิบัติให้เคร่งครัดนั่นเอง

๔.๓.๒ การตั้งกฎระเบียบที่เอื้อต่อวินัย

ในระยะแรกที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ขึ้น พระองค์ทรงใช้ธรรมะที่ทรงค้นพบนั้นเป็นหลัก ในการปกครอง แม้เมื่อที่จำนวนพระภิกษุสงฆ์เพิ่มมากขึ้นแล้วก็ยังไม่มีการบัญญัติพระวินัย เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะยังไม่มีปฐมเหตุอันเป็นต้นเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบทเกิดขึ้น แม้พระสาวุธตรซึ่งเป็นพระธรรมเสนาบดี จะทูลขอให้ทรงบัญญัติพระวินัย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็

^{๑๕๗} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ), พระวินัยปิฎกย่อ เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖๗.

ไม่ทรงอนุญาตโดยทรงให้เหตุผลว่า พระองค์จะไม่บัญญัติสิกขาบท ถ้ายังไม่เกิดเหตุการณ์ที่เป็นตัวอย่างของความไม่เหมาะสมหรือที่ทำให้เกิดความชุนใจ (อาสวัฏฐานियธรม)เกิดขึ้น แต่ถ้าเมื่อใดมีปฐมเหตุที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้นพระองค์จึงจะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงเพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น^{๕๘} กระทั่งต่อมาเมื่อมีปฐมเหตุ การเสพเมถุนระหว่างพระสุทินกับอดีตภรรยา พระพุทธองค์จึงปรารภเรื่องการบัญญัติพระวินัยขึ้น โดยได้ทรงบัญญัติสิกขาบทจากเหตุการณ์นั้นเป็นปฐม ปาราชิก ปาราชิกเป็นเหตุที่ทำให้ขาดจากการเป็นพระภิกษุ ซึ่งถือว่าเป็นโทษสูงสุดในพระวินัยการบัญญัติพระวินัยในครั้งแรกนั้นเกิดขึ้นในช่วงพรรษาที่ ๒๐ นับ ตั้งแต่ตรัสรู้มา โดยทรงปรารภว่าการบัญญัติพระวินัยนั้นย่อมมีเหตุ ๕ ประการ คือ

- (๑) สังคมสงฆ์ก่อตั้งมาเป็นเวลาที่ยาวนานพอสมควร
- (๒) สังคมสงฆ์ขยายใหญ่ขึ้น
- (๓) มีลาภสักการะมากขึ้น
- (๔) มีผู้ทรงความรู้หลากหลาย[เพื่อป้องกันมิให้เกิดความฟุ้งซ่านด้านความคิด]
- (๕) มีเหตุการณ์อันเป็นเหตุเสื่อมเสีย^{๕๙}

หลังจากสังคายนาพระธรรมวินัย ครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราช องค์ประธาน

ศาสนูปถัมภก ได้ส่งพระมหาเถระไปประกาศพระพุทธศาสนา ๙ สาย โดยเฉพาะประเทศไทยก็ได้รับผลจากการประกาศพระพุทธศาสนาในคราวนั้น ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่จรจายไปทั่วทุกมุมโลกและสร้างประโยชน์สำคัญคือการทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชาติ เพราะอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักพุทธธรรมนำชีวิตให้ประชาชนอยู่ดีกินดี^{๖๐} ปัจจุบัน การปกครองคณะสงฆ์ จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบปกครองดีศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่างๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติ

^{๕๘} วิ. มหา.(ไทย) ๑/๒๑/๑๓.

^{๕๙} วิ. มหา. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓-๑๔.

^{๖๐} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), -ดร. ระวี ภาวิไล, พุทธบริษัทกับพระธรรมวินัย,

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญา, ๒๕๓๒), หน้า ๕.

คณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์^{๑๖๑} การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจรรยาพระสังฆาธิการ และสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมากคณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย^{๑๖๒} เช่น การนำกฎหมายทางโลกบางฉบับที่ถูกนำมาใช้กับพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีความเหมือนและความแตกต่างจากพระวินัยซึ่งเป็นกฎหมายทางธรรมดังนี้คือ

๑) ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเรียบร้อยของหมู่คณะโดยพระวินัยมุ่งให้พระสงฆ์อยู่ร่วมกันในสังคมสงฆ์อย่างสงบสุข เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของญาติโยม และสะดวกในการนำคำสอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วมาเผยแผ่แก่สัตว์โลก เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ของสัตว์โลก ส่วนกฎหมายมุ่งให้ทุกคนในสังคมอยู่กันอย่างสงบสุข เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรมขึ้นในสังคม และเป็นการคุ้มครองชีวิต ชื่อเสียงและทรัพย์สินของคนในสังคม

๒) ถูกบัญญัติขึ้นโดยบุคคลพระวินัยบัญญัติขึ้นโดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงเป็นพระศาสดา(ผู้ค้นพบหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และทรงเป็นประธานแห่งสงฆ์ทั้งปวง) เพราะเหตุที่ทรงเป็นพระสัพพัญญู พระวินัยที่ทรงบัญญัติขึ้นมาจึงมีความสมบูรณ์ที่สุดในขณะที่บังคับใช้ ส่วนกฎหมายบัญญัติขึ้นโดยกลุ่มบุคคลที่ยังมิได้เป็นสัพพัญญูเป็นเพียงแต่ผู้มีความรู้ทางโลกเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม จึงอาจมีข้อบกพร่องอยู่บ้างเมื่อนำมาบังคับใช้ และอาจก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคสำหรับบางกรณีได้

^{๑๖๑} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^{๑๖๒} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหนิคมธรรม จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๗๘.

สรุปว่า คณะสงฆ์ในสมัย ก็ยังยึดถือหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อบัญญัติเกณฑ์กำหนด ตัดสิน ให้ดำเนินไปด้วยหลักประชาธิปไตยโดยยึดหลักเสียงข้างมากเป็นมติเอกฉันท์ กล่าว โดยรวมในสมัยพุทธกาลนั้นได้กำหนดรูปแบบและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ คือ การบวช พระธรรม วินัย การศึกษา และการเผยแผ่ หลังจากพุทธปรินิพพานมาแล้ว การปกครองคณะสงฆ์เริ่มต้นด้วย การทำสังคายนาเพื่อรวบรวมพระธรรมวินัยให้เข้าเป็นหมวดหมู่ และมีการตรวจสอบเพื่อความ ถูกต้องตามหลักธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ เพื่อป้องกันมิให้กระจัดกระจาย ในภายหลัง พุทธกาลไม่นาน คณะสงฆ์เริ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมวินัยแตกต่างกันไป จนเกิดความ แยกแยะในหมู่คณะสงฆ์โดยแบ่งแยกรูปแบบการปกครองออกไปเป็นหลายคณะ และอันติสงฆ์ จากทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ทำให้ประเทศไทยได้รับพระพุทธศาสนาเผยแผ่ในเมืองไทย เริ่มจาก ดินแดนอาณาจักรสุวรรณภูมิ สู่อาณาจักรกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น จวบกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ การปกครองคณะสงฆ์ไทยยังปฏิบัติตามรูปแบบการปกครองของ พระพุทธองค์คือตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ คณะสงฆ์จะมีความสัมพันธ์ ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร การพึ่งอำนาจรัฐน่าจะเป็นการสร้างความคิดดีดีสิทธิ์ให้กับพระ ธรรมวินัยและความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนา ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาไปตามนานา อารยประเทศ ถึงกระนั้นก็ตาม พระสงฆ์ก็ยังอยู่บนกรอบแห่งพระธรรมวินัยเดียวกันนั่นเอง การ ปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธ ธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมี กฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบ ต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจาก สมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบ แนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ ที่ว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กร คณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุค ปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อ ปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม

๔.๓.๓ การใช้วินัยเพื่อพัฒนาพระสงฆ์

หลักการพัฒนาให้เกิดความมีวินัย ตามหลักของพระพุทธศาสนา บุคคลต้องประพฤติ ปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม กฎหมาย รวมทั้งประเพณีนิยมที่พึงปฏิบัติ เพื่อขับเคลือนพฤติกรรมอัน พึ่งประสงค์ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิต ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาถึงหลักการพัฒนาให้ เกิดความมีวินัย โดยมีหัวข้อประเด็น ดังต่อไปนี้

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต)^{๑๖๓} กล่าวถึง การพัฒนาตามหลักพุทธบัญญัติว่า หลักการพัฒนาตามหลักพุทธบัญญัติค้ำึงการพัฒนาทั้งทางความคิดจิตใจและทางวัตถุ โดยให้พัฒนาการทางจิตใจนำพัฒนาการทางวัตถุ และให้พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุเคราะห์ชาวบ้าน แต่ในขณะเดียวกันก็ให้รักษาพระธรรมวินัย ไม่ช่วยเหลือชาวบ้านโดยฝ่าฝืนวินัย และไม่คลุกคลีกับชาวบ้านจนเกิดอุปสรรคในการแสวงหาความพ้นทุกข์ของตน หลักการพัฒนาตามแนวพุทธอาจสรุปได้ดังนี้ ก. การพัฒนาจิตใจเป็นพื้นฐาน ข. การพัฒนาเพื่อความพ้นทุกข์ ค. การทำลายกิเลสตัณหา ง. การส่งเสริมการทำหน้าที่และ จ. การส่งเสริมการพึ่งตนเอง หลักธรรมพุทธศาสนาถือว่าการแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงคุณภาพชีวิตทุกระดับต้องเริ่มที่จิตใจเป็นพื้นฐาน หากจิตใจยังไม่พัฒนายังมีความหลงผิด และยังเป็นอกุศล ย่อมไม่อาจนำไปสู่การพัฒนาทางวัตถุและการสร้างสรรค์งานภายนอกให้บรรลุเป้าหมายได้ ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นที่ยอมรับนับถือทั่วไปว่าเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์จึงควรพัฒนาตนเองให้ได้ก่อนเข้าไปพัฒนาชุมชน มีจิตใจที่พัฒนาที่อิสระจากกิเลสตัณหา ทำให้สามารถนำคุณธรรมและแนวทางอันดีงามมาสู่ชุมชนได้ และสามารถเป็นที่พึ่งของชุมชนได้

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต)^{๑๖๔} ได้กล่าวถึงหลักธรรมการพัฒนามนุษย์ ไว้ดังนี้

๑. การพัฒนาทางกาย ได้แก่ การพัฒนาคนให้มีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ดี มีปัจจัย ๔ พอเพียงที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสม

๒. การพัฒนาด้านศีล ได้แก่ การพัฒนาด้านการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ทำให้คนในสังคมมีระเบียบวินัย มีความประพฤติดี มีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียนตลอดจนมีความสุขจิตทั้งทางกาย วาจา ใจ และอาชีพ

๓. การพัฒนาด้านจิต ได้แก่ การพัฒนาด้านการฝึกอบรมจิตตนเอง พัฒนาตนเองให้เจริญขึ้นมีคุณธรรมเพื่อให้มีคุณภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่มั่นคงไม่ปล่อยให้จิตคิดฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ต่าง ๆ เมื่อสุขภาพจิตดีจะก่อให้เกิดมีสุขภาพดีไปด้วย

๔. พัฒนาปัญญา ได้แก่ การพัฒนาการฝึกอบรมปัญญาให้รู้และเข้าใจ มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จะต้องฝึกปัญญาทั้งในแง่ที่ทำให้ขบวนความคิด การรับรู้ที่ไม่ถูกกิเลสอาทิ ความโลภ ความโกรธ และความหลงเข้าครอบงำทำให้การคิดที่ไม่มีอคติด้วยการใช้โยนิโสมนสิการพิจารณาให้เห็นจริงด้วยปัญญาตามหลักทางพุทธศาสนา

^{๑๖๓} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต): พระกับปามีปัญหาอะไร, (นนทบุรี: ภาพพิมพ์ ๒๕๓๕), หน้า ๖-๗.

^{๑๖๔} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) เรื่องเดียวกัน อ้างแล้ว หน้า ๕.

สรุป พุทธวิธีในการพัฒนาปัจจุบัน นักพัฒนาทั้งหลาย ทั้งทางรัฐและองค์กรเอกชน ได้ยอมรับแล้วว่า รูปแบบการพัฒนาที่ถูกต้องนั้น คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน และในหมู่บ้านเรา มีภูมิปัญญาชาวบ้าน พระสงฆ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาเหล่านั้น พระสงฆ์มีกระบวนการเรียนรู้งานพัฒนา จากการให้แบบสงเคราะห์อย่างเดียว ก็มาสู่การร่วมมือกันแบบมีส่วนร่วม และปัจจุบันมาถึงขั้น การพัฒนาองค์กรประชาชน บทเรียนที่เราได้จากพระนักพัฒนา เช่น หลวงพ่อนาน วัดสามัคคี พระสมุห์เฉลิม วัดบ้านโนนเมือง และพระสงฆ์รูปอื่น ๆ ทำให้มั่นใจได้ว่า พระสงฆ์ช่วยประชาชนได้จริง และพระสงฆ์เป็นที่พึ่งอันปลอดภัยของประชาชน พระสงฆ์เหล่านี้ได้สอนให้รู้ว่า ท่านมีขบวนการเรียนรู้ของท่าน ท่านมีศักยภาพในตนเอง ท่านมีรูปแบบการทำงานของท่าน และท่านพยายามทำงานกัน เป็นแบบคณะแบบมีเครือข่าย และท่านมีความคิด อุดมการณ์ในการทำงานพัฒนา เป็นไปตามองค์กรของ ประชาชนอย่างแท้จริง องค์กรสงฆ์แบบนี้แหละ ที่ควรสนับสนุนให้ท่านเติบโตต่อไป เพื่อสร้างประโยชน์ เพื่ออนุเคราะห์ และเพื่อเกื้อกูลสังคม ให้อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ตลอดไป

๔.๔ การประยุกต์ความมีวินัยของคฤหัสถ์

วินัย ได้แก่ อุบายเครื่องรักษาตนและหมู่คณะให้อยู่เป็นปรกติสุขทั่วถึงกัน ไม่มีใครประพฤติอะไรให้เป็นที่เดือดร้อนเสียหายแก่ใคร วินัยจึงเป็นข้อระเบียบและกฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งกันและให้ห่างไกลจากความชั่วทั้งหลาย ดังนั้น ผู้มีวินัยอันตนศึกษาดีแล้ว จึงเป็นผู้รักษาปฏิบัติตามวินัยทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างถูกต้อง ไม่บกพร่องตกหล่นและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด การที่จะทำให้สังคมและประเทศชาติ มีความสงบสุข จำเป็นต้องมีการ จัดระเบียบสังคมขึ้น โดยการเอาตัวระเบียบวินัยหรือกฎหมายเป็นเครื่องควบคุมสังคม การจัดระเบียบสังคมในทางพระพุทธศาสนา ก็คือ การนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับสังคม รวมทั้งให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักสิกขา ๓ ประการ เพราะหลักการทั้ง ๓ ประการนี้เป็นแนวทางเดียวที่จะสร้างความเป็นคนที่สมบูรณ์และมีคุณภาพ นอกจากนี้แล้วยังจะช่วยให้คนในสังคมเป็นคนดี รู้จักสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความเคารพต่อกันและกันได้เป็นอย่างดี พระพุทธศาสนาส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาคุณภาพของชีวิต โดยเน้นการศึกษาและการฝึกอบรมให้มีความรู้ช่วยตนเองและคนอื่นได้ อันจะนำสันติสุขอย่างถาวรสู่สังคมส่วนรวม “สังคมใดก็ตามประกอบด้วยประชากรที่มีคุณสมบัติพร้อมด้วยความรู้

การมีสุขภาพอนามัยดี และการมีคุณธรรมรู้จักรักษาระเบียบวินัย และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกา สังคมโดยเคร่งครัด สังคมนั้นถือว่ามีประชากรที่มีคุณภาพ^{๑๖๕}

๔.๔.๑ การควบคุมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล

วินัยเป็นข้อบัญญัติ เป็นกฎเกณฑ์ที่ควรประพฤติปฏิบัติ สำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา และจิตใจของมนุษยชาติในสังคมให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนข้อปฏิบัติอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขและสะดวกสบาย ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน ให้น่าไกลจากความชั่ว หากขาดวินัยในการประพฤติแล้วย่อมนำความทุกข์ความเดือดร้อนมาให้แก่ตนเองและสังคม ในแง่ของอาคาริยวินัยนั้น คือวินัยของผู้ครองเรือน วินัยสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ข้อปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ทุกเพศทุกวัย สิ่งที่ต้องรักษาไว้เป็นแบบอย่าง คือการรักษาศีล ๕ ศีล ๘ และละเว้นอกุศลกรรมมถ ๑๐ ประการ หากขาดวินัยในการปฏิบัติเรื่องศีลแล้ว ย่อมนำมาซึ่งการสังหารผลาญชีวิต การทำร้ายกัน ลักขโมย แอ้งชิง มีคดีฆาตกรรม การทำผิดทางเพศ โจรกรรม การข่มขืน หลอกหลวง สิ่งเสพติดระบอบแพร่หลายทั่วไป ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ผู้คนพบเห็นกันแทนที่จะอุ่นใจ กลับวิตกกังวล จิตใจหวาดผวากันไม่เป็นปกติสุข เมื่อสุขภาพจิตของคฤหัสถ์เสื่อมโทรม เป็นการยากที่จะพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพของจิตใจ เพราะสังคมคฤหัสถ์เช่นนั้นไม่เป็นสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลสำหรับการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้สูงยิ่งขึ้นไป มีแต่ความเดือดร้อนระส่ำระสาย และมีแต่กิจกรรมที่จะบ่อนทำลายให้สังคมเสื่อมโทรมลง

ในพระไตรปิฎกก็มีกล่าวถึงโทษของการขาดศีล ในที่นี้จะยกตัวอย่างให้เห็นดังนี้

๑) **ในสารัชชสูตร** พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ทรงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้หยั่งลงสู่ความครั่นคร้าม ธรรม ๕ ประการ คือ อุบาสกเป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นผู้ลักทรัพย์ เป็นผู้ประพฤติผิดในกาม เป็นผู้กล่าวคำเท็จ เป็นผู้ดื่มเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทย่อมเป็นผู้หยั่งลงสู่ความครั่นคร้าม ย่อมเป็นผู้แก้ตัวกล้า^{๑๖๖}

^{๑๖๕} ดร. จันทน์ อติวัฒน์สิทธิ์, “ทรรศนะเชิงพุทธเกี่ยวกับประชากรศาสตร์”, ใน สังคมวิทยา

ตามแนวพุทธศาสตร์, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๒๔๐.

^{๑๖๖} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๖๑/๑๘๒-๑๘๕.

๒) ในเวรสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องภยเวรว่าอุบาสกจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม ได้อุบาสกไม่ละภยเวร & ประการเรียกว่าผู้ทุศีล ย่อมเข้าถึงนรกภยเวรคือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตินอกใจ การพูดเท็จ การดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เรียกว่าผู้ทุศีลย่อมเข้าถึงนรก ย่อมประสบภยเวร ทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสแม้ทางจิต อุบาสกผู้ละภยเวร & ประการเรียกว่าผู้มีศีล ย่อมเข้าถึงสุคติ ไม่ประสบภยเวร ทั้งในปัจจุบันและในสัมปรายภพ ย่อมไม่เสวยทุกข์โทมนัสแม้ทางจิต

นรชนใด ย่อมฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ในโลก คบชู้ภรรยาของผู้อื่นกล่าวคำเท็จ และประกอบกรรมดีมสุราและเมรัยเนื่อง ๆ นรชนนั้นไม่ละเวร & ประการแล้ว เราเรียกว่าเป็นผู้ทุศีล มีปัญญาทึบ ตายไปแล้วย่อมเข้าถึงนรก นรชนใดไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ในโลก ไม่คบชู้ภรรยาของผู้อื่น ไม่กล่าวคำเท็จ และไม่ประกอบกรรมดีมสุราและเมรัย นรชนนั้นละเวร & ประการแล้ว เราเรียกว่า เป็นผู้ผู้มีศีล มีปัญญา เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติ^{๑๖๗}

สรุปว่า ความมีวินัยเป็นการปฏิบัติต่อกันด้วยความเป็นที่เป็นนอกระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ หรือ ระหว่างบุคคลกับบุคคล ตามสภาพปกติที่เกิดขึ้นคือ มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน ระวังถึงกัน เพราะความที่ได้เกี่ยวพันกันหรือมีความสัมพันธ์เช่นญาติพี่น้อง จึงเกิดการปฏิบัติต่อกันเช่นนั้น เป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่ให้ความเคารพนับถือกัน เป็นที่เป็นที่ เป็นนอกระหว่าง ซึ่งมีในจิตใจของมนุษย์

๔.๔.๒ การส่งเสริมความดีงามของหมู่คณะ

คนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เช่นร่วมหมู่บ้านเดียวกัน ร่วมสถานศึกษา ร่วมอาชีพ หรือสถานที่ทำงานเดียวกัน หากกิจกรรมใดร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจกันทำ ย่อมจะนำความสำเร็จและนำความสุขมาให้ เช่น การลงแขกปลูกข้าว เกี่ยวข้าว ทำบุญทอดกฐิน ศักยภาพในการเข้าถึงของผู้คนในสังคมตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทแสดงให้เห็นทราบถึงความสามัคคีพร้อมใจกันในการประพฤติปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน อะไรที่เป็นพิษภัยต่อชีวิตและสังคมก็ไม่ทำ หากใครทำก็พยายามตัดเตือนแก้ไขให้เลิกการกระทำเช่นนั้นเสีย โดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน เริ่มจากในครอบครัวมีความสุข อบอุ่น สถาบันการศึกษามีการสั่งสอนกันด้วยความรู้ที่เป็นประโยชน์ มุ่งสอนกันเพื่อให้สามารถนำเอาความรู้นั้นมารับใช้สังคมที่ตนอยู่อาศัย มีความเมตตากรุณาต่อกันทั่วหน้า

^{๑๖๗} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๔/๑๘๔.

ไม่ฝ่าฝืนกฎ ระเบียบของสังคม เป็นต้น ยอมรับความสำคัญของคนและกันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ยอมรับความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงมีศักยภาพในการเข้าถึงความดีงามได้ และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความผาสุกได้ ไม่ว่าจะนับถืออะไร มีความเชื่ออย่างไรก็ตาม หากยึดเอาสังคมเป็นที่ตั้งแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์ที่เกิดจากความแตกแยก ทางความคิดของมวลมนุษย์ก็ไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน ทั้งนี้ก็เพราะต่างคนต่างทราบ กันได้อย่างดียิ่งว่า ความสามัคคีของคนทุกคนเท่านั้นที่สามารถเอาชนะปัญหาต่าง ๆ ได้ แม้ว่าจะเป็นภัยปัญหาทางธรรมชาติ มีน้ำท่วม แผ่นดินไหว เป็นต้นก็ตาม มนุษย์มีพลังและศักยภาพเพียงพอที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่กันและกัน แก่สังคมและโลกได้ด้วยความตั้งใจพากเพียร พยายามร่วมกัน มีน้ำใจ มีความคิดเห็นเดียวกันเพื่อสร้างสรรค์สังคมของตนให้ดียิ่งขึ้น กล่าวง่าย ๆ ก็คือ สอนให้มนุษย์ตื่น ให้รู้จริง และเบิกบานจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาสู่ชีวิต สู่สังคม ให้มีสติปัญญารับมือสิ่งเหล่านี้ได้นั่นเอง และสิ่งที่เป็นเครื่องมือสำหรับสร้างความดีงาม เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตนั้น ก็คือ กาย วาจา และใจของมนุษย์เองโดยมีพระธรรมคำสอนทาง พระพุทธศาสนาเถรวาทเถรวาทเป็นแนวทางในการสร้างความสามัคคีที่สามารถนำชีวิตและสังคม ของตนไปสู่ความเป็นชีวิตที่ดีงาม สังคมแห่งความสงบสุขที่แท้จริง สมดังพุทธพจน์ที่ว่า “ธรรม ทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใส กล่าวอยู่ก็ตาม ทำอยู่ก็ตาม สุขยอมไปตามบุคคลนั้นเพราะสุจริต ๓ อย่างเหมือนเงามีปรกติไปตาม ฉะนั้น”^{๖๘}

ผลหรือประโยชน์ของการมีวินัยของคนไทยทั้งหมดตามทัศนะทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นพอสรุปได้ ดังนี้

๑) ทัศนคติที่มีกตประโยชน์ : ประโยชน์ในชาตินี้ ได้แก่ เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ผู้คนในสังคมทุกคนพึงได้รับจากการร่วมมือร่วมแรงกันในการพัฒนาสังคมของตนให้เจริญก้าวหน้ากล่าวคือ ทุกคนต่างมีความสามัคคีขยันทำงานหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง มีความสมัครสมานช่วยเหลือเอื้อจุนกัน โดยธรรม ๔ ประการ ได้แก่

(๑) อุฏฐานสัมปทา ได้แก่ การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการทำงานหาเลี้ยงชีพที่สุจริต ถูกต้องทำนองครองธรรม

(๒) อารักขสัมปทา ได้แก่ การถึงพร้อมในการรักษาทรัพย์สมบัติที่ตนหามาได้ รู้จักใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ

(๓) กัลยาณมิตรตตา ได้แก่ การถึงพร้อมด้วยการคบเพื่อนที่ดี หลีกเลี้ยงคนพาล

^{๖๘} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๑๑/๑๑.

(๔) สมชีวิตา ได้แก่ การถึงพร้อมด้วยการดำรงชีวิตตนเองได้เหมาะสม ไม่เกินฐานะความเป็นอยู่ของตนเอง^{๑๖๙}

เมื่อผู้คนในสังคมไทยได้ยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันก็ย่อมเกิดความสุขในชีวิต ในสังคมปัจจุบัน ๔ ประการ ได้แก่

- (๑) อติสุข ได้แก่ ความสุขเพราะมีทรัพย์สมบัติ
- (๒) โภคสุข ได้แก่ ความสุขที่เกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภคที่ต้องการ
- (๓) อนนสุข ได้แก่ ความสุขที่ไม่ต้องเป็นหนี้ใคร ไม่ได้ไปกู้ทรัพย์สินใครมา
- (๔) อนวัชชสุข ได้แก่ ความสุขที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการที่ไม่มีโทษ^{๑๗๐}

ประโยชน์ข้างต้นนั้น จัดเป็นประโยชน์สำหรับผู้คนในสังคมไทยโดยตรง ส่วนประโยชน์ที่มีต่อสังคมส่วนรวมนั้นมีอยู่ ๓ ประการ^{๑๗๑} ดังนี้

(๑) อัตตัตถประโยชน์ ประโยชน์ส่วนตน ได้แก่ ผลประโยชน์ส่วนตัวที่ตนเองจะได้รับทั้งปัจจุบันและอนาคตของตนเอง เช่น มีทรัพย์สินสมบัติมาก สามารถแบ่งปันแก่คนอื่นได้

(๒) ปรัตถประโยชน์ ประโยชน์ของผู้อื่น ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เป็นไปเพื่อคนอื่นในสังคม เช่น การสั่งสอนผู้อื่น (ธรรมทาน) ให้ปฏิบัติธรรมจนเขาเกิดผลที่เป็นประโยชน์สำหรับตนเองได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ทุกคนต้องสามารถทำประโยชน์ของตนให้ได้เสียก่อนจึงจะสามารถช่วยเหลือแนะนำคนอื่นในสังคมได้

(๓) อุภยัตถประโยชน์ ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกื้อกูลทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ทั้งตัวบุคคลเอง คนอื่นและสังคมที่อยู่ร่วมกันจะได้รับประโยชน์ร่วมกันในการประพฤติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจารีตประเพณี และกฎหมายบ้านเมืองเป็นต้น เช่นข้าราชการปฏิบัติหน้าที่ของตนได้สมบูรณ์และประชาชนก็เต็มใจปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางบ้านเมือง มีความสามัคคีปรองดองกัน เป็นเหตุในสังคมเกิดความสงบร่มเย็นเป็นต้น

สรุปว่า ประโยชน์และคุณค่าต่อสังคม การปฏิบัติตนตามหลักวินัยหรือกฎระเบียบของสังคม กฎหมายบ้านเมือง ย่อมมีความราบเรียบสงบสุข โดยประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างให้สังคมเกิดความร่มเย็นเป็นสุข มีระเบียบ มีนิสัยโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาและกรุณาช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน แม้แต่ศัตรูก็ยังให้ความอุปถัมภ์เลี้ยงดู ใครเดือดร้อนมากก็ให้ความช่วยเหลือมิได้นิ่ง

^{๑๖๙} อ.อ.อุทก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๒๒.

^{๑๗๐} อ.จ.อุทก. (ไทย) ๒๒/๖๒/๕๐.

^{๑๗๑} พ.จ. (ไทย) ๓๐/๖๗๓/๒๖๒.

ดูตาย รู้จักให้อภัยแก่ผู้อื่น ดังนั้น สังคมมนุษย์ประกอบด้วยคนจำนวนมาก สังคมไม่ว่าจะประกอบด้วยคนแต่ละคน อย่างที่มีผู้พูดกันว่า ถ้าแต่ละคนเป็นคนดีแล้วสังคมก็จะดีเอง แต่สังคมก็มีโครงสร้าง และโครงสร้างทางสังคมเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติของสังคมมนุษย์ด้วยว่าจะมีคุณค่าหรือไร้ค่า บุคคลผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของสังคม จะต้องอยู่ร่วมกันด้วยดีมีธรรมคือมีหลักความประพฤติ

๔.๕ หลักการพัฒนาให้เกิดความมีวินัยในสังคมไทย

บุคคลผู้เป็นนักปราชญ์ฉลาดรอบรู้ทุกท่าน มีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า เมื่อเกิดมาเป็นคนแล้วจำเป็นต้องมีวินัยควบคุมไว้ จึงจะอยู่เป็นสุขสมกับที่เกิดเป็นคน บ้านเมืองของผู้คนที่มีวินัยจึงจะมีลักษณะเป็นบ้านคน เมื่อเป็นดังนี้คนแต่ละชาติแต่ละประเทศ จึงได้บัญญัติวินัยขึ้นไว้ในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการค้าขาย การแต่งงาน การหย่าร้าง จะไปทางน้ำทางบกทางอากาศก็มีวินัยควบคุมไว้ทั้งหมด ขั้นที่สุดแม้จะชกจะต่อยกันก็มีวินัย คือ กติกา หรือจะรบราฆ่าฟันกัน ก็ทำด้วยมีวินัย ที่เรียกว่า ยุทธวินัย อันนี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นเด่นชัดว่า วินัยเป็นสิ่งที่คนทั้งโลกรับรองต้องกันจริงๆ ดังนั้น การสร้างความมีวินัยของสังคม จะทำให้เกิดผล พอสรุปได้ดังนี้

- ๑) ทำให้เกิดการอำนวยความสะดวกต่อกัน
- ๒) ทำให้เกิดการเกื้อกูลกันที่ยั่งยืน
- ๓) สร้างความสุขให้ตนเองและผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม
- ๔) ทำให้เกิดความเข้าใจกันในการอยู่ร่วมกันและระลึกรถึงกัน
- ๕) ทำให้เกิดความสามัคคีกัน
- ๖) ทำให้เกิดสันติภาพร่วมกัน

การสร้างความมีวินัยขึ้นในสังคม ได้ส่งผลให้เกิดสันติสุขในการอยู่ร่วมกันกล่าวคือ เป็นความสัมพันธ์กันของบุคคลด้วยคุณธรรม ที่ทำให้เกิดการปฏิบัติต่อกัน ส่งผลไปยังความเป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทำให้บุคคลไม่เห็นแก่ตัว เกิดความยุติธรรมต่อกัน ทำให้เป็นผู้มีใจสูง ทำให้ใฝ่ใจ และ เชื้อใจกันได้ ทำให้เกิดสันติและเอื้อเฟื้อกัน ครอบครัวยั่งยืน เศรษฐกิจเกื้อกูลกัน การครองเรือนเป็นสุข มีความยินดีต่อกัน สร้างความไพบูรณ์แก่สังคม อำนวยความสะดวกแก่กัน ทำให้เกิดเกิด ความสามัคคีและสันติภาพร่วมกัน วินัย คือ กฎ ข้อบังคับ ระเบียบจึงมีความสัมพันธ์กับความไม่ประมาทในที่ ๔ สถานะ ได้แก่

(๑) ระวังไม่ให้เกิดความกำหนดในสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด คือ ความตั้งใจ หรือความยินดีชอบใจ คือ รูปที่งาม เสียงที่ไพเราะ เป็นต้น

(๒) ระวังไม่ให้ความขัดเคืองในสิ่งเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง คือ ความไม่พอใจ หรือความโกรธ ความเกลียด คือ รูปที่ไม่งาม เสียงที่ไม่ไพเราะ เป็นต้น

(๓) ระวังใจไม่ให้ความหลงในสิ่งเป็นที่ตั้งแห่งความหลง คือ ความโง่งมหายหรือ ความรู้ไม่ชัดแจ้ง เข้าใจผิด คือ สภาวะธรรมทั้งมวลทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

(๔) ระวังใจไม่ให้ความมัวเมาในสิ่งเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา^{๑๗๒} มี ๒ อย่าง ได้แก่

ก.) **เมากาย** คือ ร่างกายอ่อนเพลีย มีนซึม สิ้นเต็ม ชวนเซ สิ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเมากาย คือ สุรา - ยาเสพติดให้โทษ - อาหารที่รับประทานเกินพอดี

ข.) **เมาใจ** คือ ปล่อยใจให้เพลิดเพลिनในอบายมุข ้วย ความไม่มีโรค และในชีวิต อีกนัยหนึ่ง ความไม่ประมาทนั้น สรุปลงเป็น ๔ ประการ ได้แก่

๑.) ความไม่ประมาทในการละกายทุจริตแล้วประพฤติกายสุจริต

๒.) ความไม่ประมาทในการละวจีทุจริตแล้วประพฤติวจีสุจริต

๓.) ความไม่ประมาทในการละมโนทุจริตแล้วประพฤติมโนสุจริต

๔.) ความไม่ประมาทในการละความเห็นผิดแล้วทำความเห็นให้ถูก^{๑๗๓}

เมื่อผู้คนในสังคมเกิดความรู้ความเข้าใจเหตุผลอย่างถูกต้อง ย่อมช่วยให้เกิดความประพฤติดีปฏิบัติชอบ และการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ทำให้สังคมสงบเรียบร้อย ผู้คนอยู่ร่วมกันร่มเย็นเป็นสุข ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับโลกและชีวิต หรือสังฆารธรรมทั้งหลายถูกต้องตามความเป็นจริง คือ ตามสภาวะของมันและตามความเป็นไปโดยธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัย ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ที่ถูกต้องซึ่งควรจะมีจะเป็นระหว่างตนเองกับสิ่งทั้งหลายที่แวดล้อมอยู่หรือกับโลกและชีวิต เช่น รู้ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นสังฆารธรรม เกิดจากองค์ประกอบต่างๆ มาประชุมกันเข้า เป็นไปตามความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย จึงมีสภาพไม่คงที่ ไม่เที่ยงแท้ถาวร ไม่ยั่งยืนอยู่ตลอดไป และมีเหตุปัจจัยต่าง ๆ ขัดแย้งบีบบังคับอยู่ตลอดเวลา ไม่เป็นตัวของมันเองอย่างแท้จริง ไม่อาจเป็นของใครๆ และไม่ขึ้นต่อความปรารถนาของใครได้จริงจัง เราควรมีทำที่และปฏิบัติต่อมันอย่างไร การมีทำที่แห่งการยึดมั่นถือครองอย่างไม่ลืมหูลืมตาเป็นการถูกต้องแล้วหรือไม่ มนุษย์

^{๑๗๒} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๓/๑๒๐.

^{๑๗๓} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๖/๑๑๕.

สัตว์ทั้งหลายต่างก็เป็นสังขารธรรมตกอยู่ในคติธรรมตาเดียวกัน เป็นเพื่อนแก่เจ็บตาย ดังนั้นเป็นต้น ความรู้ความเห็นความเข้าใจอย่างนี้ เกิดจากการรู้จักมอง รู้จักคิด รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตรงตามสภาวะและตามเหตุปัจจัยของมันที่ได้เรียกว่าเป็นสัมมาทิฐิ ระดับธรรมจริยาเป็นประโยชน์ในชีวิตระดับปฏิภุสฐัมมิกัตถะ และสัมปรายิกัตถะ^{๑๗๔} ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

การสำรวจมด้วยกายเป็นการดี การสำรวจมด้วยวาจาเป็นการดี การสำรวจมด้วยใจเป็นการดี การสำรวจมในที่ทั้งปวงเป็นการดี บุคคลสำรวจมในที่ทั้งปวงแล้วมีความละเอียดรอบาป เรา กล่าวว่าเป็นผู้รักษาตนฯ^{๑๗๕}

สังคมจึงเป็นที่รวมของบุคคลหลายอาชีพ ซึ่งมีทักษะแตกต่างกันออกไปและได้อาศัยความแตกต่างนี้พึ่งพาอาศัยกัน สร้างสรรค์ความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดียิ่งๆขึ้นไป

นอกจากนี้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับบิชากรรัฐศาสตร์ กล่าวคือ พระพุทธศาสนาแสดงหลักการปกครองอย่างกว้างที่สุด ซึ่งหมายถึงการปกครองโลก และหลักปกครองที่แคบที่สุดคือการปกครองกายและใจของตนเอง ในการปกครองนั้น พระพุทธศาสนาได้แสดงคุณธรรมทั้งของผู้ปกครอง และผู้อยู่ใต้ปกครอง ตลอดถึงการจัดการแห่งรัฐ เช่น ระบบราชการ สถาบันทางการเมือง และสถาบันตุลาการ เป็นต้น

หลักธรรมในการปกครองระดับโลก ซึ่งถือว่าเป็นระบบการปกครองที่กว้างขวางที่สุด ไม่จำกัดเฉพาะว่าเป็นของบ้านเมืองหรือประเทศใด ๆ เรียกว่า “โลกपालธรรม หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองโลก”^{๑๗๖} มี ๒ ประการ คือ

๑) หิริ ได้แก่ ความละเอียดใจในการประพฤติชั่ว หิริ นั้นมีความรังเกียจบาปมีกายทุจริตเป็นต้นเป็นลักษณะ บางคนเกิดความละเอียดใจอันมีความเคารพเป็นลักษณะโดยเหตุ ๔ อย่าง ได้แก่

- (๑) เคารพชาติตระกูลเป็นสำคัญ
- (๒) เคารพครูอาจารย์เป็นสำคัญ
- (๓) เคารพทรัพย์มรดกเป็นสำคัญ
- (๔) เคารพคนประพฤติดีเป็นสำคัญ

^{๑๗๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖๔๒.

^{๑๗๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๓๕/๕๒.

^{๑๗๖} อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๖๕.

เมื่อมีความเคารพทั้ง ๔ ประการแล้วไม่กระทำความชั่ว และหิรินี้มีเหตุภายในเป็น
 สมุฏฐาน บางคนคำนึงถึงชาติ วัย กำลัง ความรู้ของตนว่าเป็นอย่างไร ๆ แล้วปลงใจว่าไม่ควร
 ทำบาป แล้วก็ไม่ทำนี่ชื่อว่าเกิดความละอายเพราะเหตุภายใน อนึ่ง หิริ มีการปรารภตนเป็น
 ใหญ่ คำนึงว่าการทำบาป ไม่ควรแก่เราผู้มีภาวะอย่างนี้ ๆ แล้วไม่ยอมทำบาป หิรินี้ทรงตัวอยู่ได้
 ด้วยอาการที่กระตาคายนั่นเอง คือ ถ้าหมดยางอายเสียแล้วก็เป็นอย่างอื่นว่าไม่มีหิริ (อหิริกะ) อุปมา
 เหมือนคนรักสวयั๊กงาม เกลียดของสกปรก ู้เห็นอยู่ ย่อมละอายไม่ยอมแต่ต้องก้อนเหล็กแม้
 เย็นแต่เปื้อนคุณฉันใด คนมีหิริก็ไม่ยอมแต่ต้องบาปอันเปรียบด้วยคุณ ฉันนั้น

๒) โอตตปปะ ความเกรงกลัว ได้แก่ ความหวาดกลัวผลชั่ว ไม่กล้าทำเหตุชั่ว
 โอตตปปะนั้น มีความสะดุ้งแต่บาปเป็นลักษณะ คนบางคนเกิดความสะดุ้งอันมีความกลัวโทษเห็น
 ภัยเป็นลักษณะโดยเหตุ ๔ อย่าง ได้แก่

- (๑) กลัวตนเองติเตียนตนเองได้
- (๒) กลัวผู้อื่นติเตียน
- (๓) กลัวอาชญา
- (๔) กลัวบุคคลิ

เมื่อเห็นภัยทั้ง ๔ อย่างแล้วไม่ทำความชั่วและโอตตปปะ มีเหตุภายนอกเป็นสมุฏฐาน
 บางคนพิจารณาเห็นว่าถ้าเราทำชั่ว ก็จักถูกติเตียนในสังคม วิญญูชนจักตำหนิรังเกียจเราเหมือน
 ชาวเมืองเกลียดของโสโครก เราถูกผู้มีศีลทอดทิ้งแล้ว จักทำอย่างไร ดังนี้แล้วไม่ทำความชั่วเพราะ
 ความกลัวอันเกิดขึ้นจากเหตุภายนอก อนึ่ง โอตตปปะนี้มีการปรารภโลกเป็นใหญ่ คนบางคนทำ
 โลกให้เป็นใหญ่ คือ ปรารภว่าโลกนี้กว้างใหญ่ไพศาล พวกมีฤทธิ์ ตาทิพย์ หูทิพย์ และู้จิตคน
 อื่นมีอยู่ เขาคงู้เห็น หากเราทำชั่วแม้ในที่ไกลที่ลับอย่างไร เขาคงติเตียนได้ ดังนี้แล้วไม่ทำชั่ว
 โอตตปปะนี้ ทรงตัวอยู่ได้ด้วย ความกลัวอบาย คือ ความเลื่อม กล้าวคือ ถ้าไม่กลัวความเลื่อม
 ความพินาศฉิบหายแล้วก็เป็นอย่างอื่นว่าไม่มีโอตตปปะ (อโนตตปปะ) เปรียบดังคนผู้รักชีวิต ู้เห็นอยู่
 ย่อมเกรงกลัวไม่กล้าจับเหล็กที่ร้อนหรืออสรพิษหรือสัตว์ร้ายฉันใด คนมีโอตตปปะย่อมไม่กล้าแต่
 ต้องความชั่วอันเปรียบด้วยของร้อนหรืออสรพิษหรือสัตว์ร้ายฉันนั้น

หลักธรรมในการปกครองหลาย ๆ ประเทศ เช่น หลักการปกครองของพระเจ้า
 จักรพรรดิ ผู้มีอำนาจในการปกครองนานาประเทศที่เป็นอาณานิคม พระพุทธศาสนาสอนให้

ปกครองโดยธรรมคือจักรวรรดิวัตร ๑๒ ประการ^{๑๗๗} โดยยึดความมีระเบียบวินัยอันเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองคือ

๑. อนุโตชนสุมี พลกายสุมี ให้ความคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่พลนิกาย คือกองทหารที่อยู่ใต้บังคับบัญชา

๒. ขตุติเยสุ ให้ความคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่กษัตริย์อื่น ๆ ที่อยู่ใต้การปกครองของพระองค์ เช่น กษัตริย์เมืองขึ้นทั้งหลาย

๓. อนุยนุเตสุ ให้ความคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่ผู้ติดตามหรือผู้เป็นบริวาร และเหล่าเชื้อพระวงศ์ผู้ตามเสด็จเป็นราชบริพาร

๔. พุราหุมนคหปติเกสุ ให้ความคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่พราหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย

๕. เนคมชานปเทสุ ให้ความคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่ชาวพื้นเมืองทั้งหลาย

๖. สมณพุราหุมนเถสุ ให้ความคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่เหล่าสมณพราหมณ์

๗. มิคปกุชีสุ ให้ความคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่เนื้ออกที่เอาไว้สืบพันธุ์

๘. อธมฺมการปฏิกุเขโป ห้ามปรามมิให้มีการประพฤติดันผิดธรรม

๙. อธนานํ ธนานุปปทานํ ทำนุบำรุงผู้ขัดสนไร้ทรัพย์ จัดระบบเศรษฐกิจให้ดี

๑๐. สมณพุราหุมนเถ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺหาปฺจุจฺฉนํ เข้าไปหาสมณพราหมณ์สอบถาม

ปัญหา

๑๑. อธมฺมาราคสุส ปหานํ ละเว้นความกำหนัดยินดี โดยอาการอันไม่ชอบธรรม

๑๒. วสฺมโลกสุส ปหานํ ละเว้นความโลกอันกล้า ไม่ละโมภโลกมากจนเกินความพอดี ไม่เป็นคนที่เห็นแก่ได้

ฉะนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นก็เนื่องจากสังคมไทยไม่ให้ความสำคัญต่อความมีระเบียบวินัย ขาดการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคม และการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจัง ประโยชน์และคุณค่าต่อสังคม การปฏิบัติตนตามหลักวินัยหรือกฎระเบียบของสังคม กฎหมายบ้านเมือง ย่อมมีความราบเรียบสงบสุข โดยประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างให้สังคมเกิดความร่มเย็นเป็นสุข มีระเบียบ มีนิสัยโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาและกรุณาช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน แม้แต่ศัตรูก็ยังให้ความอุปถัมภ์เลี้ยงดู ใครเดือดร้อนมากก็ให้ความช่วยเหลือมิได้นั่งดูตาย รู้จักให้อภัยแก่ผู้อื่น ดังนั้น สังคมมนุษย์ประกอบด้วยคนจำนวนมาก

^{๑๗๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕-๔๕/๔๕-๖๐.

สังคมไม่ว่าจะประกอบด้วยคนแต่ละคน อย่างที่มีผู้พูดกันว่า ถ้าแต่ละคนเป็นคนดีแล้วสังคมก็จะดีเอง แต่สังคมก็มีโครงสร้าง และโครงสร้างทางสังคมเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติของสังคมมนุษย์ ด้วยว่าจะมีคุณค่าหรือไร้ค่า บุคคลผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของสังคม จะต้องอยู่ร่วมกันด้วยดีมีธรรมคือมีหลักความประพฤติ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์เรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร พอสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้ คือ

๕.๑.๑ วิเคราะห์แนวคิดเรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร

คำว่า “วินัย” เป็นพหุบัญญัติเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิต และวิธีดำเนินงานหน้าที่ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์เท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบ ความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคน และกิจกรรมของหมู่ชนที่นอกเหนือไปจากภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ได้อีกด้วย ความหมายของวินัยจึงมีอยู่ ๒ อย่างคือ

๑) การฝึกให้มีความประพฤติและความเป็นอยู่เป็นระเบียบแบบแผน หรือ การบังคับควบคุมตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผน รวมทั้งการใช้ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคน และกิจกรรมของหมู่ชน

๒) ระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่วางลงไว้เป็นหลักหรือเป็นมาตรฐานสำหรับใช้ฝึกคน หรือใช้บังคับควบคุมตน ตลอดจนเป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคนและกิจการของหมู่ชนให้เรียบร้อยดีงาม

ความมีวินัย แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) อนาคตริยวินัย วินัยของผู้ไม่ครองเรือน คือ บรรพชิต ได้แก่ การไม่ทำตนให้เศร้าหมองด้วยอาบัติ ๗ และระวังรักษาปาริสุทธิศีล ๔

๒) อาคาริยวินัย วินัยของผู้ครองเรือน คือ คฤหัสถ์ ได้แก่ การเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ

ความสำคัญของวินัยที่ ตนฝึกฝน รักษา ปฏิบัติ และศึกษาดีแล้ว ย่อมให้ประโยชน์ทั้งแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ กล่าวคือ บรรพชิตผู้มีศีลบริสุทธิ์ย่อมได้รับความสุข มีใจมั่นคงแน่นอน อันจะเป็นฐานของสมาธิและปัญญา ในส่วนของคฤหัสถ์นั้นจะดีได้ เพราะกฎข้อบังคับและคนดี คือ คนอยู่ในกฎข้อบังคับ คนอยู่นอกกฎข้อบังคับ คนอยู่นอกกฎข้อบังคับนั้นคือ คนป่าและคนตายหรือไม่ปกติ ดังนั้น วินัยของบรรพชิตและของคฤหัสถ์จึงเป็น กฎข้อบังคับคุ้มครองหมู่คณะให้ดีงาม คือมีอาญาคอยกำกับจะลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนและมีระเบียบทำให้ผู้กระทำผิดได้กลับตัวกลับใจ

ทำให้ถูกต้องเมื่อคฤหัสถ์และบรรพชิตปฏิบัติวินัยถูกต้องแล้ว เชื่อว่าได้ศึกษาวินัยมาดี เป็นผู้มึ
ระเบียบอันดีงามประพุดติสงบเสงี่ยมเรียบร้อย ชวนให้หมู่คณะเกิดศรัทธาเลื่อมใส ร่วมกันจรรโลง
พระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นคุณประโยชน์แก่ชาวโลก มีชีวิตเจริญด้วยคุณธรรม

๕.๑.๒ อิทธิพลความคิดเรื่องความมีวินัยที่มีต่อสังคมไทย

จากการศึกษาพบว่า ความสำคัญของการมีวินัยมีอิทธิพลต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก
เนื่องจากมีความสำคัญในด้านการมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจ มีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ มี
การส่งเสริมด้านการศึกษา การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมและสังคมมีความสามัคคี
ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาสังคม สิ่งเหล่านี้ เป็นความสำคัญของความมีวินัยที่มีต่อการดำเนินชีวิต
ของมนุษย์ อีกทั้งยังมีประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือภาพรวมของสังคม ทั้งที่เป็นคฤหัสถ์และบรรพชิต
ดังนี้

๑) ความมีวินัยในด้านสังคมบรรพชิต เป็นสังคมที่ไม่มีระดับชั้น แต่ถือหลักพระธรรม
วินัยเป็นระเบียบในการดำเนินชีวิต ยึดหลักสวัสดิการทางจิตใจเป็นหลักสำคัญ เป็นสังคมที่มีความ
เสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนผู้อื่นและประโยชน์ระหว่างบุคคลร่วมกัน เป็นผู้สร้าง
สวัสดิการทางสังคมให้เกิดความสงบ เย็น เป็นสุข เช่น การสอนหลักการดำเนินชีวิตตามสายกลาง
หรือที่เรียกว่า “ปฏิปทา ในการดำเนินชีวิต

๒) ความมีวินัยในด้านสังคมคฤหัสถ์ เป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่ที่ประกอบไปด้วย
สถาบันต่าง ๆ มากมาย เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การปกครอง การดำเนินชีวิต
เพราะสังคมของคฤหัสถ์เป็นสังคมที่มีชั้น และระดับความเป็นอยู่ของชีวิตจึงจำเป็นต้องอาศัย
หลักศีลธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ส่วนหลักธรรมใน
การประพุดติปฏิบัติ นั้น คือ การมีความเมตตา มีน้ำใจที่ดีต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อต่อคนใกล้เคียง
ญาติสนิท มิตรสหายและผู้ที่เกี่ยวข้อง ตามสมควร

ในด้านอื่น ๆ พระพุทธศาสนาได้บัญญัติกฎระเบียบไว้สำหรับผู้ครองเรือนเพื่อต้องการให้
เกิดสันติภาพ มีความสงบสุขภายในครอบครัว มีความรับผิดชอบต่อตนเองและหน้าที่ภายใน
ครอบครัว เพราะการประพุดติตนของคฤหัสถ์ผู้มีเรือน และบรรพชิต ไม่มีเรือนก็ตาม ต้องอยู่
ภายใต้กฎเกณฑ์ที่บ้านเมืองกำหนดไว้ นั้นก็มีความเคารพต่อกฎหมาย ให้ความรักความเมตตาต่อ
เพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมโลกเดียวกัน

๕.๑.๓ การประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องความมีวินัยตามแนวทางของมงคลสูตรกับสังคมไทย

ในส่วนนี้ จากการศึกษาค้นคว้า การมีวินัยที่จะประยุกต์ใช้ในสังคมไทยนั้นไม่ว่าจะเป็นการออกกฎเพื่อควบคุมสังคมไม่ว่าของบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ก็ต้องอาศัยหลักพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ แม้ว่าพระพุทธองค์จะทรงมีพุทธานุญาตให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพระวินัยในสิกขาบทเล็กน้อยได้ แต่ก็ไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือเพิกถอนสิกขาบทใดบทหนึ่งออกไปนอกจากพุทธบัญญัติเลย แม้กาลล่วงเลยมาถึงปัจจุบันก็ยังคงรักษาพระธรรมวินัยนั้นไว้อยู่เหมือนเดิม ส่วนรายละเอียดวิธีการจัดการบริหารองค์กรสงฆ์นั้น อาจแตกต่างกันไปตามยุคสมัย เพื่อให้สอดคล้องกับวิวัฒนาการและรูปแบบการบริหารปกครองสมัยนั้นๆ แต่อย่างไรก็ตาม การกำหนดรูปแบบโครงสร้างการบริหารปกครองคณะสงฆ์ ยังคงอยู่บนหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์อยู่ในปัจจุบันนี้แม้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เข้ามาเป็นข้อบังคับ และกำหนดกฎเกณฑ์ในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ร่วมด้วย แต่อย่างไรพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทุกฉบับ ก็ยังยึดถือหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อบังคับกำหนดขอบเขตอยู่นั่นเอง

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร ได้มีแนวคิดและวิธีการดำเนินตามพระพุทธบัญญัติ ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคม พร้อมกับประยุกต์หลักพุทธธรรม เช่น หลักภวนิยธรรม หลักอภิธานิยธรรม เป็นต้น เมื่อผู้คนในสังคมขาดศีลสามัญญตา และทิวฐีสามัญญตา แล้ว การที่จะเกิดเหตุการณ์ต่างๆ อันจะนำไปสู่ความขัดแย้งกัน ความแตกแยกกันในสังคมก็ย่อมเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขด้วยการร่วมด้วยช่วยกันระหว่างประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมไทย กล่าวคือ ทุกคนต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาท ไม่ฝันทำอะไรตามใจหรือตามกิเลส ตัณหาของตน และเมื่อทุกคน ทุกฝ่าย และทุกคณะในสังคมไม่มีความขัดแย้งกัน มีแต่ความสามัคคีปรองดองกันแล้ว แม้จะเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ และเหตุการณ์เลวร้ายอื่น ๆ ขึ้นในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ คนไทยทุกคนก็จะสามารถระงับป้องกันและแก้ไขเหตุการณ์เช่นนั้นได้ ดังนั้น การศึกษาและปฏิบัติตามหลักสามัคคี โดยการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกัน มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน ปกป้องกัน และให้อภัยกันก็จะช่วยส่งผลโดยตรงให้สังคมไทยมีแต่ความสงบร่มเย็น เป็นบ้าน เป็นชุมชนสังคมเป็นประเทศชาติที่น่าอยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาเริ่มต้น ได้กล่าวแล้วว่า วินัยมี ๒ อย่างอาคาวริยวินัยคือ วินัยของผู้ครองเรือน และอนาคาริกวินัย คือ วินัยของผู้ไม่ครองเรือนหรือนักบวช จากการศึกษาวินัยทั้ง ๒ อย่างนี้

ทำให้ทราบผลที่เกิดขึ้นจากการไร้ระเบียบวินัย เช่น ปัญหาครอบครัว เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะคนไร้ระเบียบวินัย คือ ไร้ระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิต การกิน การอยู่ การหลับนอน การทำงาน การพักผ่อน การเดินทาง ครอบครัวใดไร้ระเบียบวินัย ครอบครัวนั้นขาดความอบอุ่น จะเป็นครอบครัวที่แตกร้างและสลายในที่สุดไปกันคนละทิศละทาง เหมือนดังคนตาบอดหรือควายตาบอดเที่ยวไปในป่าอย่างไร้จุดหมาย ดังที่ พระพุทธองค์ตรัสว่า “ถ้าความรู้ของตนและวินัยที่ศึกษาคดีแล้ว ไม่พียงมีประโยชน์ไซ้ร้ คนเป็นอันมากจะประพฤติดัวเหมือนกระบือบอดในป่า

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การแก้ปัญหาดังที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น มักไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร อันสืบเนื่องมาจากนโยบายของรัฐบาลที่ไม่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมและวิถีชีวิตที่แท้จริงของประชาชนในสภาพปัจจุบัน ทำให้ชีวิตมนุษย์เป็นไปตามกระแสสังคม ทำตามทีนโยบายรัฐส่งเสริม เช่น ความเจริญทางเศรษฐกิจ ความเจริญของสังคม ที่มุ่งให้มีการบริโภคใช้สอยวัตถุเพื่อสนองตอบความต้องการเพื่อความสะดวกมากมาย โดยมีสิ่งล่อใจ สังคมครอบครัวทั่วไป จึงหลงไหลในสิ่งเหล่านี้ โดยที่รัฐไม่มีนโยบายส่งเสริมให้ครอบครัวและสังคมมีความเจริญทางด้านศีลธรรมและคุณธรรมให้เกิดมีในจิตใจของมนุษยชาติ โดยมุ่งแสวงหาให้ได้มาสิ่งต้องการให้มากที่สุด โดยไม่คำนึงว่าจะได้มาโดยวิธีใด ทุกจริต หรือสุจริตก็ตาม นี่คือที่มาของปัญหาทั้งหมด

ฉะนั้น รัฐบาลในฐานะผู้บริหารประเทศ จึงต้องคำนึงถึงการประกาศนโยบายให้ชัดเจน โดยให้ทุกกระทรวง ทบวง กรม จัดอบรมศีลธรรมและปฏิบัติธรรมแก่บุคลากรของรัฐ นักเรียนนักศึกษา และประชาชนทั่วไปให้มีศีลธรรมประจำใจ โดยเฉพาะข้าราชการซึ่งเป็นแบบอย่างในการบริการความอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆให้แก่ประชาชน ทั้งนี้ เพื่อความสอดคล้องถึงการประพฤติปฏิบัติที่เป็นอย่างกันภายในครอบครัว อันจะนำมาซึ่งความสงบสุข

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การศึกษาเชิงเปรียบเทียบวินัยในพระพุทธศาสนากับหลักกฎหมายของสังคมไทย

๒) การศึกษาเรื่องพฤติกรรมความมีวินัยในเยาวชนไทยปัจจุบัน

๓) ควรมีการวิจัยเรื่องความมีวินัยในตนเองของวัยรุ่นไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

โกวิทย์ วงศ์สุวรรณ ดร., **พื้นฐานรัฐศาสตร์กับการเมืองในทศวรรษที่ ๒๑.** นครปฐม :
โรงพิมพ์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมกำแพงแสน, ๒๕๔๓.

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. **สังคมและวัฒนธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๘.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

คณาจารย์คณะสังคมศาสตร์. **มนุษย์กับสังคม.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.

จำนง อติวัฒนสิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

จำนง อติวัฒนสิทธิ์และคนอื่นๆ. **สังคมวิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๙.

ชม ภูมิภาค. **บทความวิทยุกระจายเสียงของสมาคม การศึกษาแห่งชาติ ชุดการศึกษาเพื่อ
คุณธรรม.** กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๕.

ชัยวัฒน์ อิตพัฒน. **หลักทางพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง๒๕๒๕.

เซอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์. **ประทีปแห่งทวีปเอเชีย.** แปลโดย เจ้าศักดิ์ประเสริฐ นครจำปาศักดิ์, พิมพ์
ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม.** กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, รศ.ดร., **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๘.

บุญมี แทนแก้ว. **ญาณวิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โอ.เอส. พรีนติ้งเฮ้าส์,
๒๕๔๓.

ประสาร ทองภักดี. **กฎหมายมหาชนตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ปิ่น มุกข์นิตย์. **มงคลชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช. **พระโอวาทธรรมบรรยาย เล่ม ๑**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๓๔.

พระมหาวิรวงศ์, สมเด็จพระสังฆราช (พิมพ์ ธมฺมธโร). **มงคลยอดชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ธรรมสภา, ๒๕๓๙.

พระราชปริยัติ (สฤชต์ สิริธโร). **แนวความคิดจัดระเบียบสังคมเชิงพุทธ พุทธอุทธาน
วิชาการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๐.

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระเทพปริยัติโมลี. **หลักการพัฒนาคณ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเตี๋ยง, ม.ป.ป..

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ). **พระธรรมวินัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ
พุทธธรรม, ๒๕๓๙),

พระภิกษุปาสาทิโก (พระเทพโมลี). **แนวบรรยายอนุสาวรีย์วินัย เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร :
ส.พยุ่งพงศ์จำกัด, ๒๕๐๗.

พระธรรมวิสุทธิทศจารย์. **การครองเรือน การเสียสละคือกุญแจแห่งชีวิต**. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภา, ม.ป.ป..

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ). **พระวินัยปิฎกย่อ เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระธรรมวิสุทธิทศกวี (พิจิตร จิตตภาโณ). **การบริหารจิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
เซเว่น พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๔๖.

พระเทพวิสุทธิเมธี(พุทธทาสภิกขุ). **ธรรมสำหรับครู**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๒๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๑.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____. **มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.
- _____. **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘.
- _____. **หยาดเพชร หยาดธรรม ภูมิปัญญาเพื่อการศึกษา ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑.
- พ. สถิตวรรณ (พิจิตร จิตวณฺเณ). **อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๗.
- พุทธทาสภิกขุ. **บรมธรรม**. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๕.
- _____. **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๕.
- พิน ดอกบัว. **พระพุทธศาสนากับคนไทย**. กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๔๒.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. **ภิกษุปาฏิโมกข์ปาฐกถา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๓๖.
- _____. **มงคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๔๐.
- _____. **มงคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๓๘.
- _____. **มงคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๔๐.
- _____. **มงคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๔๐.
- _____. **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๔๐.
- มานพ นักการเขียน. **พระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๖.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

แสวง อุดมศรี. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มมป..

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **หน้าที่และมารยาทของสมาชิกในครอบครัวที่จะ**

พึงปฏิบัติต่อกัน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ส. จิระนนท์. **พุทธศาสนิก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เทคนิค ๑๙,

๒๕๓๔.

สมบุญ สุธำราญ, **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**, (กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗)

ค. วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

ดวงเด่น นุเรมรัมย์. **พุทธจริยศาสตร์กับแนวคิดเรื่องสงครามที่เป็นธรรม**. **วิทยานิพนธ์ปริญญา**

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

อติเทพ ผาธา. **การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษา**

เฉพาะกรณีอิทธิกรณสมณะ ๗ และ กฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมใน

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระมหาจรรุญ จรณธมฺโม. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องศีลสิกขาในพระวินัยปิฎก**. **วิทยานิพนธ์**

ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช

วิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระรังสรรค์ คุณสาโร (ตุ้มม่วง). **ศึกษาเปรียบเทียบอาคาริยวินัยกับอนาคาริยวินัยใน**

พระพุทธศาสนาเถรวาท. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๙.

พระสมร กุสโล (พรมศรี). **ปรัชญาการดำรงชีวิตตามหลักปัจเจกยัสีในพระพุทศาสนา**.

วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหามหาด สุภกฤษโณ (โถมศรี). การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพใน
พระพุทธศาสนา. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาอดุลย์ คนแรง. การศึกษาเชิงวิเคราะห์มังคลัตถที่ปนี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลป
ศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-สกุล** : พระมหาวสันต์ กิตติโสภโณ (สอนศรี)
- เกิด** : วันจันทร์ที่ ๙ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๔
- บรรพชา** : ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๗
- อุปสมบท** : ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔
- สังกัด** : วัดหนองแก้ว ๑๓๘ ม.๑ ต.ห้วยใหญ่ อ.หนองบัว จ.นครสวรรค์ ๖๐๑๑๐
- การศึกษา** : ประถมศึกษา – โรงเรียนบ้านหอย อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ
มัธยมศึกษา – ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อ.หนองบัว จ.นครสวรรค์
นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์
เปรียญธรรม ๓ ประโยค สำนักเรียนวัดแสงสวรรค์ อ.ชุมแสง จ.นครสวรรค์
พุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่น ๔๘ พ.ศ. ๒๕๔๖
ศึกษาศาสตรบัณฑิต (มัธยมศึกษา- ภาษาไทย)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช รุ่น ๒๔ พ.ศ. ๒๕๔๙
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัดหนองแก้ว ๑๓๘ ม.๑ ต.ห้วยใหญ่ อ.หนองบัว จ.นครสวรรค์ ๖๐๑๑๐